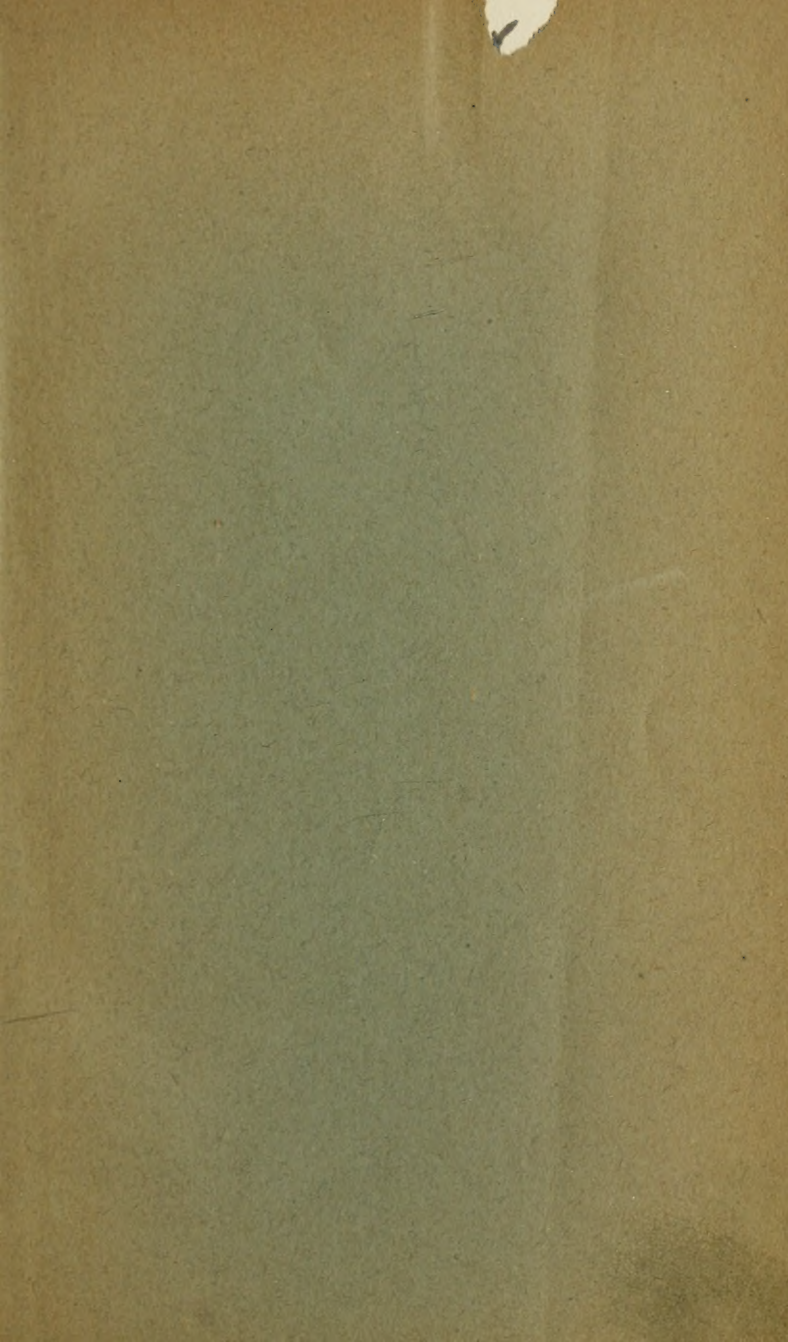

3 1761 07826140 1

also [illegible]

A GALAMB PAPNÉ.

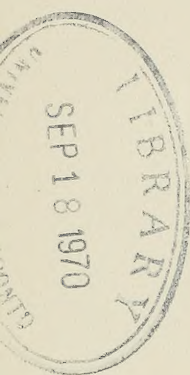
REGÉNY.

IRTA

MÓRICZ ZSIGMOND.

BUDAPEST.
FRANKLIN-TÁRSULAT
MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.
1912.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

I.

Pünkösdkor megyeszerte kigyultak a kettős tüzes nyelvek.

A gáti fiatal pap, az öreg Pap Éliás fia és papságában örököse, Pap Énók házasodik s eljegyezte malomszegi és zádori Zádor Iczát, egy aranykulcsos, méltóságos kisasszonyt.

A hova csak leszállott az eljegyzési kártya, mindenütt fölcsapott ama tüzes nyelvek lángja s alaposan körülnyalogatta a kihivóan drága papirlapot, a sértően finom metszésű betűket. Husvétkor «papnéválasztó-bál» volt Gáton; harminczöt lányvendége volt a fiatal papnak s ő egy betolakodott idegent választott!

Egyszerre visszaemlékezett mindenki, hogy az a csöpp méltóságos kisasszony milyen kihivóan viselkedett azon a bálon. Mint egy pipeskedő galamb.

De mit keresett ott? A Zádorok ugyan már régen voltak ünnepelt urak e vidéken. A zádori

kastélyban zsidó lakik s egér furkálja a tapétás szobákat. A homlokzaton kőből kifaragott sisakos-kardos vitéz, a ki úgy áll a nemesi czímerben, mint az ország védője, ma a zsidó kukoriczáját őrzi. Hombárnak használják a parkettes szobákat.

Nagyon lemehetett már odafent Pesten is a Zádoroknak, ha egy Zádor-kisasszonynak «parti» már a gáti pap is! Jó az Isten, hogy ezt meg lehetett érni!

És aztán, galambnak is van epéje, lelkém! Sokszor meg fogja bánni még a gáti pap, hogy harminczöt neki született szép lány közül a harminczhatodikat választotta, a kihez semmi köze.

Ezzel tűzték napirendre a nagy kérdést a mamák. De a lányok gúnyosan elvonták a szájokat és letörülték a reménység táblájáról a gáti pap nevét.

A lányoknak volt igazuk. A ritka stallum be van töltve, a gáti pap ősz elején meg is tartotta a lakodalmat.

II.

Ősz van. A fák sürün hullatják a levelet s a mi még ott leng-lóg az ágakon, az mind poros, fakó, csüggedt.

A nap gyenge tűzzel süt, unatkozva; amolyan vértelen vénasszonyok nyara ez, borura hajló, zsörtölődésre hajlandó, mindennel elégedetlen, mert hiszen nem is lehet kedve semmiben. Semmi sem olyan már, mint volt hajdan, mikor fiatalok voltunk, nyáron, tavaszszal . . .

A fiatal pap semmit sem érez ebből. Ott áll a felesége háta megett az ablakban s míg kinéz, úgy süt az arczáról a boldogság, az egészség, a megelégedettség, a hogy csak a boldog fiatal férjek arczáról tud az sütni. Látszik, hogy félesztendős házas korára hizásnak indul s egész életében nem fog a feje fájni.

Ellenben a fiatal asszonyka igen fáradt, kedvetlen s a mint felemelkedik, a szív mélyéről feltörő buborékban adja ki hangulatát.

— Eh!

A következő pillanatban az ura átöleli. Hosszú karjaival át meg átfonja, mint az óriáskigyó a gidát s épen olyan mohón szívja ki a csókjaival szinte a vérét.

Az asszonyka lustán eltűri a csókokat, elereszti magát s egy mozdulatot se tesz.

A férfi ezt odaadásnak veszi s hirtelen felforrott indulattal csaknem belefojtja a csókjába a csöpp asszonykát.

Aztán megáll egy perczre, hogy megnézze, hogy szemmel is élvezze áldozatát s hogy annál forróbban essen újra neki.

De az asszonyka e percz alatt kedvetlen, szintelen, vékony, vánnyadt hangon, csak úgy odavetve a szót, megszólal.

— Még erre jó vagyok. Hogy egy férfi rajtam hűtse a szenvedélyét.

Mint az ostorcsapás, úgy vágja meg a szó a férfit.

— Édes! Cziczám! Iczám! — mondja.

A következő perczben azt hiszi, megértette a tréfát és egyet kaczag, egészséges, göczögő kaczajjal.

— Hát persze, hogy jó vagy, szivem! De nem hűti ám a szenvedélyt, hanem tüzeli. Holtig tüzeli.

— Hazugság!

— Esküszöm! Majd meglátod, hogy hatvan év múlva is csak ezt mondom!

— Eh. Már megúnhatta volna.

A férfiból újra kitör a kaczagás, mintha csiklandoznák.

— Egy hetes házas koromban?

A csöpp asszonykának kimered a szeme, kicsucsorodik a szája.

— Már egy hete? — mondja.

Az ura felkapja az ölébe, mint egy gyermeket s körültánczol vele a szobában.

— Bizony! Egy hete! Ma egy hete! Egész egy hete! Ma ünnepelhetjük az első jubileumot.

Letette az asszonyt a nagy, öblös bőrdivánra s maga is leült mellé. Az asszony mélázva nézett maga elé.

— Azelőtt minden dátumot tudtam... Ugy-e már vén asszony vagyok?... Van már sok ráncz az arczomon?...

A férj féktelenül felnevet.

— Hát a fogam nem hull még? — s megpróbálja lógatni pirinyó újjaival. — Hát a szemem nem nedves? — és megtörli két kis kezefejével. — Hát ha éneklek, visít már úgy a hangom, mint a Zsuzsa nénié? — s hozzá is fog rögtön énekelni, az öreg koldusasszonyt utánozva, miközben komikusan lógatja jobbra-balra a felsőtestét:

Uuu-rambo cséssadel,
Szool gáá datbéékééével . . .

Az ura alig győzi a kaczagást. Vígan nevet, úgy sejti, hogy az a csöpp roszkedv, a melyet megérzett ma a kis feleségén, már egészen elmúlt s újra kisütött az a gyönyörű tüzű, bájos nap, a mely csodás varázszsal s utolérhetetlen édességgel ragyog ki felesége bűbájos kis lelkéből.

Pedig az asszony újra elszomorodik s rimánkodó hangon sopántja:

— Istenkém, Istenkém! . . . Egy hetes asszony! Egy egész hetes! . . . Mondja, nem únt még meg?

— Nem, drágám, nem, drágaságom. De nem ám!

— Szép magától, Énók. Milyen nemeslelkü maga, Énók! Nagyon nemeslelkű!

— Nem, kedves kis angyalom, nem nemeslelkű, hanem szerelmes!

— Nem, Énók, maga nem szerelmes, maga nemeslelkű! Csak nem tagadja? Rögtön kicsapnák a papságból, ha nem volna az! Ide szent emberek kellenek! És maga az; be is bizonyította: bámulatos erény, hogy egy hét alatt sem únta meg a feleségét, Énók!

A férj nem tudta, mennyi a kötődés, mennyi a kellemetlenkedés.

— Ugyan babukám, — mondta, — hogy lehetne téged megúnni?

— Hogy? Nagyon könnyen. A mihez könnyen jut az ember, azt könnyen meg is únja. És maga elég könnyen, sőt nagyon is könnyen jutott hozzám. Egy ilyen méltóságos kisasszonyért tovább is lehetett volna szenvedni. De én ide jöttem helyébe, nem fárasztottam semmi emberfeletti feladattal, csak úgy önként pattantam az ölébe. Lepottyantam a fáról, olyan

magas fáról, a hova maga fel sem látott. Csak a szájába pottyantam: Tetszik? Tessék bekapni! Biztos vagyok benne, hogy czélszerű lett volna egy kicsit megszekirozni az úrfit, mint a többi lányok szokták. Akkor tudom, becsesebb volnék magának, ha megszenvedett volna értem. De látja, erre én el is felejtettem gondolni, mikor ideje lett volna.

— Édes, drága kis édesem, — sietett mohón, gyorsan, zagyván áradozni az ura. — Annál becsesebb, százszorta drágább vagy te nekem, hogy nem hideg észszel játszottál velem, hanem isteni, soha meg nem hálálható őszinteséggel adtad nekem magad!

— Szememre akarja hányni, hogy én kértem meg magát? — mondta éles hangon, összehúzott szemmel, kidagasztott tokácskával az asszonyka.

— Oh, azt már nem, az nem igaz! — kiáltotta lelkesen a férj. Görögtűz volt a lelkességében s nem igazság.

A felesége egy parányit legörbítette a száját.

— Ugyan hagyja, csak nem akarja úgy mu-

tatni, mintha maga meg mert volna kérni egy méltóságos kisasszonyt.

A férfi hátraszegi a fejét s félkomolyra veszi már a dolgot.

— Azt nem. De *téged* megkértelek.

— Meg! . . .

Az ember nem tudja, mi van ma köztük. A kis asszony lehajtja a fejét és Magdolna-arczczal suttogja:

— Énók!

— Tessék, szivem!

— Ugy-e nem fog megúnni soha?

— Soha!

— Soha?

— Soha, soha! Soha! De te, te nem únsz-e meg engem! Te drága, te kedves, te angyali jó!

A csöpp asszony belenézett az ura szemébe s valami könnyes fényességet látott abban.

És arra egy pillanat alatt tökéletesen elröppent minden köd a lelkéből, a mely ma már titkokkal kisértett és odavetette magát a keblére s feleletül az ajkára tapasztotta az ajkát.

A férfinak ködök ereszkedtek a szemére s

magához fonta, úgy magához lapította a feleségét, mintha most kapta volna meg.

Egy hosszú percz telt el a hosszú csók alatt, akkor az asszonyka felkiáltott:

— Jaj, de milyen poros annak az asztalnak a lába!

Kibontakozott az ura karja közül. Ez nem értette, mi történt, mit is mondott a felesége, csak nézett, nézett s a szeme véres ködben úszott.

— Oh, te hülye! — kiáltott az asszonyka, s kétfelől beleragadva az ura hajába, erősen megczibálta azt. — Hát nem tudod, hogy nem élünk meg így, már egyszer dolgozni kell valamit! Rendbe kell szedni ezt a lakást!

S úgy sietett rendbeszedni a lakást, hogy letérdepelt a dívány elé, az ura elébe s odanyújtotta neki csókra a száját.

III.

Délben az ebédnél, mikor a legjobb falaton osztoztak, az asszony odasúgott az urának:

— Soha?

— Mit édes?

— Soha?

— Soha!

De azért nem tudta, mi az a soha! Mind a ketten nevettek.

Délután kinn voltak a kertben. Gólyák röpködtek a levegőben. Útra készülődtek. Az aszszonyka utána bámult a madaraknak, s elfogta kezével az úszó ökörnyál végét, a mit a mezőről hozott be a szél.

— Soha? — kérdezte mélán az urától.

Ez ránézett s megértette. Meghatottan szorította meg a gyönyörű gyermekasszony karját s szerelmesen súgta a fülébe:

— Soha, soha, soha!

Éjszaka felébredt az asszony s feltépázta az urát. Ez álmosan meresztgette a szemét.

— Gyertyát gyújtsak? — kérdezte.

— Ne! — mondta durczásan az asszony.

— Hát?

— Felelj.

— Mire?

— Felelj.

— De gyöngyöm, ha nem tudom, mire.

— Tudod!

— De . . .

— De tudod, tudod, tudod! . . . Csak nem akarod, mert most nem mered igérni, mert most csönd van: s a jó Isten hallgatja, mit beszélünk!

A férjnek világosság gyúlt az agyában s felkiáltott:

— Soha! Soha! Soha!

Az asszonyka gyügyögve bújt a hóna alá, mint egyik galamb a másiknak s egy percz múlva már aludt. De a férfi soká nem tudott elaludni, élvezte a boldogságot, a ki ott aludt az ölében, s a ki még éjjel sem hagy békét, éjfélben is tudja éreztetni ezt a nagy boldog-

ságot. Éjfélben is megesketi rá, hogy sose hül ki a szerelem köztük.

A következő nap újra csendesen telt el. Millió kaczagással s milliárdnyi örömmel.

Aztán egy-két borús nap jött.

Az asszonyka néha azt mondta, hogy rendezni kell a sifonokat, de sohasem jutott odáig, hogy ki is nyissa a szekrény ajtaját.

Néha elhallgattak s hosszan elültek egy helyben. Egymásra borultak s úgy tetszett nekik, mintha nem is volna más nesz a világon', csak egymás szivének a dobogása.

A kis asszony néha felnézett az urára, bele a szemébe s szó nélkül megkérdezte a kérdését. Az ura már várta, rögtön eltalálta s az ajkát rátapasztotta a rózsaszinű kicsi kagylókra s belesusogta:

— Soha, soha, soha!

Egyszerre csak, úgy délfelé, az asszony egy ilyen súgás után hirtelen elkomorodott. Az ura megütődve vette észre.

— Mi az tubám?

— Eh!

— No, mi az!

— Hagyjon békén, már olyan közönyösen mondja, mintha a szél dudálná a fülembe: sss—ssso—sss.

A férj felkaczagott.

— Meg tudná tenni, hogy ezer esztendeig ne tegyen egyebet, csak ezt súgja a fülembe? De nem így ám, ilyen unalmasan, hanem mindig olyan frissen, mintha először mondaná életében.

A férfi meghökkenve nézett rá s elgondolkozott azon, a mit az asszony mondott.

— Úgy-e nem felel?

— Drágaságom!

— Meg? Meg?

— Kis tubám, — mondta a férfi s megilletődve ölelte meg az asszonyát.

— Hagyjon békén.

A csöpp asszony arczán egész komoly harag látszott. Az ura békíteni akarta.

— De csöppem, semmit sem lehet kétszer egyformán mondani.

— Nem is azt akarom, hogy egyformán mondja. Hiszen az a bajom, hogy már százszor tudja egyforma unalmasan mondani.

Az ember nevetett.

— Mondja olyan frissen, olyan meglepetve, olyan szerelmesen, mint mikor először mondta.

— Én édesem, már úgy nem mondhatom, ha nem akarok szinészkedni; már csak meggyőződéssel mondhatom. Csak úgy mondhatom, a hogy érzem.

— Mondja azt maga még meggyőződés nélkül is, ha úgy mondja, a hogy érzi.

— Hát azt akarod, hogy inkább hazudjam?

— Azt hát.

— Na!

— Hát nekem nem mindegy, ha meggyőződésből mondja, hogy szeret, vagy ha úgy hazudja, de úgy, hogy én nekem el sem lehet képzelni, hogy nem meggyőződésből mondja?

— Ó, te drága kis sophista.

Az asszony elkeseredve nézett maga elé.

Az ura hiába csókolta le a szemét, az arczát, a száját, nem is érezte, nem törődött vele.

— De babikám, hát mit tegyek, hogy meg legyél elégedve?

Az asszony egy pillanatra felelevenedett.

— Nem unsz meg soha? — kérdezte kémlelő tekintettel.

— Soha! — kiáltotta az ura, s valóban olyan meglepetés és öröm volt a szavában, mint legelőször.

— Így, így! — kiáltott az asszonyka. — Így! Mégegyszer, mégegyszer!

— Soha! — szólt az ura egyszerűbben, de a hogy az asszonya arczára nézett, s látta a hangjától egy pillanat alatt rideggé, hűvössé lett arczocskát, ijedten kiáltott fel újra: Soha!

Az asszony szomorúan elmosolyodott. Legyintett parányi kis kezével.

— A szerelmet nem lehet erőltetni.

A férfi érezte, hogy valami olyan feladat előtt áll, a mely hasonlít ahhoz, mikor a mesében egy véka kását kell kiszemelni a hamuból a legénynek reggelre, de úgy, hogy egy szem se legyen hamvas és egy szem se veszszen el . . . Vagy ez még tán nagyobb? Az időt megállítani! Az érzést megörökíteni! Bizony! Ez az élet boldogsága.

Csak nézi hát az asszonyka arczát s látja, hogy odabent gondok, gondolatok folynak, s nem tudja eltalálni, mi lehet az.

— Istenem, mit várhatok a jövőtől!

mondja a kicsi asszony, — már most sem tud hazudni a kedvemért, pedig még nem volna szabad, hogy megúnjon. Mi lesz velem, ha igazán öreg asszony leszek. Akkor már irgalomból sem kapok jó szót tőle.

— De édes angyalom, a szivnek nem csak egy hangja van, hanem ezer meg ezer! Elcsendül az egyik, s másik hallatszik utána, épen olyan szép, épen olyan tiszta.

— Fals! Mind fals! — kiáltott az asszony.

— Mondom neked, úgy szeretlek, hogy azt nem is lehet szóval kimondani. Hogy mondjak egy kérdésre, a mi százszor egyformán hangzik, százszor más feleletet!

— Nem másat, mindig egyet, a legelsőt! Ha én tudom mindig úgy kérdezni, a hogy legelőször, maga miért nem tud mindig úgy felelni, mint legelőször?

A férfi sóhajtott.

— Mert én férfi vagyok. Szeretlek úgy, hogy azt neked meg kell érezni.

— Bezzeg ezt tudja érzéssel mondani és meggyőződéssel, de a mit én kérdek, arra nem tud úgy felelni!

Ezzel a konoksággal szemben már nem volt tovább szava a papnak. Elhallgatott s azzal vigasztalta magát, hogy gyerekekkel nem lehet vitatkozni.

Az asszonyka felemelte a fejét, mert ezalatt az egész beszélgetés alatt a divánon feküdt, az ura ölében tartva a fejét.

— Mondja. Hát igazán meg van maga győződve arról, hogy szeret?

— Igazán.

— Arról is, hogy sohasem fog megúnni?

— Arról is.

— Akkor sem, ha kellemetlen leszek?

— Tessék?

— Úgy-e, úgy-e már megijedt, már nem meri tovább állítani! Már oda van a hires férfikitartás. Jaj de könnyű is addig szeretni az asszonyt, a míg lehet! De azután mi lesz? Akkor szeretni fog-e, mikor nem adok rá okot?... Volt nekem eszem, mikor tudni akartam, szeret-e? Nem vagyok én szajkó, hogy egy szót ezerszer elmondjak ész nélkül! De nekem olyan férj kell, a ki még szajkó is tudjon lenni a kedvemért. Nem ismer maga en-

gem! . . . Tudja meg, hogy én rútul becsaptam! Mert én igen szeszélyes vagyok, kötekedő, elkényeztetett! Tudja, hogy én soha senkivel nem voltam jóba? Sose tettem szivességet senkinek? Csak magához voltam jó? Magához is csak érdekből? . . .

A kis asszonykán veszedelmes vallomástevő hangulat vett erőt. Az ura egy perczig sem vette komolyan, a mit beszélt, úgy nézte, mint valami új, soha eddig nem látott tüzijátékot.

— Magához is csak azért voltam jó, — folytatta az asszonyka, — hogy elvétessem magamat! Gondoltam, majd szabad lesz komiszkodni, ha asszony leszek . . . Úgy-e meg fog únni, ha megváltozom, s az édes kis czukorbabából rút, pörlekedő sátán lesz?

— Nem, babukám, sohasem foglak megúnni, mert te mindig a legédesebb és a legbájosabb kis asszonyka leszel, a ki csak élt valaha ezen a világon.

Az asszonyka egy pillanatig habozott.

— Énók!

— Tessék, édes kis gyönyörűm.

— Én érzem, hogy démonnak születtem.

A férfi felkaczagott, de nem az előbbi tiszta kaczagással, szinte erőltetve, mintha rá akarná magára kényszeríteni, hogy nincs semmi ennek a kijelentésnek a háta mögött. Az asszony finom érzése felfogta a pillanatnyi bizonytalanságot, a mi a hangjában volt s összehúzva szemét, komolyan, neheztelve kezdte.

— Lássa Énók, én nagyon rosz vagyok. Mit gondol, ha jó volnék, ide adtak volna magához?

Jól látta az ura arczán a megütődést.

— Örültek, hogy megszabadultak tőlem! Magával persze ki törődött, hogy érdemetlenül kap ilyen keresztet a nyakába? Lássa, én világéletemben mindenkinek kellemetlen voltam. A jó Jolánt, a komornát pofoztam, apával truczczoltam, mamával veszekedtem, a fiúkkal tépászkodtam, a nénivel versengtem. Annyi jóság nem volt bennem soha, mint egy macskában.

— Ugyan babukám! — szólt az ura.

— Oh, mióta magával megismerkedtem, azóta rám se lehetett ismerni! Azóta kétszínűsködtem! Magából rögtön kinéztem, hogy ez

lesz az a jó bolond, a ki elvesz engem s a ki mindent eltűr nekem.

— Ebben igazad van, bibikém!

— A többiben is! — mondta az asszony, s összehúzott pillái alól leskelt az urára. — Nagy ravasz voltam én, tudtam, mit csinálok! Jól vigyáztam, hogy előre meg ne sejtsen valamit. Mert ha otthagy, akkor igazán vén lánynyá száradok, én pedig férjhez akartam menni valami puha emberhez, a ki olyan legyen a kezem közt, mint az irós tészta.

— Csinálj belőlem mindent, babám.

— Fogok is! Mert én érzem, hogy már kerülget a régi természetem. Úgy-e, édes, nem fog megúnni, ha pokollá teszem az életét?

— Nem, nem.

— Nagyon gyengén ellenkezik! Majd meglátom, mit csinál, ha a főkötő szabadalma alatt ki-kirúgok a hámból?

— Miféle zöldségeket beszélsz itt össze-vissza! — szólt végre egy kis keménységgel az ura. Kezdte sokalni a nagy őszinteséget. Tudta ugyan, hogy badarság az egész, de azért nem örült neki. Hiszen nincsen olyan férfi, a ki a leg-

kipróbáltabb jellemű asszonyról is fel ne tegyen akármilyen őrültséget. Nem jó a tűzzel játszani.

— Zöldségeket? Én? — kérdezte az asszony. — Még nem is mondtam el a javát.

— Édes szivem, — szólt méltósággal a pap — én ismerlek téged; tudom, hogy megbízhatom benned és nyugodt lélekkel bízom rád...

— Csak ne siessen, csak várjon. Hadd mondjam el a magamét. Magának arról sejtelme sincs, milyen vagyok én. Azt hiszi, egy hét alatt ki lehet ismerni egy asszonyt? Nem olyan egyszerű lélek egy úri nő lelke, mint egy parasztlányé. Azt ismerheti. Azt elhiszem, hogy akár egy látásra megismeri, melyik milyen. De hogy engem ismerne? Azt nem hiszem! Tudja rólam, milyen szerelmes természetű vagyok? Akkor sem fog megúnni, ha a legelső fiatalemberrel rögtön flirtölni fogok?

— Elég! Egy szó se legyen több! Gyerek vagy és magad se tudod, mit beszélsz!... Édes, édes angyalom! Mindenségem! Üdvösségem! — tette hozzá mélységes meghatottsággal, — nyugodtan bízom rád emberi és papi becsületemet!

Hosszú csönd lett. Kellemetlen csönd. Az asszonyka hátra dűlt a diványon és duzzogva nézett maga elé. A férfi elfogódva várt valami mozzanatot, a mi elvenné a fura beszélgetés élét. De az asszony nem szólott, az arczán közönséges, gyerekes durczásság volt.

A férfi pár percz mulva szinte félve s békéltető gyöngédséggel nyúlt az asszonyka derekához, hogy megölelje. De az idegesen taszította el magától.

— Ej, hagyjon békén. Már most is haragszik s nem szégyel rám ordítani, mikor még csak szóval hallotta, hogy van valami hibám. No, képzelem, mi lesz, ha be is bizonyítom, hogy van . . .

— De édes . . .

— Istenem, Istenem, de elhamarkodott dolog is volt ez a házasság. De szerencsétlen sorsra jutott teremtése vagyok én az Istennek. Ilyen emberhez mentem, a ki még annyit sem tűr el a feleségének, ha bevallja, hogy nem szent . . .

— De édes, csak nem akarsz azért búsulni, mert nem szabad vétkezni?

— Én azon búsulok, hogy olyan emberhez mentem, a ki nem szeret.

— Ki mondta, hogy nem szeretlek?

— Ha szeretne, akkor azt is megbocsátaná, ha véletlenül vétkezném ellene! Micsoda szerelem az olyan, a mi nem tűr el semmit? A ki szeret, megbocsát.

— Jó, jó, hisz én megbocsátom, a mit lehet. De babukám, te nem tudod, hogy olyan vétek is van, a mit nem lehet megbocsátani.

— Olyan nincs. Egy igazi szerelmes férj mindent, mindent meg tud bocsátani a feleségének.

— No, no, nem volt még olyan férj!

Az asszony lesujtó pillantást vet rá.

— És én magát minden regényhősnek fölibe helyeztem!... Orlay Sándor is megbocsátotta a feleségének, hogy egy éjet a más karjaiban töltött.

— Ki az az Orlay Sándor? — kérdezte megdöbbenve a pap. A hátán végig futott a hideg s kitágult szemmel bámult a feleségére.

— A Simon Zsuzsa férje.

— Micsoda Simon Zsuzsa?

Az asszony kinézett az ablakon. Egy percz múlva azt mondta:

— Ezzel az úrral nem érdemes szóba állani. Még regényt sem olvas!

— Ah, a regényben!

— Ott. Pedig az csak nagyobb bűn volt, hisz nem is asszonyfővel tette, hanem még lánykorában.

A férfi sajátságosan elmosolyodott.

— Hm. Nagyobb bűn?

— No, csak nagyobb szégyen tán egy lánynak bemászni egy ablakon, mint egy asszonynak?

A fiatal férjre olyan komikusan hatott ez a kijelentés, hogy hangosan felkaczagott. Az asszony dühös lett.

— Kikérem magamnak! Istenem, már odáig sülyedtem, hogy a tulajdon uram kikaczag.

— De édes lelkem, mikor olyan furcsákat mondasz.

— Annál csak nem mondok furcsábbat, hogy *Énók! Éé-nók!* A kinek ilyen neve van, az ne merje nekem azt mondani, hogy furcsát mondok. De hogy is lehet valami rendeset kivánni

attól, a kinek ilyen csuda neve van. Mégse hánytam a szemére soha.

— Lelkem, kis édesem, az nem is olyan furcsa; tisztességes bibliai név.

— Na hát tessék tudomásul venni, hogy az sem olyan furcsa, a miket én beszélek. Nagy irók irták meg s az élet számtalanszor bebizonyította, hogy tényleg lehetséges. És majd gondoskodom róla, hogy én is bebizonyítsam, hogy nem üres fecsegés.

— Ohó, ohó, szerencse, hogy olyan kis baba vagy, mint a milyen csak egy tizennyolcz éves és kilencz napos kis feleség lehet. Gyerek.

— Uram! Kiméljen meg a sértegetéseitől. Nagykorú vagyok.

— Ugyan?

— Igenis! Abban a perczben, mikor férjhez mentem, nagykorúvá lettem. Tessék tudomásul venni. Már pedig, ha nagykorú vagyok, nem vagyok többet gyerek. Én teljesen önálló asszonyság vagyok. Nem függök sem apától, sem mamától, magával meg egyenlő jogú vagyok, sőt nekem még több a jogom, mert remélem,

még van annyi udvariasság benne, tudja, hogy mindenben a nőké az elsőség.

És lesujtó pillantással fűszerezte a jogi magyarázatot.

A férj már megérezte, hogy ma elmúlt a tragikus vihar, a mitől a beszélgetés elején félni kezdett, ámbár egy ilyen nagykorú aszszonykával sohasem tudja az ember, milyen hinárba jut a vitatkozás terén már a következő pillanatban. Mindamellett igen derűsen érezte magát. Az asszonyka gondolatkáiban, szavainak hangsúlyában, egész lényében annyi új, kedves, szinte megható naiv báj volt, hogy ő tele tüdővel szivta azt, mint a rétek illatát.

— Megadom magam, — mondta, — kegyelemre megadom magam. Elismerem, sőt fennen hirdetem az egész háznak, udvarnak, kertnek, ennek a falunak és ennek a megyének, hogy te vagy mindannyiuknak az úrnője, a királynője.

— És a napnak, holdnak, csillagoknak nem? — kérdezte kellemetlen, megbántott, lapos pillantással az asszonyka. — Egy rongyos vityilló, piszkos udvar, négy szűk kis luk! . . . Mert ez csak nem érdemli meg a szoba nevet!

— A legjobb papi lakás a megyében.

— Hja, ha a többi ól!

— Cz!

— Rongyos falu! Pfuj! Olyan házak, mint egy-egy szemétláda!

— Valaha azt mondtad: Mint a boldogságnak egy-egy aranyos kalitkája.

— Akkor a képzelt boldogság rózsás pápaszeme vakított el, most azonban a kietlen valóra ébredtem!

— Ah!

Az asszonyka a szeme szögletéből leste, milyen hatást tett szép kifejezése, s aztán így folytatta:

— És a megye! Nevetséges! Maga még a megyét is a lábam elé teszi? A Saturnus gyürüit ép oly kevéssé adhatja ide karpereczneк, mint a megyét társaságnak.

A férj komolyan megsértődve eszmélt rá, hogy tud ez a cseppség, ez a kis angyal ép olyan játszva halálos sértéseket dobni a szeme közé, mint boldogító érzéseket.

— Édes, — mondta komolyan, — nem lehet mindennel tréfálni. Ezt mi már elintéztük egy-

mással régen s épen én figyelmeztettem magát, hogy bizony a mi körünk kicsiny lesz s még azt sem igérhetem, hogy nagyon bizalmas. Maga a régi társaságát elveszti én miattam, én az új társaságban kissé kényes helyzetben leszek maga miatt.

— Persze én épen úgy degradálom magát, mint maga engem! — vágta oda gúnyosan az asszony.

A férfinek a halántékába szaladt minden vére.

— Nem lelkem, maga én nekem dicsőségemre válik! Mert magát én tőlem mindenki irigyli.

— Azt elhiszem.

— De épen ezért lesz nehéz magának megállani az egyszerű papnéi állapotban, hogy semmi gáncsot és megrovást ne kapjunk.

— Fél, hogy nem vagyok jó még egy egyszerű papnénak sem?

— Dehogy félek!

— De én félek, hogy semmi sem lesz belőlem soha, csak egy egyszerű kis papné.

— Oh, már most sem vagy az! A gáti pap tisztelt nejét, majd meglátod, hogy fogadják, akárhol jelenik meg.

— Köszönöm, nem kérek a «tisztelt nejéből».

— Nem is az, hanem «tiszteletes asszonya».

— Pfuj. A legalacsonyabb czím, a mit egy papné kaphat.

— Valamikor azt mondtad, a legédesebb czím.

— Már mondtam, hogy akkor a képzelt boldogság összezavartatta velem a jelzőket.

A férj elmosolyodik. De a szeme kissé szomorúan néz, mert nem biztos benne, nem mond-e igazat az asszonya s akkor . . . A lelke mélyén, a nevetés mögött valami mélyről jövő aggodalom kezd felemelkedni. Mi lesz belőle, ha ezek a ma még kedves és kecses pörpatvarok élesek lesznek; ha nem csak az elme játékos szeszélye termi meg őket, hanem az élet bajai? A mi most nevetés közben röppen el, nem fog-e valaha sirás és fogcsikorgatás közt robbanni közéjük? Nem érti az asszonyt, ez a gyermek nem birja felfogni, miket mond, s súly nélkül dobálózik efféllékkel, vagy tréfásan ad kifejezést valóságos komoly aggodalmainak.

Az asszonyka nagyot nyújtózik, mint a macska.

— Ah, Istenem, — mondta nyafogva. — Még ma egyszer sem csókolt meg . . .

A férj felugrott, átölelte, gyöngéden magához szorította s csöndesen csókolgatni kezdte.

A nőcske eleresztette magát s engedte, hogy a férje ráhajolva csókolja. A szeme szórakozottan futott körül a szobában.

— Istenem, milyen poros annak a szekrénynek az oldala. — Egy mozdulattal felkérezkedett az ura karjára s mikor az felkapta, összecsapta fenn a kezét. — A teteje is! — kiáltotta.

A férj gyöngéden ölelte magához.

— No, majd megtépászom azt a Zsuzsit! — mondta az asszony oly egyszerűen és közvetlenül, hogy az ura örökre elfelejtett neki mindent s jóizűen felkaczagott.

A felesége maga is nevetett s letette kis fejét az ura fejére s azt kérdezte tőle:

— Már megint rajtam nevet, maga csúf fráter. De úgy-e jó, hogy van a háznál egy kis czirkuszi bohócz, a ki ingyen nevetteti meg?

S szerelmesen megpaskolta az ura nevetéstől gömbölyű arczát.

IV.

Másnap szombat volt. Nevezetes nap, mert hétköznapon csak szombat reggel volt valamivel nagyobb istentisztelet. Minden reggel harangoztak ugyan, de máskor csak a tanító ment be a templomba nehány iskolásgyerekkel. Elénekelték az egy zsoltárt, aztán kijöttek, úgy sem volt a templomban senki. Legfeljebb az öreg Zsuzsi néni. De szombaton a papnak is fel kell kelni, felvenni a kis palástot s már reggel hét órakor magára hagyni az asszonykát a templom miatt.

A pap óvatosan kiszökött a besötétített hálószobából, a másik szobában öltözött fel. Sietett, mert már elhagyták a harangozást.

A mint az ajtót nyitotta, kétségbeesett kiáltást hall.

— Énók!

Ijedten állott meg. A felesége kiáltott. Mire

másodszor hallotta a nevét, akkorra már be is nyitott a hálóba.

— Mi baj, szivem!

— Énók, — nyöszörgött az asszony, — hol vagy?

— Megyek a templomba, mindjárt jövök.

Az asszony megrettenve ugrott fel. Kimeredt szemmel bámult az urára, annak a fekete palástjára.

— Nem! — kiáltotta rémülten.

— Dehogy is nem, — nevetett kissé kényszeredetten a pap. — Hallod, már énekelnek a templomban.

— Gyere ide.

A pap közelebb lépett s a tenyerébe vette a felesége állát.

— Babukám, mindjárt jövök. Csak egy rövid imát felolvasok, azonnal jövök.

— Nem! — kiáltotta makacsul a gyerekasszony.

A férfi restellte magát s megcsókolva a feleségét, indulni akart.

— Maradj itt! — kiáltott az asszony s megragadta az ura palástját.

— Mennem kell, szivem! — szólt szigorúan a férj. — Máris elkéstem. Végin vannak az éneknek.

— Bánom is én. Hadd énekeljenek estig.

— Eressz el, gyönyörűségem.

— Nem.

— De miért?

— Csak!

— Már nincs is sötét. Régen felkelt a nap. Felhúzzam a függönyöket?

— Nem kell.

— De hát mit akarsz?

— Ülj le ide.

A pap örömmel hallotta, hogy új verset kezdtek s gondolta, míg egy sort elénekelnek, annyi időre leül.

— Az én babukám jó kis asszony, jó kis feleség, nem akarja, hogy az urát pletykába vegyék a parasztok, mert azt a harmadik faluban is meghallják, hogy a gáti pap elaludta a reggeli könyörgést. Az első reggeli könyörgést, mióta házas.

— Legalább megtudják, milyen szerelmes.

— De babám . . .

Fel akart állani, hanem a felesége a nyakába csimpaszkodott.

— Nem, nem! Nem mégy el!

A férfi eltökélten csókolta meg mégegyszer az asszonyt s keményen megfogta a kezét, hogy lefejtse magáról.

— Jaj! — sikoltott az asszony s hanyattvetette magát, mint a halott.

Az ura teljesen meg volt rémülve, nem tudta, mit csináljon. Egy pillanatnyi habozás után elszántan indult meg, hogy kötelessége után menjen.

Az asszony abban a pillanatban fenn ült.

— Menjen! — kiáltotta gyűlölettel. — Menjen, de többet ne lássam. Esküszöm, hogy mire visszajön, nem leszek itt. Ád nekem még helyet az én édes anyám. Akármilyen rosz vagyok is.

A férfi sóhajtva visszalépett hozzá.

— Lelkem. A kötelesség, kötelesség. Mennem kell. Az Isten szine előtt megjelenni.

— Eh, az Isten itt is épen úgy jelen van, mint abban a hodályban. Imádkozzon itt. Az Istennek az is épen olyan jó.

— Mennem kell, mert a falu parancsolta. Várnak a hivek.

— Egy vén koldusasszony! Az az egész. Menjen, de akkor vegye el feleségül azt, ne engem.

— Megyek.

— Nem! — sikoltott az asszonyka.

A pap megdöbbenve figyelt ki, a templomban beállott nagy csöndre. Egy percz múlva mintha valami monoton hang kondulása hallatszott volna onnan.

Nagy fájdalom és keserűség fogta el. A tanító imádkozik. Elkésett.

— Úgy-e, itt maradsz?

Szótlanul ült le az asszony mellé az ágy szélére. Fojtogatni tudott volna, de indulata befelé eredvén meg, csak a torkát szorította vasmarokkal.

— Te rajtad a felelősség, — mondta. — Mindent megteszek, tudod, a mit kivánsz. De aztán a következményekért ne vádolj.

— Én nem teszek semmit, csak szeretlek.

A pap hallgatott. Mit beszéljen ezzel a gyermekkel. Hazugságon törte a fejét. Elgondolta,

hogy a tanítónak azt fogja mondani, hogy beteg volt a felesége.

— Olyan álmos vagyok. Igazán, ilyen jókor így felizgatni engem. Nincs magának szive.

Átölelte, úgy palástosan s kényszerítette, hogy ledüljön mellé. Csakugyan álmos volt s nemsokára elaludt.

A pap ébren feküdt. S azon gondolkozott, mi lesz ebből az életből, ha így fog örökké folyni. Ha most, a mézeshetekben is ilyen hihetetlen szeszélyekkel kell megküzdenie, mi lesz később.

Aztán megnyugodott. Hiszen ez a sok szeszély, ez mind bizonysága az asszony szerelmének. S ha az idő telik és az élettapasztalatok megtanítják az asszonyt rá, hogy nem lehet játékot csinálni komoly dolgokból, majd nem tesz ilyeneket.

Szinte kivánta, hogy valami nagy kellemetlensége legyen a mai esetből. És mégis egyre jobban kiérlelte magában a hazugságot, a mivel teljesen elmoshatja ezt a mai botrányt.

V.

Ő maga is elaludt egy kicsit. Mire felébredt, teljesen rendben volt a hangulat. Ah, hiszen ő most fiatal házas, neki minden szabad. Milyen bolond is volt az elébb, hogy olyan tragikusan fogta fel a dolgot. Nagy dolog bizony. Rendben van, a tanító imádkozott. Rá nézve valóságos dicsőség, ha azt sem tudja, milyen nap van ma. Ez ám a boldogság, hire megy ennek!

Olyan jó kedve volt, madarat lehetett volna vele fogatni.

Úgy látszott, az asszonyka is jó kedvvel ébredt. Olyanokat ásított, mint egy fióktigris, s a fogacskái csillogtak-villogtak a félhomályban.

— Jaj, de jót álmodtam!

— Mit, drágám?

— Jaj, olyan finomat!

Elnyújtózott s hamvasszürke nagy szemeivel

mosolygósan bámult a plafondra. Az ura tele szivvel, elálmélkodva nézte, a mint csodaszépen feküdt csipkés hálóreklijében. Piros kis arcza, finom vonásai, bájos szájacskája, gömbölyded idomai, oly szépek voltak, hogy a fiatal ember, a ki álmában sem mert soha ilyen szép feleségről reménykedni, csodálva nézte, mint valami tüneményt, a mely egyszer csak eltűnik. Hogyne volna szabad egy ilyen bűbájos kis teremtésnek fölibe helyezkednie a világnak s túltennie magát mindenen, a mi itt lent szürke, szögletes, nyers nyárspolgár asszonykákra kötelező. Úgy tetszett neki, mintha csak most kezdene igazán beleszeretni a feleségébe. S úgy érezte, mintha nem is volna igazán ő, az ő kis asszonya, ha nem lenne olyan fura, szeszélyes és csapongó lelkű. A mint elnézte ezt a kéjesen, kényesen nyújtózkodó selyem teremtést, megijedt, hogy lesz idő, a mikor példás magaviseletű, rendes, pedáns, száraz okosságú s elfakult, szépsége vesztett asszony lesz belőle. Isten mentsen ettől az időtől. Hadd maradjon ez a gyöngy mindig ilyen gyöngynek, ékszernek, az élet virágának. S nem tudta elképzelni gyü-

mölcstermőnek, gyermekek anyjának, nem tudta meglátni benne a lágy melegágyat, a melyből ki fog nőni valami új élet . . .

— Mit álmodtál, mondd szivem gyermeke,
Hogy oly mosolygva kelsz!
Talán kis őzet láttál zöld mezőben . . .

Az asszonyka türelmetlenül csöndre intette az urát, mintha zavarná, bántaná a régi, sablonos poézis.

— Automobil-turán voltam, valahol Nizza körül. Jaj, be isteni volt . . .

A férj szivébe valami fájdalmas nyilallás villámodott be. Automobil turáról álmodni a gáti papházban!

— Majd elfelejti! — gondolta magában. — Majd elfelejti. Majd ha megtöri az élet. — S még fájdalmasabban rándult meg a szive. A felejtés szürkeségét, a lemondás lankadtságát hogy lehet halálos szomoruság nélkül képzelni erre az édes tündöklő arczra.

Az asszonyka frissen öltözött fel.

Mire bejött az ura a másik szobából, a hol helyére akasztotta a palástját, akkorra már csi-

nos pongyolában volt ő s az ablak függönyeit huzta fel.

Attól, a mi odakinn volt, igen megrémült. Az ura, a ki sohasem érdeklődött egyéb iránt a világon, csak ő iránta, az arczáról látta meg, hogy odakinn valami borzasztó látvány lehet. Kinézett. Ólmosszürke volt az ég. Csendes őszi eső csepergett. Lassan szitáltak lefelé a vékony, sűrű esőszálak s beborították az egész utczát, a házakat, az embereket, a fákat, a világot. Zajtalanul szálldogáltak a vizfonalak, az égtől a földig, mintha milliárdnyi orsócskán eresztették volna felülről.

Az asszonyka sokáig ijedten nézte, a hogy csak egy tündér nézhetné ezt az elszomorodott földi világot, az örök fény és örök ragyogás világából leszállott tündér.

Az arczán fájdalom volt és csüggedt félelem, a vonásai megnyúltak, a karja lehullott s a függöny zsinórja kisiklott a kezéből, mire a roletta nagy robogással zuhant le. Olyan naiv, olyan kedves és furcsa volt ez a jelenet.

A férfi odaszaladt hozzá s átölelte; az ölébe felkapva, körülszaladt vele a szobában. Aztán

odafektette a fejecskéjét a vállára és halkan dudolni kezdett neki. Dünnyögve, bünnyögve, mint a hátrakötött fejű paraszt dadák, a vastag pamutszálakkal kivarrt ingű parasztmenyecskék zümmögnek az úri gyerekecskék fülébe soha el nem felejthető nótácskákat.

Így sétálgatott vele a tágas nagy hálószobában és megkerülte az ágyat, a székeket, a bútorokat és újra visszafordult a kredencztől, a függönyös sarokig és rengette-ringatta, csígatta-csicsígatta a babukáját.

Az asszonyka átölelte a nyakát, az arczához tette puha arczocskáját, melléhez szorította mellecskéjét, s engedte, hogy a férje térden alól átölelje gyűrött szoknyácskájában. S a férfi úgy ölelte, úgy vitte, úgy magába simította s olyan nagyon, nagyon boldog volt, hogy viheti, tarthatja, czipelheti. Tenyerén hordhatja a mindenségét, a boldogságát, az e földi, meg a jövő mennyégi minden üdvösségét.

Az asszonyka felvetette a szemét s nagy szürke szemei kedvesen, melegen, mosolyosan néztek rá a férjére. Az embernek csordultig megtelt a szive ettől a pillantástól s a boldog-

ság könnye tette csillámlóvá a tekintetét. Aztán egyet mozdított az ölbeli asszonyán s jobban emelte, átfogta le-lecsúszó terhét.

Egy pillanatra elhallgatott a susogó dudolással.

Az asszony ránézett.

— Még, még . . . Ez olyan szép, ez olyan jó . . . Be jó, hogy eső van odakinn . . .

És a férfit elfogta az öröm, hogy ő tanította meg a boldogság tündérét új boldogságra, hogy ő a maga lelki melegségével kipótolni tudta a természet hűvösségét s érezve érezte, hogy ez az igazi csodája a sziveknek, ha maguk megtermik a kősziklán az élet örömvirágát.

S balladát dudorászott, paraszti balladát, primitivet, kedveset:

Ha veled élnék
Kopasz kősziklán.
Kopasz kősziklán !...

Ha veled hálnék
Talló tüskéjén,
Talló tüskéjén ! . . .

Ha veled halnék
Piros örömben,
Piros örömben ! . . .

És az asszony felnézett mély, szürke, nagy szemeivel s azt susogta, csak azt suttogta:

— Jaj be jó, hogy esik az eső, esik az eső...

És úgy tetszett, mintha elalélt volna, míg a parasztnóta dallamára újra eldudolta:

Esik az eső,
Esik az eső...

VI.

Órákig tartott ez az édes, kedves melankólia.

Mikor végre letette fárasztó terhét a puha divánra, a karjait nem érezte. Minden csontja fájt, s alig birt nagy keservesen kiegyenesedni. Már a hideg verejték verte ki homlokát s a térde reszketett a kimerültségtől.

S a mint elnézte a bájosan félálomban fekvő asszonykát, elmosolyodva suttogta:

— Istenem, milyen boldog vagyok!

Aztán leroskadt előtte a földre, mert nem birt tovább állani. Nyakcsigolyái csaknem megpattantak s a fejében minden ér kegyetlenül lüktetett. Eleresztette magát s már nem volt hangja, csak gondolatban dudolta el:

Veled meghalnék
Piros örömben,
Piros örömben!...

Aztán elaludtak mind a ketten. S az asszony arról álmodott, hogy Velenczében gondolázott, a férfi meg arról, hogy taposó malomban vért izzadott a fáradságtól s mind a ketten egyre azt dudolták, hogy:

Jaj be jó, be jó,
Esik az eső,
Esik az eső! . . .

VII.

Az asszonyka felébredt. Felnyitotta a szemét s épen úgy feküdt tovább, mintha aludnék. Csak az volt a külömbség az előbbi s a mostani énje között, hogy most nyitva volt a szeme, az elébb zárva s hogy most egy csöppet sem volt álmos, de azért oly mozdulatlanul fekszik, mintha álomban volna.

Az ura ott feküdt elterülve előtte a földön. Úgy feküdt ott, mint egy tróger. Mint nyáron a Dunaparton a rakodóhajók búzazsákjain a teherhordók, a kiket az Országház partjáról séta közben úgy meg lehet csodálni. Mint egy emberi zsák, hanyatt döntve, vagy hason, fújva, lihegve, horkolva a napsütésen.

Az asszonyka nagyon furcsának találta, hogy neki egy ilyen ura van. Ura. Mi az, hogy ura? Úr! Hát miben úr ő fölötte ez a valaki, a ki itt fekszik mellette?

Körüljártatta a szemét a szobában s az

olyan idegennek látszott neki, hogy félni kezdett. Hogy került ő ide. Mintha álmodnék. Szeretne hazaszaladni az anyjához s azt mondani neki, hogy ő nem marad itt többet, mert ő itt fél magában. Itt nincs senkije.

És eszébe jutottak a nénjei, a kikkel annyit hanczurozott. A fiatalemberek, a kik bejártak hozzájuk s a testvéreinek udvaroltak, de a kiket ő olyan jól ismert. És úgy szerette már őket. Azok nem jönnek el többet hozzá.

Palika, a ki mindig hozott valami új, csinos kis malaczságot, a hányszor jött. És milyen szépen tudta kötni a nyakkendőjét. Azt se látja többet. És az nem fog megházasodni soha, mert megesküdött, hogy mást nem vesz el, csak őt. De ő álmodni sem tudott volna arról, hogy lehet Palikához menni? Feleségül! Hisz az lehetetlen. Mikor ő arról gondolkozott, hogy valakihez feleségül kell egyszer menni, mindig valami nagy emberre gondolt, a ki erős és olyan, mint Gortvay tanár úr, tud parancsolni s komolyan beszél a kis lányokkal. A ki megközelíthetetlen, más nővel nem törődik, csak a feleségével. S valami olyan szerepe

van az asszony életében, mint az orvosnak, a tanárnak, meg a törvénynek. Iczának borzasztó zavaros fogalmai voltak a férjről, de azt sohasem tudta elképzelni, hogy neki olyan férje legyen, mint a nénjei barátnőinek, a kik lumpok és kedvesük van, és nem akarják a feleségük kalapszámláit kifizetni.

És most, a mint itt érezte maga mellett a földön fekvő férjet, ismét valami kiábrándulást érzett. Azt már tudta, hogy ez igazán olyan férj, a milyet csak kivánhat valaki. Jól nevelt, régi divatú, igazi férj. Kétség és gyanú nem férhet hozzá. Házias, a feleségét imádja és egy óránál tovább birja az ölében hordani. De azért ennek is van hibája. Se pénze, se perverz műveltsége nincs. Az igazán unalmas, mindig csak okosan beszélni, komolyan nevetni.

Icza asszony felduzta a szájacskáját s nem fárasztotta magát tovább rendszeres okoskodásokkal.

Elkezdtek az agya helyett az érzékei működni.

Először is megérezte, hogy iszonyú éhes. Azután egy percz alatt annyi baja jutott

eszébe, hogy szerit-számát sem tudta. Fájt az oldala a fekvéstől s nem volt, a kibe fogódzhatott volna, hogy megmozduljon, roszúl volt a feje alatt a párna s az ura, a helyett, hogy rá gondolna, ott hever a földön, mint egy kuvasz s nem törődik a feleségével.

Eszébe jutott, hogy szuggerálni fogja az urát. Úgy fordult, hogy az arczába lásson s akkor mereven nézni kezdte, míg csak nem káprázott a szeme.

Akkor bosszúsan hátravetette magát és dühében csaknem sirva fakadt.

Csikorgatni kezdte a fogát, s apró ökleivel mérgesen ütött kettőt-hármat a diván bársonyára.

Mind nem használt, az alvó férj idegen ember, a ki nem törődik a feleségével. Szivtelen és nem szerelmes és nem is érdemli meg, hogy egy asszony feláldozza magát érte.

És olyan idegen itt minden, olyan vadidegen. Minden alszik, a bútorok, a ruhák, a lámpa és az össze-vissza hányt dísztárgyak a szekrények, meg az asztalok tetején. Nincs itt semmi élő, semmi érzékeny. És az asszonyka

lassan azt kezdte megérezni, mennyire a hatalmában van ő ennek az embernek, mint valami boszorkánymesternek, a ki az egész lakást, sőt talán az egész világot le tudja nyügözni arra az időre, míg ő alszik. Már kezdte úgy érezni, hogy a saját tagjainak sem tud többé parancsolni, hogy a keze valami idegen eszköz, a mely felmondaná a szolgálatot, ha most mozdítani akarná, hogy a lábai megtagadnák az engedelmességet s hogy neki most már addig kell itt feküdni, a míg csak fel nem ébred a maga jószántából a férje s fel nem oldja a varázslatot . . . Egy pillanat érzésében benne volt ez mind s ettől úgy megijedt a csöpp asszony, hogy rettenve felsikított, mint a gyerek, ha megijed éjjel.

Az ura abban a pillanatban talpon volt. Annyira gyorsan, hogy az asszony nem is vette észre, hogy történt s azt hitte, hogy ő is azért tudott felsikoltani, mert már akkor ott állott az ura ébren előtte.

A férfi zavaros, álmos, ijedt szemmel nézett a felesége rémült szemeibe.

— Mi az, mi az, drágám!

Az asszonyka egy kicsit még kutatva, félve nézett az ura felé, aztán rájött, milyen nagy csacsi ő s hangosan felkaczagott.

— Mi az, édes, mi történt, mit álmodtál?

Az asszonyka csak nevetett, kaczagott és sokára birt szóhoz jutni.

— Azt hittem, hogy . . .

Elhallgatott s körülnézett. A szoba a rendes megelevenedett, beszédes szoba volt s mintha minden tárgy felébredt volna álmából és kiváncsian nézne rá, mint az ura. Elrestelte magát, megrántotta a vállát s nem szólt.

— Mi az, szivem? Megijedtél?

Az asszonyka a szeme szögletéből nézett az urára, de már visszatért normális, rendes hangulata s önmagán kissé elmosolyodva, mondta:

— Menjünk már enni, olyan éhes vagyok.

A férje nevetett, az ablakhoz lépett, felhúzta a függönyöket. Odakint folyvást esett az a nesztelen, vékonyszálú, végérevárhatatlan őszi eső.

— Szóljál Zsuzsinak, szivem, hozza be a reggelit.

A férfi könyörögve szólott, az asszony pa-

rancsnak vette s megalázva, kedvetlenül engedelmeskedett.

Kiment, kibújt az idegen ajtón s bejutott az idegen másik szobába. Aztán félve visszalesett. Leste, mit csinál a boszorkánymester. De az nem kárörvendő nevetéssel nézett utána, mint ő képzelte, örvendve, hogy az akaratát rákényszeríthette egy neki alárendelt idegen lényre, hanem valami olyan egyszerű, szimpla mozdulatot tett, a mivel örökre leronthatja egy férfi a tekintélyét az asszony előtt.

Ásított, borzasztó nagyot nyújtózva, borzasztó hatalmasat ásított.

Icza asszony elnevette magát s hangosan csatorászni kezdett. Már itt a belső szobában, az ajtóban hozzá fogott kiabálni, hogy:

— Zsuzsi, reggelit! Zsuzsi, éhes vagyok, Zsuzsi!

VIII.

Egészen új hangulat támadt bent a szobában. Míg künt egyforma sűrűséggel esett az eső, s úgy látszott, mintha kiméletlen függöny borult volna az ablakokra, idebent annál bizalmasabb lett a fiatal pár érzése. Egymásra voltak utalva, s mivel épen csakis erre vágytak, nagyon szivük szerint jött az időjárás beavatkozása.

Elmúlt már minden komolyság az évődésekből s az asszonyka egész délelőtt a legfurcsább tréfákkal mulatott. Egészen úgy tett, mint a gyerekek, a kik játék közben azokat a munkákat gyakorolgatják, a melyekre majd az életben lesz szükségük. Ő is mintha csak tréfából tanulgatta volna, hogy kell majd később komolyan pörölni.

— Elhiszem rubintom, elhiszem, — kiáltott fel, a mint valami furcsa megjegyzésére az ura hatalmas kaczagással felelt, — elhiszem, hogy

magának nincs más czélja, csak hogy a feleségét csúffá tegye. Akármit szólok, rögtön bebizonyítja, hogy jobb lett volna hallgatnom. Csak azt szeretném mégis tudni, igazán meg van-e győződve felőle, hogy én tőlem csak ostobaságok telnek ki?

A férfi újra harsogva elnevette magát.

— Jól van! — kiáltott fel az asszonyka, — nem szólok többet egy szót sem, de maga se szóljon, mert akkor — ütök!

Ezzel sarkonfordult s az ura harsány kaczagása közben egyszerre csak odaállott a ruhaszekrény elé, kinyitotta és belenézett, hogy is kéne azt rendbeszedni.

Egyik csomót a másik után szedte ki s telerakta velük a körüllevő székeket, a gépet, az asztalt, az ablak párkányát. Az ura csak nézte, nézte, nagy lelki gyönyörűséggel a maga kis házi sárkányát, a ki a siffon-rendezésben is bizonyosan épen olyan bájos logikával fog eljárni, mint a filozofálásban. Nem baj, az volna a furcsa és váratlan, ha egyszerre csak hozzáfogna rendes kis polgárasszonyos módon végezni valamit. Ó, be nem illenék hozzá. S bár

annak is megvan a maga haszna, szinte sajnálná, ha valami közönséges erény sülne ki belőle.

Már látszott, hogy igazán nagyszabású lesz a rendezés, mert a rendetlenség már akkora, hogy nem is lehet nagyobb.

És ekkor az asszonyka egyszerre elfelejtkezik nagy fogadalmáról s megszólal:

— No, csak buta vadnép lakik a maga falujában.

— Miért?

— Mióta itt vagyok már! Még ajtót sem nyitottak rám.

— Ez nem vadságból van, hanem épen gyöngédségből.

— Szép gyöngédség, engedik, hogy itt megöljön az unalom magával.

— Pedig ép azért nem jönnek, hogy ne zavarják az unalmunkat.

— Mondom!

— Itt az a szokás, hogy az első héten nem mennek el az új házasokhoz. Úgy-e nem örültünk volna se tegnap, se tegnapelőtt, ha betoppan valaki?

— Nem örülök én holnap sem. Ha eddig nem jöttek, ezután is otthon maradhatnak.

Ezalatt szaporán járt a kezecskéje, s mind kiszórta, a mi még a szekrényben volt. Mivel pedig már másutt nem volt hely, hát egyszerűen a földre dobálta a finom fehérneműeket.

Az ura nagy élvezettel nézte, mit csinál. Roppant kiváncsi volt rá, mi lesz ebből.

Hanem egyszerre csak kinéz az ablakon s látja, hogy a kurátorné nagyszerűen felöltözve, fekete selyemkendőben jön át az utcza túlsó oldaláról a csutkából csinált átjárón keresztül.

Ez biztosan idetart!

Nem tudta, örüljön-e vagy megijedjen. Félve szólalt meg.

— Édes!

Az asszonyka oda sem ügyelt. A rendet szaporította azzal, hogy az összetartozó darabokat kezdte még jobban szétdobálni.

— Lelkem!... Gyöngyöm!... Vendég jön!

A kis asszonyka mint az orsó fordult sarkon. Elképpedve bámult az urára.

— Farkast emlegettünk, a kurátorné idejön.

Látom, mert nagyon idenézeget és szörnyen mosolyog.

A kicsi asszony oly dühbe jött, hogy leült a szépen vasalt ingek tetejébe.

— Ilyen tapintatlanság is csak ezektől a buta vadparasztoktól telik ki, — mondta elkeseredve.

— De lelkem, ő nem tud róla, hogy neked szombaton délután dolgod van.

— Jó, jó, csak védje. Csak védjen mindenkit a feleségével szemben. Ó, nincsen dolgom, a világért sincs! Nincs egyéb, csak hogy őtet várjam. Épen ahhoz készültem. Úgy sincs okosabb dolgom, mint hogy parasztasszonyokat fogadjak.

Ezzel kapta, fogta a legelső ruhacsomót, a mi a kezébe került s bedobta a szekrénybe. Aztán a másikat, utána meg a harmadikat. Sorba valamennyit. De tudja Isten, hogy volt, a sok ruha, a mi máig szép rendben volt a szekrényben, most nem fért meg többé olyan jó békességben. A java, épen a gyönyörűen himzett ingek kimaradtak. Hiába nézegetett, nem volt hely, a hova ezeket bedughatta volna.

Fogta hát s az ura kétségbeesett mosolygása közben bedobta a hálószobába, az ágy tetejére. A szekrény ajtaját pedig mérgesen becsukva, levetette magát a díványra.

— Na, most már tetszeni fogok a maga nagyságos vendégének. Eléggé puczczos dáma vagyok már? Kár, hogy nincs rajtam grand-toilette! ... Mert megsértettem volna őnagyságát, ha munka közben talál. Meghasad a szivem, ha arra gondolok, mit kellett tennem a maga kedvéért. De maga fogja elrendezni azt a siffont, annyit mondok magának, ha már ilyen kegyetlenséget tétetett velem.

— Szivem, édes, de az Istenért, én nem kivántam, hisz én csak nem mertem szólani, hogy hadd maradjon minden úgy, a hogy van, legalább látják, hogy milyen dolgos kis menyecske a tiszteletes asszony. Az itt a fontos.

— Ne hazudozzon itt nekem! Hát nem azt mondta, hogy «ha tudta volna az az asszony, hogy dolgom van, nem jött volna ide.» Ha csak egy csöpp józan eszem van, pedig van, mert még nem sikerült magának megfosztani tőle, ebből megérthettem, hogy ha egy cselédből

lett rosz parasztasszony idejön, akkor nekem nem szabad semmi dolgomnak se lenni.

— Jaj édes, ha igy . . .

— Mit így! Csak mondja ki, hogy ha így beszélek és nem a maga szájaize szerint, akkor megúnt.

— Soha! Soha!

Ebben a pillanatban kopogtak az ajtón.

A pap megdöbbent, mi lesz most. Félve leste a felesége arczát, még szólni is elfelejtett.

De megszólalt az asszony. Erős, tiszta, csengő hangon kiáltotta, hogy:

— Szabad!

Kinyilt az ajtó s belépett a kurátorné.

— Jónapot kivánok, édes tiszteletes asszonyom. Kezét csókolom, édes lelkem galambom.

A kis papné hozzá sietett.

— Jónapot, jónapot! No, maguk ugyan megvárakoztatják az embert! Itt kell ülni hetekig jegybe, gyürűbe, míg egyszer ajtót nyit rá valaki. Szép bizony, senki sem akarja tudni, nem halt-e meg azóta a papjuk!

Ezzel átkarolják egymást s olyan egészséges

csókot csattantanak el, hogy a papnak kerekre nyilt a szeme.

A másik pillanatban, a hogy magához jött, már nagy örömmel konstatálta, hogy a világ legnépszerűbb papnéja az ő kis felesége lesz. A kurátorné arcza is ragyog a boldogságtól és a büszkeségtől. Csak úgy kiabál róla az öröm: Ilyen papné még nem volt Gáton!

— Oh, lelkem angyalom, édes tiszteles asszonyom, tudom én, milyen várt vendég az új házasoknál akárki is a kerek egy világon! Sora van mindennek. Míg a fiatal párnál a nappali csók a vendég, addig nincs ott szükség más lábalattira.

— Oh, nem vagyunk mi olyan fiatal házasok! Elmúlt annak már több egy heténél, hogy idehozott ez a vén pap. Csak épen hogy rá nem úntunk még egymásra. Úgy-e, te vén uram! Te vénség!

És gömbölyű kis kacsójával szerelmesen megveregette az ura orczáját. Ez pedig nekibátorodva, derékon kapta a kis asszonykát s ragyogó szemmel nézett a kurátornéra, a ki boldog volt és kevély, hogy szemtől szembe

láthatta, mennyire szereti a nagyúri kisasszony az ő papjukat. Úgy nézte, mintha neki is szólna abból valamennyi, mintha az ő fia is volna egy kicsit a pap.

Erre a háziasszony szépen letelepíti a vendégét s olyan friss csevegésbe kezd vele, hogy no! Bámul is az ura eleget és gyönyörködik. Honnan veszi ez az asszony azt a frisseséget, azt a nagy közvetlenséget? És ezt az érdeklődést! Hol tanulta? Hol leste el?

Az aranyos kis papné pedig egy szuszra elmondatott minden, de minden pletykát, a mi a faluban tiz esztendő óta felgyűlt. Sorra mentek az időjárástól, a házimunkákon, meg a mezeieken keresztül, míg végre kisült, hogy a tanító parasztlányt vett el, magánál vénebbet, de gazdagot, a ki azt mondta, lelkem, hogy «a papnét sem ereszti maga elibe az elegancziában». Lakik a faluba özvegy papné is, annak meg hat lánya van, ó, be szivesen adtak volna legalább egyet a tiszteletes úrhoz. «De csak van egy férfinak annyi elővaló esze, hogy azokat nem veszi el!... Nagy ott a mutatás, de egy krajczárfia se csörög a zsebbe. Sokszor volt már ezen az

elbukti. Meg aztán szerencsés az a férfi, a ki el nem veszi, mert olyanok azok, mint az éles kés. Nincsenek azok jó békességben egymással se. Csupádon csupa pörpatvar, egyéb azoknak a szájából nem hallik. De azért lelkem, ha fiatalember kerül a házhoz, olyan szinesek, mézesek, mintha angyalnál is angyalabbak volnának. Pedig az a! A szegény cseléd azt se tudja, hogy ugorjon, azt se tudja, mi nekik a kelletlen, mi a kellő . . .»

A tiszteletes asszony olyan angyali arczczal hallgatja.

— Ó be de alig is lehet egy nap említeni a lelkem tiszteletes asszonyt a Vilma kisasszonynyal, ej, pedig de nagyon szeretett volna itt páváskodni papnénak. No, mi meg is voltunk ijedve, ha mégis megfogják a tiszteletes urat. Jaj, be örülök, lelkem, galambom, egy jó tiszteletes asszonyom, hogy maga jött ide virágszálnak a pohárba, galambnak a kalitkába.

Repül az idő, mintha puskával riogatnák.

— Mondja már, kurátorné asszonyom.

— Mit, lelkem aranyom?

— Hát arról az úrról nem szól a nóta, a kit nekem komendáltak Gátról.

— Csak nem a Torzsa Ábrist!

— De.

— Jaj, teremtőm, csak nem!

— De bizony, ki a, mi a, mondja mán?

— Mán azt a tiszteletes úr jobban tudná elmesélni nálam. Együtt jártak gyerekkorukba, jól tudják egymás dolgát. Főfő katona. Nagy kapitány; a király mellett volt, de nagy korhely, hát elcsapták.

— No, akkor épen nekem való lenne! — nevetett a papné.

A kurátorné hamisan nevet, mint a ki érti s a papra is odahunyorít. A fiatal férj is mosolyog, de a szive mélyén riadozva figyel az asszonyára. Honnan jut annak eszébe a földesúr? Minden szó s minden arczmozdulat sebet üt a férj szivén. Nem, egy fiatal asszonynak nem szabad más férfi iránt érdeklődni, csak a saját ura iránt. S a mint elhallgatja a parasztasszony pletykáit mereven, üveges szemmel egyre azt birálja, hogy milyen hatást tesz az a feleségére.

— Az apja is félbolond. Az mindig itthon van, ki nem búvik az odvából. Asszonygyűlölő. No de a fiának osztán egy félvilágra való asszony is kevés, a hogy hallik. De mán úgy mondják, végin van a gáti uradalom is, de a becsület is.

— Hogy-hogy?

— Hát az öreg úr a birtokot, a fiatal meg a becsületet járta le. Azt beszélik, letette az uniformist, nincsen már kardja.

— Ki mondta? — kérdi a pap is megütközve.

Igen kerülő úton jött a hir, a hogy a kurátorné elmagyarázza, de aztán annál megbízhatóbb!

— Az a témonda, hogy egy gyenyerálisnak megszöktette a feleségét is, meg a lányát is, de egyszerre.

— Ugyan!

— Egy napon, egy kocsin vitte el mind a kettőt, mégse tudott a két fejércseléd közül egyik se arról csak egy betüt se, hogy a másikkal is volt volna valami szövetsége. Nagyon fura históriának kellett annak lenni. Úgy mond-

ják valahogy, hogy egyiket sem akarta örökösen a kettő közül, hát mán abból a tulajdon városból átkocsikáztatta őket a másik városba. Ott osztán úgy intézte, hogy egyikkel is, másikkal is kijátszotta, kiszerelmeskedte magát, osztán estére kelve összeszedte őket, oszt aszonta, hogy no, galambkáim, gyerünk vissza a fészketekbe. Ott a ti helyetek.

— No még ilyet!

— Nem is lett volna semmi baj, ha úgy nem lestek vón Ábris úr után az asszonyok, mint a héja a csirkére. Az asszonyok csináltak nagy kalamajkát a suskusból . . . De az már való is, hogy az asszonyok mind úgy bolondulnak utána. Csak ha néha itthon van, a jányok mit nem csinálnak érte, hogy legalább láthassák!

— De bolondok! — szólt a papné, a ki csak úgy itta a szót.

— Bolondok, tiszteletes asszony, bolondok, de hát egy asszony se tehet arról, hogy bolond.

— No én azt szeretném látni, hogy az én eszemet vegye el valaki, ha nem akarom!

— Hohó, lelkem, — szólt közbe kínosan nevetve a férj.

— Ó, lelkem tiszteletes asszonyom, még csak az kéne, hogy egy ilyen drága szerelmes fiatal asszonynak is gavalléron járjon az esze. Persze hogy a világ legkülönb gavallérja az ura a tiszteletes asszonynak. Nagyméltán. Mert nincsen a világon még egy ilyen áldott jó ember, mint a tiszteletes úr! Uram bocsá' összehasonlítani vele Torzsa Ábris urakat.

A papné egy lapos pillantással végig mustrálta az urát, de azért igen nyilt és őszinte hangon mondta:

— Nem is választottam volna uramnak, ha nem olyan volna.

A férje elmosolyodott, de a kurátorné megbotránkozva szólt:

— Jaj, tiszteletes asszonyom, lelkem, az már nem a mi szavunk. Nem mi választjuk az urunkat, hanem az minket. No de én nem karatyolok itt tovább, hanem összeszedem magam, oszt odább egy házzal. Csak azt mondom még, hogy az Isten áldja meg a tiszteletes uramnak minden lépése nyomát, hogy egy ilyen

valóságos, derék, idevaló, édes kis galamb papnét hozott a falunkba, mert ilyen nincsen több az egész nagy Magyarországon. Engedelmet kérek.

— Nincs miért, kurátorné asszony, — mondta a galamb papné s nevetett, mint a galamb. Turbékolva.

IX.

Kikisérték a kurátornét s végigmentek a folyosón az utczai homlokzatig.

Az út közepén kocsi baktatott csendesen s a kerekek nyikorogtak a sárban.

— Szervusz Énók! — kiáltott be egy nagyhangú férfi a szekérről s a másik illedelmesen hozzátette: — Jóestét kivánunk.

— Szervusz Mihály! — válaszolt Énók is. A feleségének csendesen mondta: — A barinkai pap, meg a váradjai. Hol jártok erre? — kiáltotta nekik.

— Járunk? Nem látod, hogy ácsorgunk? Az Isten akárhová tegye ezt a vendégmarasztó sarat.

A lovak csakugyan megállottak, mintha örültek volna, hogy a gazda beszélget s addig ők is kifújhatják magukat.

— No, nem baj! — kiabálta tovább Mihály, — nem messze van már Barinka!

Nevetett hozzá, mert az bizony jó két óra kocsin ; ilyen nagy sárban legalább három.

Valamit súgott a társának, a mire mind a ketten felkaczagtak.

— Énók ! Nem tudnál adni egy lámpást ?

— Bizony azt nem tudom, akad-e nálam, hanem . . .

— No, nem baj, majd gyufát gyujtok, ha nem látnak a lovak.

Csakugyan nagyon setétedett és a sürü esőfellegek nem engedtek át semmi csillagot az égen.

— Hivd be őket, na ! — mondta Icza az urának.

— Igazán ?

— Hát persze ! Na !

Azok odakinn nem nagyon siettek az indulással, mintha ők is vártak volna valamit.

— Lámpást nem tudok adni, — kiáltotta Énók, — de lámpát igen. Gyertek be, legyen szerencsénk hozzátok, míg a hold feljön. Akkor majd tovább indultok !

A vidámhangú Mihály czimbora hamarosan felelt, mintha nem akarna kétszeri hivásra várni.

— Ejnye de okosakat beszélsz, pajtás. De hát nem leszünk alkalmatlanok?

— Ugyan mit gondolsz!

— No, hé, fordítsd akkor a lovakat, térjünk be egy félórára. Az Isten tegye villahajtóba ezt ezt az időt!

Az asszonyka nevetve kapaszkodott az ura karjába. Tetszett neki ez a hirtelen vendégfogás. Az utasok a ház elé érve, lekászmálódtak a kocsiról, a tornáczon kihámozták magukat a bundákból s a mint beléptek az előszobába, a hol már akkor égett a lámpa, két csinos, vidám, piros képű falusi pap sült ki belőlök.

— Kisztihand, kezitcsókolom, — sustorékolt Mihály úr s hatalmasan kezetcsókolt a fiatal asszonynak, — már tessen megbocsátani, de mink falusi medvék így vagyunk nevelve, hogy akkor rohanjuk meg a békés mézes házasokat, mikor legjobban nem örülnek nekünk.

— Mit gondol maga, mi nem örülünk a vendégnek? — mondta friss, vidám hangon az asszonyka.

Az ura szeretettel nézett rá, a mint kordiális módon rázta meg a vendég kezét. Bájos

asszony! Édes asszony! Milyen népszerű lesz urak és parasztok között! Két kézzel kapja vele az ingyen ajándékot az égtől. Hol kapott pap valaha asszonyt, a ki minden helyzetben ilyen kitünően feltalálja magát.

Ő maga alig is jutott szóhoz, néma seregbajtó lett. Az asszony fogadta az urakat, s bevezetve őket a szobába, egy percz alatt oly fesztelen hangulatot teremtett, hogy azok úgy viselték magukat, mint otthon.

Kitopogták a lábukból a szekér zsibbadtságát, le s fel járva, egymást keresztezve, végig-végig a szobában, mint az falun szokás, közben nagy lármával mondták el, hol járnak erre. Valami rosz tanító dolgában tartottak vizsgálatot, a negyedik faluban.

Kissé furcsa volt parasztos modoruk, nyers kifejezéseik, veres nyakuk, s önérzetes, tudatlan arczuk. Megérzett rajtuk, hogy a poharat gyakrabban forgatják, mint a könyvet, s hogy a művelt társalgástól már előbb elszoktak, mintsem belejöhettek volna. De frissek voltak, mint a mezei vadak és semmiségeken nagyokat tudtak kaczagni.

— Haj, nagyságos asszony! — kiáltotta Mihály úr olyan teli szájjal, a hogy a komámasszonyt szokás mondani, — fene czudar idő! de jó annak, a kinek ilyen szép lakása van. Á, még a tűz is ég itt! Ez má beszéd! No komám, Énók komám, most már elismerem, hogy okosan tetted, hogy megházasodtál.

Énók nem tudott hova lenni a csodálkozástól, hogy a felesége, a kitől ezt sohasem merte volna remélni, teljesen beletalálja magát a falusi modorba, s úgy sürög-forog, hogy semmiféle papné sem tehetné különben. És milyen jól áll neki a felkötött csinos fehér kötény, olyan szép, akárcsak egy szobalány! Elmosolyodott erre a gondolatra s eszébe jutott, mennyire imponált neki egy kis szobalány valahol egy legáczióban... Isten tudja, tán még szebb így az asszony, mint mikor olyan nagyúrias. Így bátrabban mer hozzá szólani maga a saját férje is.

Csakugyan oda is settenkedik hozzá s a fülébe súgja:

— Jaj, de gyönyörű vagy te, kis czicza!

Az asszonyka kaczagó piros arczczal kacsint a szemébe s játékosan meglegyinti az arczát.

— Hopp, hopp, úgy kell! Jó vót! — kiáltja Mihály úr, a ki mindent ellesett, s hozzátette: — ne is hagyja a nagyságos asszony! Meg kell pofozni a gazembert, ha komiszkodik. Énók megcsóválja a fejét, kissé erős stilus, de mikor hallja a felesége szavát, megnyugszik s nem félti többé az asszonyka idegeit.

— Meg hát! Látom, maga is attól pirosodott így meg!

— Attul hát, — kiáltja Mihály úr, — tyhő, az én feleségem nem érti a tréfát, a szemem is kiszedné, ha mások előtt megcsókolnám!

— Vagy maga hazudik, vagy a szeme! — mondja a háziasszonyka.

Mindenki felnevet.

— Hátszen, — szól Mihály úr, — míg fiatalabb házas voltam, sokszor meg is próbáltam, de ma már nagy a békesség. Mán három esztendős házas vagyok, már nem igen jut az embernek eszébe afféle haszontalanság.

— Ugyan mi kell maguknak három esztendei házasság után?

— Mi, nagyságos asszony? Mi? Bor, meg pecsenye.

— Szép!

— Még az úgy van!

— Úgy van Barinkában, de nem lesz úgy Gáton! — mondja a másik tiszteletes, a ki valamivel csöndesebb és figyelmesebb volt.

— Nem tudom! — szólt Icza s bort tett az asztalra. — Három év múlva én is ott fogok ülni a sarokban és álmosan lesem, hogy az uram mikor áll fel az asztaltól, a korhely czimborák közül.

— Az én feleségem nem lesi azt! — szólt vigasztalóan Mihály úr, mint a ki már keresztül ment az élet iskoláján.

— Hát mit csinál? — kérdezte a kis papné.

— Mit? Hát elmegy aludni, mikor itt az alvás ideje.

Hatalmasat kaczagott rajta.

Énók felállott, a feleségéhez lépett s gyöngéden megölelte, félkarral, feltünés nélkül.

Icza felnézett rá s a szemük összeragyogott. Megértették egymást, az ő viszonyuk sohasem fog így elparasztosodni.

Így telt az idő hiábavaló beszélgetésekkel, míg egyszerre csak jelentette valaki, hogy kész a vacsora.

— De miféle terülj asztalkám van nálatok! — kiáltott Mihály. — Az én feleségem csak jó gazdasszony! mert olyant én nem eszek sehol, mint űnálla! de ha ilyen hirtelen vendég jön, van olyan lótás-futás, ugrálás, hogy az ember majd megbolondul. Itt meg csak azt mondják, hogy készen van a vacsora, osztán tessék, annyi étel van felrakva, hogy elég vón egy seregnek.

— A hány ház, annyi szokás, nem tudja? — nevetett a kis háziasszony.

— No, e jó szokás! Ezt konczédálom.

Letelepedett az asztal mellé, fehér szalvétát kötött a nyakába s szétnézett a társaságon, hátradőlve a széken és két öklét fesztelenül felrakva az asztalra.

Icza mosolyogva nézte s nagyon tetszett neki, hogy ilyen otthon érzik magukat a vendégek nála.

Énók szót alig szólt egész este. Csak hízott az örömtől, mert tudta, hogy az egész traktusban hire lesz ennek a mai estének. Mert az az igazi próba, hogy hogy állja meg a helyét a fiatal asszony a legelső napon, mikor váratlan

vendégek lepik meg. És ismerte Mihály urat, a kinél nagyobb szájú ember nincsen hét vármegyében. Ez úgy el fog mondani mindent, apróra, mint a parancsolat.

A bor is izlett. A túrósgaluska felséges volt, a csirkepaprikás pedig olyan, hogy a király konyháján olyant még nem is láttak.

— No, mi csak jól jártunk, hogy erre tévedtünk, — mondta Mihály úr s még egyszer szedett a csirkéből, «ha kipukkan is» ! — Mert szó köztünk maradjon, nem is épen erre volt az utunk.

— Úgy ! Hisz ez annál szebb, — szólt Icza, — akkor nem is a rút időnek köszönjük a szerencsét, hanem a jó embereknek.

— Biz igen ! Hát nem tetszett észrevenni nagyságos asszony, hogy pakliztam ki a meghivást. Iszen ha én nem akartam vón beinvitáltatni magam, az én két lovam úgy elrepitett volna minket, hogy a porunk se marad itt. Mer olyan két lova nincsen még egy papnak a traktusba.

— Örülök neki, hogy az uram ilyen népszerű ember a kollegái közt.

— A mán igaz, olyan ember, mint Pap Énók, olyan nincsen több az egyházmegyében. Már eddig is valaki volt, de mióta megházasodott, azóta meg épen gyöngye a papságnak. Mert, tetszik tudni, a pap csak akkor pap, mikor már papnét is hoz a parókiára, addig csak amolyan lézengő ritter.

— Jaj, de hát aztán ki tudja, beválik-e a papné? — mondta a háziasszonyka.

— Beválik-e? — kurjantott Mihály úr. — Meghiszem azt! Ilyen papné nincs több egész Magyarországon. Éljen a legszebb papné!

Koczczintottak s fenékig itták a poharat.

— Éljen a legügyesebb papné! — kiáltotta újra Mihály s újra kiürítették a poharakat.

— Éljen a legderekabb papné! — rikkantott újra Mihály úr és felállott, hogy kissé már meg-megbicsakló nyelvvel a következő szónoklatot tartsa:

— Uram, uram, Pap Énók uram, szállok az úrnak!

— Halljuk! Halljuk! — mondták mindnyáján. A kis papné is azt mondta, hogy halljuk s igen örült hamis kis szive mélyén, hogy hal-

lani fog egy igazi hamisítatlan falusi dikcziót, a miben nem is csalódott.

— «Van a mezőkben egy kis állat, a mely kis állat olyan kis állat, hogy azt muszály megnevezni annak, a ki sikerült tósztot akar mondani. Hát én kedves barátom sikerült tósztot akarok mondani, tehát megnevezem ezt a jeles kis állatot . . . (Halljuk!) Ez az állat a nyúl. (Nevetés.) És hogy mért oly jeles ez a nyúl nevű kis állat? (Halljuk!) Mert rövid a farka. (Kaczagás.) Nos tehát tisztelt kedves barátom, még annál a rövid nyúlfarkánál is rövidebb lesz az én beszédem. (Nagyszerű.) Mert én kedves barátom csak annyit akarok mondani, hogy nincs a magyar nyelvben olyan kedves szó, a mely kifejezze, milyen kedves asszony a te feleséged, nincs olyan büszke szó, a mely kifejezze a te büszkeséged, nincs olyan örvendő szó, a mely kifejezze a mi örömünket, hogy ezt a te kedves büszkeségedet megismertük. (Éljen! Éljen! Éljen! – ezt a háromszoros éljent részben a szónok, részben a kollega s részben ketten együtt kiáltották el.) Mindezeknek a következménye pedig mi légyen, az

légyen, hogy a gyertya nem arra való, hogy véka alatt maradjon, hanem arra, hogy az egész társaságnak fényeskedjék. Tehát azt jelzem és mondom és indítványozom, hogy az egész megye megismerhesse a te kedves kis feleségedet, a nagy Magyarország legkülönb kis papnéját, az e téli lelkészi értekezletet itt fogjuk tartani Gáton, itt ebben a kedves kis lelkészi paradicsomban, hogy végre annyi sok várakozás után egy igazi vidám, meleg és sikerült értekezlet is legyen már a megyében. És ezzel ürítem az én poharamat a te kedves és aranyos és kitünő kis feleséged, a legderekabb papné egészségére!»

Énók a feleségére nézett. Az rendületlen arczczal figyelt s nem lehetett rajta látni semmit. Ő a maga részéről tudta, hogy ez nagy siker és nagy kitüntetés, azonban nem volt benne bizonyos, hogy a felesége is annak veszi-e.

Egyelőre ő is vivátot kiáltott a szónoklat után, aztán a poharáért nyúlt s azt szerencsésen fel is borította.

Nagy rémület fogta el, mikor a piros

bor végigfutott a hófehér abroszon, s csak kapkodott, mint a vizbefuló.

— Nem baj, nem baj, szerencse! Hova dült? Ohohó! keresztelő lesz! — kiabált Mihály pap.

Az asszonyka hangosan nevetett és pironkodott.

— Sót rá! Sót kell hinteni rá, nem látszik meg! — tanácsolta a hallgatag vendég s mindjárt rá is borította a sótartót, nem a nélkül, hogy meglehetős mennyiségű paprikát is ne hintsen az abroszra.

De a jókedv nem csökkent mindaddig, a míg a csöndesebbik és kövérebbik papnak meg nem jött az esze s ki nem jelentette, hogy feljött odakint a hold, lehet indulni.

Sok bolondság jutott még eszükbe, míg arra került a sor, adomák, a melyeket kár volt elmondani, viczczek, a melyek edzett idegeknek valók voltak, s a fiatal asszony, ha megmutatta, hogy ért a falusi emberek fogadásához, most megmutathatta, hogy elég erős fenékig üríteni a poharat.

Csak Énók volt kissé nyomott hangulatban. Restellte magát a kollegái miatt. Sokallta a pa-

rasztságot s szivesen elengedte volna már őket. Nagy keservesen aztán eljött annak az ideje is.

Előállott a szekér s a papok felszedték nagy bundáikat, a melyekben medvéhez inkább hasonlítottak, mint papokhoz.

No, hál' Istennek, csakhogy már vége a borszagú czuppanós csókoknak s fenn ülnek a szekeren az urak.

Még egy csomó harsány jóéjszakát, aztán kidöczög valahogy a bricska.

Pap Énók félve fonta körül a karjával a felesége derekát, s úgy tipegett vele befelé, mint a bárány, a kit a vágóhidra visznek. Nem tudta, mi vár rá odabenn?

X.

A mint beléptek, az asztal le volt szedve, az ablakok kinyitva.

Énóknak most tűnt fel legelőször, milyen nesztelenül végződik el náluk minden. Mintha szellemek végeznék el a házi dolgot. Sokat ér a jó cseléd.

— Jaj Istenem, teremtőm! — sóhajtott fel a fiatal asszony.

Az ura gyöngéden megölelte s megcsókolta. Az asszony úgy taszította el, mint egy kis furia.

— Pfuj! — kiáltott rá, — utálatos részeg.

— Nem vagyok én részeg, babukám, — próbálta elnevetni a dolgot a férj. — Hisz alig ittam.

— Ez magának alig? Pfuj!

A férfi hallgatott, restellte magát, mintha csakugyan kár lett volna bort kóstolni.

— Istenem, Istenem, hova sülyedtem! — kiáltott elkeseredetten az asszony.

Az ura szokatlan meghökkenéssel hallotta a szót. Most nem jutott már eszébe semmi, a mivel máskor meg tudta magát nyugtatni. Erősen, élesen, szinte a testébe vágott a sértés.

— Micsoda nép közé keveredtem! Pfuj, büdös parasztok, undok korhelyek.

— Lelkem . . .

— Igaza volt Hilda néninek, hogy ha egy hétig köztük leszek, úgy elparasztosodom, rám sem ismernek többet.

A férje elkomolyodva és szomorú arczczal nézett rá. Az asszonyka dühösen pattogva folytatta s a szeme izzó tűzben égett.

— Sohasem hittem, hogy ekkora áldozatot hozzak a vak szerelemnek. Tavaly ilyenkor Nápolyban voltam apikával, most meg itt vagyok a disznók közt a sárban.

Az embert mintha villám sujtotta volna. Elsáppadt s az egész teste remegni kezdett.

— Édes, — mondta szintelen hangon, — neked azt tudnod kellett, én azt előre megmondtam, hogy a papi állás szerény, de tisztességes élettel jár . . .

— Tisztességes! Ez a tisztesség! Egy hete

vagyok itt, már ilyen megaláztatások! Hogy mernek utczai korhelyek betolakodni hozzám, az én házamba? Hogy?

— Én hivtam meg őket, — mondta fakó hangon a férj.

— Igen! Te hivtad meg hozzám azt a papi csordát is? A nagyszerű «lelkészi értekezletet!» Micsoda szemtelenség az, a más nyakára egy gyülevész vendégsereget rászabadítani!

— Ez itt így szokás.

— Éhesek, koldusok. Mert egy se meri meghivni a tisztelt bandát, mert biztosan felfalnak egy félévi papi fizetést. Azért muszáj így vetni ki, hogy kihez menjenek. De tudom, én nem leszek itt akkor! Mert én elutazom, külföldre, vagy a Tátrába! Úgy sem voltam még ott télen! Gondoltam, majd asszony koromban . . .

— Édes, az én fizetésemből nem lehet a Tátrában telelni.

— Mi közöm nekem a maga fizetéséhez. Majd kérek apikától.

A férfi sápadt volt és szörnyen komor. Egyszerre megrendült a bizalma a feleségében. Nem! Lehetetlen az, hogy ők összetörődjenek.

Hogyan értesse meg ezzel az elkényeztetett teremtéssel, hogy kell élnie egy falusi papnénak? Szomorú kisérlet! Ha a paradicsommadár túzokok közé kerül, hogy él velük?

— Mit várhatok a jövőben? — kesergett az asszony, — ha már most sem tud megkimélni fokhagymás parasztasszonyoktól?

— Hát mit kellett volna tennem? — nyögte a pap.

— Azt mondani neki, hogy menjen a konyhába. Majd kiszól a nagyságos asszony is egy perczre. Vagy azt sem, mert mi közöm nekem hozzá. Nem akarok én napszámost fogadni. A nagyságos asszonynak migrainje van.

— Oh, lelkem!

— Nagyságos asszony!? Az! A kinek az ura falusi korhelyekkel tegeződik és bort önt az asztalra. Disznó! És egy ilyen ember az én férjem! El kell sülyednem a szégyentől.

A fiatal pap ijedten azt mondta magában, hogy az asszonyka elvesztette az eszét.

— Meg fogok innen szökni, még az idén! — Torzsa Ábrissal! — fulladozott az asszony.

Az ember felhördült s vállon ragadta. Izmos

ujjai egy pillanatig belevágódtak a puha, formás női karba, aztán rögtön kitágultak. Abban a mozdulatban már legyőzte őt a saját óriási testi felsőbbsége. Szinte úgy tetszett, hogy megroppan visszaszorított erejétől. Indulatát nem tudta kire önteni. Annál rémesebb volt a felindulása. Öklét homlokára szorította s feltárult előtte egy keserves élet képe: a szegény falusi pap mellett a méltóságos dáma, a ki örökös kétségbeesésben és elégedetlenségben fogja tölteni életét.

— Hát akkor miért jöttél hozzám, ha jobban szereted az úri életet, mint engemet? — hörögte.

Az asszonyka értetlenül, kicsinylő csodálkozással nézte végig a férfit.

— Te esztelen! — kiáltott az ember torkaszakadtából. S úgy nézett rá, haraggal, keserűséggel, szivfájdalommal.

Az asszonyka ijedten hátrált az őrült tekintet elől s egy percz múlva ideges sirásra fakadt.

— Ez a szerelem, — zokogta tördelve, — ez a szerelem! Hát faljon fel! Vadállat! Eddig tartott a szerelem! Eddig birta ki. Nagy szere-

lem! Jaj, mama, mama, megmondta nekem a mama.

És olyan szivszaggatva kezdett sirni, hogy a férfi elfacsarodott szivvel tért magához. Rájött, micsoda őrültséget tett. Egy ilyen gyöngéd kis teremtést úgy megijeszteni. Bűnbánat fogta el.

— Édes, édes, drágám, imádott, kedves kis feleségem, mindenem, drágám! Ne haragudj, ne haragudj!

— Így tud rám rivallni! Ez a szerelem! Ezt érdemlem én a nagy áldozatért!

A férfinak ettől az utolsó szótól megint a fejébe ment a vér.

— Micsoda áldozat? Mit áldoztál? Azt, hogy itt vagy és elégedetlen vagy és a szememre hányod? Ez az áldozat! Nem az, ha valaki tűr és szenved és hallgat, mint én! . . .

Újra belátta, micsoda őrültségeket beszél már megint. Mit tűr ő? Mit szenved? Mit hallgat el?

— Nem többet, soha többet, ha akármi történik is, többet nem bántalak! — hörögte, s a fejébe tóduló vértől majd ledobbant.

Az asszonyka egy perczig hallgatott, félt,

hogy az ura hirtelen megőrül és őt széttépi, a mikor látta, hogy nem, visszakapta a bátorságát.

— Szép élet. Egy félbolonddal. Úgy gyűlölöm, de úgy gyűlölöm. Megvetem! Tudja! Megvetem magát! Nem bánnám, ha most itt rögtön valami borzasztó dolog történne, ha berontana két farkas és széttépné.

A férfi erre a váratlan óhajra hirtelen felkaczagott.

De az asszonyka annál dühösebben toporzékolt.

— Csak nevessen, hitvány ember. Erre kell magának feleség, hogy legyen, a kin szabadon kitölthesse kéjvágyát és dühöngését.

A férfi újra kaczagott.

— Igazán megérdemelnéd, hogy megverjelek! — mondta aztán nyugodtan.

— Próbálja meg! Csak azt próbálja meg!

De a pap egy hosszú pillanatnyi hozzákészülés után sem merte megpróbálni.

A helyett ölbe kapta az asszonyt s minden rugkapálása ellenére is bevitte a másik szobába, a hol is szépen lefektette a megvetett ágyra.

Az asszonyka elnyúlt az ágyon, belefojtotta az arczát a puha párnákba s görcsösen zokogott.

A férfi azzal a kényelmetlenséggel nézett rá, a melyben az is benne volt, hogy mégis unalmas dolog a csikószelidítés.

— Nyomorult! — ugrott fel hirtelen az asszony. — Micsoda elégtételt ad nekem ezért a gazságért?

Oly bájos volt, hogy meg lehetett volna enni. Ott térdelt az ágyon s az arcza épen egy vonalban volt az ura szemével. Két apró öklét összeszorította s nem lehetett tudni, nem ugrik-e a következő pillanatban az embere szemének, hogy kivegye, mint egy megmérgesedett macska.

Pap Énók rajta felejtette a pillantását s elfelejtett válaszolni.

— Micsoda elégtételt? — folytatta az asszony. — Ha elevenen megsütnék, az sem volna elég! Ilyen gazságért az egész férfinemet fel kellene akasztani! . . . Hogy mert hozzám nyúlni, nyomorult? . . . Mit vigyorog?

Tass.

Egy pofon csattant el a férfi arczán. Nagyon odaillett.

De a gömbölyű arcz a pofon után méltóságos lett. A férj kiegyenesedett, mint egy szálfa s villámló szemmel nézett az asszonyra.

Abban a pillanatban, a hogy ép kinyitotta a száját, hogy valami ünnepélyes szóval riaszszon rá a vakmerő asszonyra, paccs, újra elcsattant egy pofon ugyanazon az arczán, a melyiken az elébb.

Ennek az újabb pofnak azonban az a váratlan hatása lett, hogy az asszonyka megijedt tőle és lecsapta magát az ágyra, a férfi pedig egy hosszú pillanatig tartó elámulás után arra gondolt, hogy itt a kigázolás a hinárból!

— Édes, — mondta csöndesen, — édes.

Semmi válasz.

Az arcza égett s rászorította a tenyerét.

— Édes!

Az asszony ott feküdt az ágyon s a fejét beledugta a párnába.

— Drágám . . .

Semmi válasz.

— Csak nagy szamár is vagyok én. Az már igaz, hogy nagy szamár vagyok.

Erre az asszony hatalmasan felkaczagva felült.

Oda ült az ágy közepébe, keresztülfogta térdét a két karjával, úgy kaczagott. A szeme kicsire húzódott össze s fuldoklott a kaczagástól.

Az ura meg volt rőkönyödve s nem mert kaczagni. Már annyit megtanult, hogy ha ő is nevetne, akkor az asszony újra elkomolyodnék. Ezért hát oly szomorú arczot vágott, a milyet csak tudott.

— Édes!

— Csitt, csatt!

Az asszonyka két apró kezével mind a két oldalról megpofozta az urát.

De már nem erősen. Ezek olyan vigasztaló pofonocskák voltak.

— No, no, nono! — mondta gyöngéden. — Nem kell ijedezni! Csak kellett elégtételt szerezni a megsértett női nemnek!

Az ura letérdepelt az ágy elé s kezet csókolt a kis házi sárkánynak. Magában pedig azt gondolta, hogy hál'istennek, csakhogy elmúlt a zivatar! «De most már jó lesz ügyeskedni,

hogy el ne rontsam, a mi így magától az ölembe pottyant.»

Icza asszony most már nagy szeliden rápörkölt az urára.

— Most könnyen szabadulsz, nyomorult! De még egyszer haragíts meg, akkor felakasztalak.

— Soha, soha, — mondta a férj s bűntudattal nézett a felesége szemébe. Magában pedig azt gondolta, hogy ezután úgy fog hazudni, a hogy jól esik, soha igazat többet nem mond, mindent ráhagy, legyen úgy, a hogy az asszony akarja. Lám, milyen hiábavaló szószaporítás volt ez az egész csevegés, hiszen az a felhányt parasztasszony is, a legyalázott rosz korhelyek is (az ördög hozta ide őket), mind csupa jó emlékkel mentek el! S az a fő! Nem tesz roszat az asszonyka! Hát az ilyen apró szeszélyeit ne tűrje el? Inkább így négy fal közt tombolja ki magát, ha már arra szüksége van az asszonyi természetnek, mint idegenek előtt! Ennyi szórakozása se legyen az ő asszonyának! Oh, de nagy szamár is vagyok én.

Egy rövid pillanat alatt futott ez mind végig

az eszében s azalatt merően és egyre szerelmesebben néztek egymás szemébe.

— Soha, soha! — ismételte a férj s a hangja egyúttal azt a régebbi *sohát* is megéreztette.

— Csak ne álnokoskodnál! — mondta gyügyögve az asszony, mintha nem tudnám, mit gondolsz!

— Ugyan mit, no?

— Mit? Azt, hogy az ördög vigyen el engem a nyakadról . . . De próbálj csak rámúnni! akármit is csinálok! majd meglátod, mi lesz! . . .

A férj uram nem akart látni semmit, belefúrta az arczát, s betakarta a szemét az asszonyka puha bluzocskájába, úgy, hogy a kis nő csiklandósan, jólesően felkaczagott.

XI.

A hó igen késett.

November is elmúlt, deczember is itt volt, mégsem jött a fehér világ, fehér virág.

Az asszonyka most töltötte az első egész esztendőt falun s már borzasztóan megúnta a kopottságot. Szinte idegesen követelte már az urától a havat, úgy-úgy megtámadta érte, mintha ő sikkasztotta volna el.

A hótalan világban aztán minduntalan neki «jött fel a hava», s úgy látszott, a mézes napok boldog pörpatvarai sohasem mulnak már el.

Ez a pár hónap különben roppant gyorsan és nagyon szépen telt el. Az asszonyka ugyan még mindig ideiglenesnek érezte a helyzetét, s titokban egyre várta, hogy: na, most már itt az ideje a felébredésnek, de azért minden érkelte, a mi körülte volt s a kiváncsisága illesztette be a környezetébe. A parasztokat

sorra ismerte már s valamennyinek tudta a legkisebb baját is. Népszerű is volt nagyon s nem emlegették már, csak a «galamb papné»-nak. Az is volt, csakugyan az, egy kis piros csőrű, turbékoló, duzmaszkodó, begyes fehér galamb. A ruháit hazulról kapta, Pestről, s mindig olyan volt, mint egy menyországi, vagy legalább is szinpadi tünemény.

Ősz elején roppant szerencsétlenség érte őket. Nagy beteg lett Zsuzsa, a cselédjük, a titkos angyal, a ki mindent elintézett s paradicsommá tette a mézesheteket. Először azt hitték, vége a világnak, az asszony meg volt rémülve, letelegrafáltatta a mamát. De a mama nem jött! Még ilyen rettentő csapás sem másította meg az elhatározását. Ugyanis fogadást tett, hogy soha életében nem fogja megnézni, milyen nyomorúságban él a lánya, hova süllyedt az ő szerelmes gyermeke.

A kis galamb papné most jött rá tulajdonképen, mit jelent egy gyermekre a mama. De tudja Isten, a Zsuzsinak nagyobb hijját érezte, mint a mamának.

Sajnos, bele kellett nyugodni a változhatat-

lanba. Zsuzsiért eljött az asszonylánya s kijelentette, hogy az anyját viszi, nem is engedi vissza, mert nála is elkél egy dolgos öreg asszony. Ugyis akármennyit keres az öreg, mind azokra a bitang fiaira kőti. De ha nála van, akkor biztos, hogy csak neki dolgozik . . .

A kicsi asszonynak most nyilt meg a szeme előtt a keserves, nagy, nehéz élet. Mikor az első napot töltötte a hideg konyhában, azt hitte, a szive szakad meg fájdalmában.

Az ura aztán addig szaladt, míg a szomszéd faluban egy másik Zsuzsit nem kapott. Ez el is jött, de micsoda Zsuzsi volt ez a régihez képest! Vétek volt az a név neki. Mindjárt első nap kisült, hogy hirét sem hallotta a parfaitnak. S nem tud egyebet főzni, csak lencsét, babot, borsót, kolompért, szűretlen húslevest. Az ebédjét sűrű könnyhullatások közt ették meg, de megették, mert már akkor három napja éltek rántottán és zsiros piritóson. Ezt a két, ételnek nem nevezhető rettenetességet Énók igen kitünően tudta csinálni! Ennyi életrevalóságot tanult diákkorában.

Egy heti kínszenvedés után rájöttek, hogy

a staffirungba szakácskönyv is volt becsomagolva s abból az asszonyka kinézett valami ételt, a mihez nem kellett fokhagyma, mert a második Zsuzsi, a nyomorult, csak olyan ételeket tudott kotyvasztani, a mihez okvetlen fokhagyma kellett. Ezt megcsinálták együtt. Sikerült! Erre megjött a kis papné kedve a főzéshez s másnap egész nap dolgozott: végy egy szelet bélszint . . . Az ám, de hol lehet bélszint venni! Énóknak szaladnia kellett a városba. A kocsibér két forint volt, a bélszin három, mert meg kellett venni az egész darabot, s mikor hazajött, akkor állott elébe az asszony azzal, hogy menjen vissza, de gyorsan, mert nincsen semmi fűszer!

Gyönyörű idők voltak azok.

Hanem az igaz, hogy minden étel sikerült. Egy sem romlott el, mind ehető volt. Sőt mi több, Énók megesküdött, hogy soha életében olyan jó ételt nem evett. Pedig ő a konviktusban borzasztóan el lehetett kényeztetve. A hol, mint közben elmesélgette, olyan ételeket ettek, hogy ha a kását a falhoz csapták, odaragadt.

Egy hét alatt annyi szükséges konyhai hol-

mit vásároltak össze a szakácskönyv útbaigazítása után, hogy ki kellett venni száz forintot az Icza takarékkönyvéből.

Énók úgy asszisztált, mint egy hivatásos kukta. Mennyi fát vágott! Mennyi vizet húzott! Mert a cselédnek folyton ott kellett állania az asszonya háta megett, hogy tanuljon! S kéznél legyen, ha kell. Jaj, de legalább mennyit tanult! Mikor elment, annyit sem tudott, mint mikor jött.

Az asszonyka meg volt lepetve, mikor a lány azt mondta, hogy elmegy. Még ezt sem próbálta, hogy őt otthagyja a cseléd. Bezzeg a harmadik Zsuzsi már minden órában meghallotta, hogy: elkergetlek!

Mert harmadik Zsuzsi is került. Ez sokkal különb volt, mint a második: nem feleselt. Hanem a helyett, ha magában maradt, mindig járt a szája. Úgy beszélgetett a tűzfogóval, a lábasokkal, meg a seprűvel, mintha eleven lények lettek volna; úgy tett, mint az egyszeri pap, a ki a fazekaknak predikált.

Eltelt az ősz, megjött a tél. Csak ekkor vette észre az asszony, hogy idő múlt. Egyszerre

eltűnt a jókedve. Fázott, csapzott kedvű lett, únta a hótalan világot, a mely mindennek csak a vázát mutatta, nem találta helyét.

A mai nap különösen nagyon szürkén virradt. Az asszonyka szótalanul ébredt, maznán szedte rendbe magát, hátrakötötte babos kendővel a fejét s takarított. Az ura látva, hogy egész reggel nem szól hozzá, leült az iróasztala mellé, sürgős hivatalos ügyei voltak, a miket már el kellene intézni, de az asszonyka nem engedett neki egy percznyi időt sem.

A mint épen elrendezte maga előtt a papirokat, hogy a több hetes postán eligazodjon, az asszonyka odaszól:

— Széttépem!

A férfi kényszeredetten nevet.

— De ha muszáj, édes.

— Jól van, csak bújjon bele azokba a büdös papirosokba. Én itt cseléd vagyok, maga meg szórakozik.

— Dehogy . . .

Az asszony csaknem sirva fordul el.

— Bezzeg nem kellett a rongy papirosa, mikor még szerelmes volt. Akkor el tudott velem

lenni. Most már azt sem bánja, ha akármi van velem. Úgy-e, nem jön megcsókolni? Úgy-e nem? Ez egy szerelmes férj. Azelőtt minden perczet sajnált, a mikor csak egy lépésnyire ment is tőlem . . .

Oly őszintén panaszkodik, annyira meggyőződésből beszél! Az ember azt gondolja magában, bizony bolondság volt úgy elkényeztetnem! . . . Feláll, s eltaszítja maga elől a papirokat. Oda megy az asszonyhoz. Megöleli, megcsókolja. A felesége elhárítja:

— Ugyan ne affektáljon; nem szeretem, ha valaki mást mutat, mint a mit érez.

Az ember nevet s a csókoktól újabb csókokra kap gusztust.

— De drágám, gyere, ülj mellém . . .

— Ugyan ne hizelegjen, kétszinü, álnok!

— Nem hizelgek!

— Hát tűr még egy kicsit?

— Imádlak!

Az asszonyka meg van sértve, mert a hangban tréfát érez, komédiázást.

— Ezt így tudja mondani? Szégyen!

— De babukám! Hát hiszen nem várod ta-

lán, hogy reggeli takarítás közben szaladjak most hozzád, hogy megvalljam, mennyire imádlak.

— De várom, de épen azt várom! Mégis csak csúfság, hogy én az ő kedveért lettem utolsó szolgálóvá, s most már utál, mikor reggeli pongyolában lát. A helyett, hogy még a körmömet is csókolná, a mért ilyen piszkos ő miatta!...

— Oh, kicsikém, mennyire félreértesz!

Átkapja, magához szorítja s a száját csókolja, hogy ne tudjon beszélni. És közben azt gondolja, hogy mi lesz ennek a vége? Borzasztó, milyen telhetetlen az asszony, egy percznyi szabadság nincs mellette. Mégis csak terhes ez. És örökké hazudni a rajongást, a frisseséget... És csókolja, csókolja, de a csókja nem tüzes, nem heveskedő, nem tapadó, hanem dühös.

S mennyire érzi ezt az asszony!

Pityeregve bontakozik ki.

— Unalom az egész élet! Halálra kell únni magamat! Ez mulattasson engemet? Ilyen hizelgés, a mi nem szivből jön? Látom én, hogy

már megúnt, és sokkal szivesebben volna a rongyos papirosai közt, mint velem. Nem is tud már velem mit beszélni. De volna csak itt valaki, tudom megnyilna a szája. Olyankor nem hallani mást, csak az ő hangját.

— De lelkem, nem arról beszélnék, a miről teveled. Hát beszéljek neked a politikáról.

— Nem bánom . . . beszéljen . . . nem is tud egyébről beszélni, csak a politikáról. Mindenféle szamárság kedvesebb magának, mint az, a mi engem érdekel.

— De kedves kis galambom, értsd meg egyszer lelkem, hogy neked minden, de minden megvan, a mi kell, hogy azt a tevékenységet kielégítsd, a mi benned van, de nekem nincs módom rá. Nekem nem lehet elég annyi, a mi neked elég, mert nem asszony vagyok, hanem férfi.

— Ugyan ne prédikáljon nekem, — mondja az asszony, a ki nem is figyelt s csak az utolsó mondatot értette meg. — De sokszor a szememre hányja, hogy férfi. Mért vett el, ha annyira únja velem az életet? Nem is fog ez sokáig tartani. Megmondta a mama, de igaza

is volt benne. A nagy szerelem kihalt, a szenvedély lehült, most aztán annál roszabb!

— A mama is beszélhetett volna okosabbat.

— Hallja, ne sértegesse a mamát.

— Ugyan, hát ne keserítsen el engem, hogy ennyire emlékszel arra az okosságra, a mit ő mondott, azokat meg, a miket én mondok, nem is hallod.

— Gorombáskodni tud! — görbíti le a száját az asszonyka; azzal kimegy, mert eszébe jut, hogy vajjon feltette-e már a konyhában a húst a Zsuzsi? Mert az, a milyen haszontalan, kitelik tőle, hogy még most sem tette fel. Sok baja is van egy asszonynak, csak a méreg eszi, akárhova néz. Úgy kell harczolni az urával is, a cseléddel is, mint az ellenséggel.

XII.

A konyhában nagyszerűen sült-főtt az étel. Zsuzsi, a szolgáló, okulva a hatalmas leczkéken, csak épen felrakta, a mit rendeletben kapott, s felé sem nézett. Azért tűz a tűz, hogy égjen, s azért viz a viz, hogy forrjon. Ellenben annál több előadást tartott a konyhának.

— Én nem nyúlok hozzád, — mondta a fazéknak, — ha a lyukra teszlek: elég, ha lehúzlak: eláll . . . Csak az Isten tudna itt főzni . . . Na, te szemtelen, — kiált rá egyszerre a mosogatórongyra. — Már megint itt vagy láb alatt? Itt a helyed? Nézze meg az ember, kifújjam a tüdőmet? — Ezzel helyére teszi a mosogatót. Aztán az asszonya modorát utánozva folytatja a seprü előtt: — Hát te gyalázatos, eltűröd a szemetet? Nem szúrja ki a szemed? Nem ha olyan volna, mint a szőllősi hegy! Nem tudod, hogy egy tiszta lánynak százszor ki kell seperni a konyhát egy nap?

Nem vagy már kisbaba, hogy mindent a szádba kelljen rágni, még ilyen semmiséget is. De én kifújhatom a tüdőmet . . .

Elhallgatott, mert meghallotta, hogy odabenn nyílik az ajtó.

— Jaj, ne csinálj olyan nagy port Zsuzsi, az Isten áldjon meg, ne csinálj olyan nagy port! — lép be a tiszteletes asszony. — Mert mindjárt kikergetlek a konyhából. Hányszor mondjam még, hogy főzéskor, mikor mindig tele van fedetlen edénynyel a konyha, nem szabad seperni. Van itt szemét, te! Fogd meg azt a seprűt, egy-két húzással seperd össze, oszt megvan. Én sose tanultam, mégis tudom, de te, a ki rászülettél, mindig abba voltál, nem tudod. Nem vagy talán kisbaba, hogy mindent a szádba kelljen rágni.

Megnézi az edényeket. Belenéz a tűzbe.

— No látod, a mi jó, arra nem szólok. Csakhogy egyszer mégis vigyáztál valamire. Hisz örül az ember, ha megdicsérheti a cselédet. A tűz is jó, a forrás is rendes. Ilyenkor nem szólok, nekem is jobb, neked is.

A tiszteletes asszony ekkor valami rejtelmes

szakácsnői siker kedvéért át akarja tenni az egyik fazekat a hátulsó lyukról az elsőre s körülnéz.

— Hol van már az a rongy? Már ezerszer megmondtam, hogy ilyenkor kéznél legyen valami rongy mindig. Most tettem magam egyet kézügybe, már sehol sincs.

— A helyére tettem.

— Na, ez hallatlan; hát csakugyan meg akarsz bolondítani? Mindent eldugni, mindent, de mindent! Add már ide gyorsan, ne kelljen a tüdőmet kifujni!

A rendetlen Zsuzsi előadja a rongyot s a galamb papné mérsékeli magát, szó nélkül átcseréli az edényeket és méltóságosan kimegy.

Az ajtóban vissza sem fordul, úgy mondja:

— Aztán gondod legyen mindenre!

XIII.

A papné kiment az udvarra. Csak éppen kinézett.

Hideg volt nagyon, kész téli hideg. Az ég teljesen beborítva ólomszürke fellegekkel, mint már napok óta. Az asszonyka fázósan húzta össze magát, megfázott, de azért kinn maradt. Nézte, mereven, gyerekes csökönyösséggel nézte a szomorú kertet, a csupasz, elbarnult vesszőket, a kopasz fákat. Úgy meredt minden, mint a csontváz. S a váz rút, rút. Csak az a kis libegő dísz szép az életben.

Az asszonyka megállott a tornáczon, ez is megvénült. A szőlő indái földbe vannak ásva. Az eresztartó gerendákon a festék lepattogzott, lekopott. Látszik, hogy az épitők idétlen görbe ágasokat állítottak be. A léczezés elvásott, elnyűtt. A szél czudarul járja a puszta, tágas, barátságtalan helyet. Olyan szegény, szintelen, minden olyan holtraválť! Az utczára ráfagyott

a kóró, a szalmaszemét, a trágya; a föld, a a felvágott sár úgy öröködött meg, a hogy az utolsó marhahajtás hagyta rajta a kettős csapásokat. A kis házak árvák, roppant szegények, a templom még kietlenebb, mint máskor, esőtől piszkosra mosott falaival, merev formájával, apró vakablakaival.

S ő most csak ilyeneket lát itt.

Az ura bent nem dolgozott, hanem magában dúlt-fúlt, s a mint az ablakon ki-kinézett, ijedten vette észre a feleségét. Megzörgette az ablakot. Icza asszony odanézett s meglátta, hogy az ablak is ócska, rom. Oly szegény. Minden oly szegény.

Milyen más volt ez a ház, mikor először látta!

Lomb, lomb mindenfelé. Sűrű, gazdag, üdeszinű zöld világ; a kis házak barátságosan nevettek rá hunyori szemükkel a rengeteg zöld lomb közül; az út szélén libák pipiskedtek a pázsiton s ezen az ablakon frissen festett zöld zsalu volt.

Ez a szerelem, a zsalut befestették a lakadalomra, de a téli ablakokat!... Hisz akkorra már ugyis vénasszony lesz a menyasszony!

Nagy léptekkel jött a férje. Sietve; finom, puha, óriási kendőt hozott. Ez az egyetlen úri dolog. Ez is hazulról való! . . . Pestről.

Milyen őszi alak maga az ember is! Vastag czipője, vékony, vásott ruhája . . . rövid az újja, diákkori, elviselt. Takarékosságból hordja. Kezelába lóg, s úgy süvölt róla a szürkeség, a szegénység . . . Borotválatlan, borzas bajszú, gallérja nincs. Úristen, hova jutottunk, még a mosolygása is olyan fáradt, őszies . . .

— Nem fagytál meg, lelkem?

— Eh.

De azért nem bánja, hogy ölbe kapja az ura s beviszi a szobába. A ringató karokon, a meleg szobában rögtön nagy bágyadtság fogja el, s a mint a férje leteszi a divánra, abban a perczben el is alszik.

Csak akkor ébred fel, mikor jön a cseléd s nagy csikordálással nyitja be az ajtót.

— Lehet már teríteni?

A pap dühösen néz rá s kikergeti a szemével, hogy ne zavarja az alvót; de mire visszafordul, akkorra az asszonyka úgy tápászkodik már felfelé, mint a lusta czicza.

A férfi mosolyosan nézi a bájos ügyetlenkedést, az asszonyka álmos közönyösséggel bámészkodik a szeme közé.

Nincs már tréfakedve.

Az ablakra néz s nyitva marad szeme-szája. Aztán megdörzsöli a szemét s újra bámul.

— Hó! — suttogja boldogan.

— Esik a hó! — kiáltja a férfi is. Mióta a felesége aludt, egy perczre sem fordult el tőle, folyton nézte szép kis arczát s rajta gondolkozott. Ezen a primitiven szövevényes jellemen, a melyen nem tud eligazodni, nem tud, mert nem akar soha roszat látni a mélyén, csak azokat a nemes jellemvonásokat, a melyeket olyan jól esik abba beleképzelni, a kiket szeretünk.

Együtt ugrottak fel és szaladtak az ablakhoz.

Ritka, nagy pelyhekben szállongva, néhol ökölnyi csomókban, másutt ritkára szitálva szállongott a hó. Lélek, virág ereszkedett a földre s egyszeriben megszépítette azt.

A hóesés mind sűrűbb lett, egész ködfátyolképpé vált. Az út gödrei szépen beteltek, hófehér szőnyeggel leborítva, angyalok útjává lett a marhacsapás.

Az asszonyka sóhajtva szólt:

— Vajjon micsoda mesebeli királyfinak terítenek szőnyeget az angyalok? . . .

A férje mögötte állott s átölelte a derekát. A mint így előre néztek, mind a kettőjükön valami várakozás vett erőt. Mintha valami nagyúr bevonulását lesnék az ablak páholyából.

Soká állottak némán és megnőtt, kinőtt előttük a mese:

Jön valaki. Jön a királyfi. De miért jön? Ki jön? Az mindegy. Jön! Jön!

— Ej, de várat magára! — szólt az asszonyka, s nevettek.

— Lovon jön? — kérdezte később.

— Lovon! — mondta a férje. — Vasderes paripán.

Újra hallgattak. Az utcza néptelen volt, semmi jele, hogy földi emberek profán tanyái vannak a közelben.

— Csak jönne már! — türelmetlenkedett az asszonyka.

Csendesen nevettek s áhítatosan nézték a hóesést.

És egyszerre csak, pedig akkor épen nem is várták, megjelent a tündérherczeg.

Vasderes lovon ült, vadászruhában volt s a hó furcsa prémmel rakta meg sapkáját, vállát, térdét. Unott elegancziával ült a nyeregben. Tökéletesen elegáns volt, különb, mint ha a képeskönyvből, vagy a szinpadról lépett volna ki: az élet igazi finom előkelősége érzett róla Az asszonyka elkápráztatva nézte. Még a mese. beli tündérherczegeket is elfelejtette, a kikről az imént ábrándozott.

— Thorsa Ábris! — mondta megörülve a pap.

Az asszonynak a szeme egy vonallal még jobban megnyilt s belső, jövőbe látó érdeklődéssel vizsgálta a lovast.

Az pedig a papház felé fordította szép férfias arczát, gyöngén elmosolyodott, s az asszonyra nézett, míg köszönt. A pap nevetve rázta felé a kezét. A lovas viszonozta a kézmozdulatot s az asszony érezte, hogy megint ő rá néz.

A ló ficzánkolni kezdett, tánczolt, elhaladt. A fiatal házasok hamar átszaladtak a másik ablakhoz, a melyből végig lehetett látni az

egész utczán s egy szót sem szóltak, míg csak el nem tűnt a lovas az út végén, a sűrű hó ködében.

Akkor az asszony felsóhajtott s eszébe jutott minden, minden, a mit elvesztett. A jourok, az elegáns férfiak, a parfümök, a flirtök . . .

Ránézett az urára.

— Mért nem vesz magára más ruhát? — mondta bágyadtan.

— Jó nekem így is, — nevetett parasztosan a férfi, — házasember vagyok én már.

— Épen azért.

— Nem akarok én már asszonyt csábítani!

Az asszony elfordult; a hideg ablaküveghez támasztotta homlokát s a tekintete belemerült a sűrű hóesésbe. Aztán csendesen mondta, legyintve egy kissé:

— Nem is sikerülne! . . .

XIV.

Érezték, hogy megint valami van köztük. Idegességet éreztek, de csak valahol mélyen a lelkük fenekén.

Ebédnél azt mondta az asszony:

— Nagy csibész lehet ez a maga barátja.

A férj mosolygott. Tetszett neki, hogy ilyen kicsinylő szóval említette a felesége. De a másik perczben eszébe jutott, hogy leplezi vele az érdeklődését. Álnok az asszony.

Komolyan felelt.

— Nem, lelkem, az egy nagyon szerencsétlen ember.

Az asszony érdeklődéssel szólt:

— Igazán? Szerencsétlen?

A férj összeránditotta a szemét. Rosz taktika volt. Ha csibésznek hagyja, akkor legfeljebb gyerekes alaknak tünteti fel, így pedig kihivta a komoly érdeklődést. A szerencsétlen emberek érdekesek.

Megpróbált az étellel foglalkozni ... Akár csibész, akár szerencsétlen, mi az ördögnek jött haza.

Az asszonyka bölcsen így szólt:

— Mindenki megérdemli a sorsát.

A férj a tányérjára nézett s beszélni kezdett.

— Nagyszerű egyéni kiválóságok vannak benne. A mi rosz, az a fajé, a társadalomé, ő nem felelős érte és mégis ő szenvedi meg ...

Az asszonyka most nem szólott közbe, hogy ne beszéljen ilyen okosan, örült, hogy hall valamit.

— Együtt jártunk iskolába. Elemibe itt a faluban; a gimnáziumban is együtt voltunk a kollégiumban. A negyedik osztályból vitték katonai iskolába Bécsbe. Nagyszerű tanuló volt. Míg mi izzadtunk, pedig én is tiszta jeles voltam, ő addig francziát, angolt tanult, zongorázott, lovagolt, udvarolt ... s másnap mindnyájunknál jobban tudott az iskolában mindent.

Az asszonyka alig várta, hogy egyre jobban megoldódjon az ura nyelve. Minden szót lesett és csak úgy szívta magába.

A férfi lesütött szemmel, emlékezve beszélt. Sajnálta, hogy csak jót s hogy annyi szépet, bámulatosat kell elmondania, szerette volna azt mondani, hogy ez olyan ember, lelkem, a kivel nekünk nem érdemes foglalkozni. De nem tudott hazudni. Nem is mert; gyáva volt, tudta, hogy még roszabb, ha hazudik valami nagyot, mert ha találkozik vele a felesége, akkor ugyis vége minden hazugságnak. Bántotta s keserítette a férjek sorsa, hogy neki kell a vetélytárs kerítőjének lenni. Itt sem volt még a veszély, csak az árnyéka s ő már reszket és lemond és ezzel elvesztegeti a fegyvereit . . .

Elmondta, a mit csak tudott Thorsa Ábrisról, mindent elmondott. S elhitette magával, hogy a felesége máris lekicsinyli őt amazzal szemben s öngúnynyal szándékosan lekicsinyítette magát a nagyúrral szemben.

— Szép ember, nem olyan, mint én, — mondta és fájdalmasan mosolygott. — Tiz éves korában már úgy udvarolt, a hogy a magunk fajta huszonöt éves korában sem tud.

Az asszonyka elmosolyodott.

— A maguk fajta? Hát tud az valamikor?

— Annál jobban tudott ő. Tud is. Arra született. Az Isten tudja, mit csinál; úsznak utána a nők, mint a csillag után ködben a fény.

Az asszonyka, minél többet dicsőítette az ura a Don Juant, annál furcsábban mosolygott. Daczra ingerelte a sok dicséret. Szerette volna megmutatni, hogy ő meg tudná alázni az elbizakodott embert. Borzasztó tisztességes asszonynak érezte magát s azért szeretett volna minél előbb találkozni azzal az úrral, hogy megtanítsa a női nemmel szemben tiszteletre.

A pap folytatta:

— Beszélik, hogy egy főherczegnő miatt kellett otthagyni a vezérkart. Lehet, a főherczegnők is ép olyan nők, mint a többiek . . .

— De könnyen tudnak maguk itélni a nők felett! — mondta a felesége, s végigmérte az urát.

— A semmi nők felett! — mondta a férfi.

Nem beszélt tovább. Hallgatott. Az arcza borús volt. A felesége hosszan vizsgálgatta az arczát. Tudta, mi folyik a férje lelkében. Tudta,

hogy az fél, reszket, hogy gyáva és kishitű. De nem bánta, hizelgett neki. Látta abból is, hogy szereti, félti. Pedig ő tudta, hogy nem fenyegeti veszély, mert ő neki eszeágában sincs, hogy megcsalja ezt a hűséges, mamlasz kis urát, ezt a vén szamarat!

— Édes, — mondta neki hirtelen, kissé csintalanul elmosolyodva. — Mondja, hány asszonyt csókolt meg maga életében?

A férj elvörösödött, mintha láng csapta volna fel az arczát. Rekedt hangon felelt.

— Az édesanyámat.

— Én a szerelmi csókokat kérdem!

A pap még jobban, egész biborvörösre pirult s erőteljes hangon, mintha a templomban esküdne, kijelentette:

— Az édesanyámat és a feleségemet!

Az asszonyka elámult. Lehetetlen volt nem hinnie.

A pap halkan hozzátette, mintha szégyelnivaló is volna a szavában, nemcsak dicsőség. Mintha mentegetni akarná magát.

— Nekem sohasem volt nőrokonom. Nem voltam hozzászokva az asszonyokhoz. Az anyá-

mon kívül senkim s ő velem volt mindig, a kollégiumba is eljött velem, hogy megőrizzen, felneveljen, papot építsen belőlem... Haláláig együtt voltunk . . . S az ő emléke után más az én szivemhez nem jutott közel, csak te . . .

Az asszonyka nevetve, csillogó szemmel nézett az urára.

Aztán felsóhajtott.

XV.

Sokáig ültek a furcsa, ideges csendben. Az asszony mosolygott s le-lehúnyta a szemét. Szerette volna már megtörni a csendet, de nem tudta, mivel.

Felállott, kiment, s egy percz mulva bejött nagy ártatlan arczczal.

Az urához szökött, a ki még most sem emelte fel a fejét s hirtelen bedörzsölte az arczát hóval.

A férfi prüszkölt s boldogan mosolygott fel. A szemük összevillant; mind a kettőében könny csillámlott.

Aztán szaporán, csattanva megcsókolták egymást.

— Havazódni!

Szaladtak; kissé zavart volt mindenik. Játszottak, mint a bárányok, mikor farkast éreznek a bokorban, de nem akarnak róla tudomást venni.

Egész nap érzett rajtuk, mintha az erőltetett vígság csak látszat volna, a mit gyöngédségből viselnek egymás iránt s az igazi lelki arczuk sebesült lenne és szégyellni való.

Másnap mintha összebeszéltek volna, vagy mintha egyformán járna a gondolatuk kereke, mind a ketten nagy gonddal öltöztek. Egyszerűen ugyan, házi ruhába, hogy feltűnő ne legyen, de izlésesen, váratlan látogatásra elkészülve. A pap megborotválkozott s nem az ócska ruhába bújt. Az asszonyka egy óra hoszszat fésülködött s csinos pongyolát vett magára. Várták a váratlan látogatót.

Semmiségekkel telt el a délelőtt. A papnak nem jutott eszébe munkába kezdeni, az asszonynak semmi dolga sem volt. Borzasztó hosszú volt a délelőtt. Alig lehetett végét várni.

Odaállottak az ablak elé; szótalanul nézték a havat s a dobálózó parasztgyerekeket.

Egyszerre valami jutott az asszonyka eszébe; kisietett a konyhába s új meg új rendeleteket adott a cselédnek, mint a ki vendéget vár ebédre. De nem volt soká a konyhában, félt,

hogy rajtamarad a vöröshagyma szaga a kezén, pedig ő ma alighanem kézcsókot kap!

Az idő múlt és semmi különös jel nem adódott. Az asszonyka ingerült s idegesen nevetős kezdett lenni. S nem volt semmi, de semmi beszélnivalójuk. Egyszer aztán hangosan elkaczagta magát, mintha csiklandoznák. Énók kérdően nézett rá s vele mosolygott.

— Az jutott eszembe, — mondta végre idegesen fulladozva az asszonyka, — hogy egyszer egy villanyszerelő dolgozott nálunk. Csunya kis görbe ember, veres hajú, piszkos, mocskos. A szobalányunk azt mondta rá: «Na, ez se kapna feleséget.» Egész délelőtt nevettünk rajta, aztán délben csak jön egy csinos asszonyka s kisül, hogy a felesége!... Azt kérdem tőle: «Ugyan mondja, hogy tudott ilyen csúf emberhez menni?» Hát az asszony rám néz csodálkozva, azután az urára: «Nem csunya az én uram, — azt mondja, — ha szépen megmosdik, megborotválkozik, osztán felöltöztetem, hát akkor olyan, mint egy úr.»

Énók furcsán nézett az adomára s ő is nevetett egy kicsit.

— Hát én is olyan vagyok most, mint egy úr?

Az asszonyka igent intett s nevetett. Azután a nyakába ugrott az urának s összecsókolta.

— Nekem olyan vagy, — mondta. — Másnak nem tudom!

— Másnak tán olyan se vagyok! De mit törődöm én mással? — szólt a férj vidáman és magához szorította a feleségét.

Csendben ültek egy kis ideig, megint nem volt mit beszélniök.

— Ej mit! — kiáltott fel aztán az asszonyka, mint a ki nagy dologra szánja el magát. — Teríts, Zsuzsi.

— Persze! — kiáltott megkönnyebbülve Énók is, mintha ő is most tett volna le valami reményről, vagy félelemről.

Egymás szemébe nevettek s tudták, hogy mindeniküк Thorsa Ábrist várta. Ebédre!

Délután is várták; nem jött.

Másnap is várták; hiába.

Az asszonyka dühbe gurult.

— Miféle komisz fráter ez! Meg sem viziteli a barátját! Szép!

Akármilyen keservesen esett, le kellett mon-

dani erről a vizitről. Ha nem jön, nem izenhetik meg neki, hogy várják. A tündérkirályfiról kisült, hogy kiállhatatlan földi halandó, a kinek esze ágában sincs, hogy egy kis papné önérzetét nevelje ideális rajongásával s egy boldog kis asszonykának okozzon veszélytelen lelki izgalmakat.

Icza hát beletörődött csendesen a változtathatatlanba s ötödnap azt mondta az urának:

— Minek nyüvi maga mindig azt a jó ruhát. De kényes lett! Már nem is jó a régi! Hiszen még seholse lyukas.

— Hát a hol bedugom a karom! — replikázott nevetve az ura. — Ha nem lyukas, hogy öltöm fel?

A vendég helyett egy-egy parasztasszony látogatott be a konyhába s mintha csak azért jöttek volna, mind hozott valami pletykát a fiatal úrról.

Már az is olyan emberkerülő lesz, mint az apja. Senkivel sem áll szóba, de minden reggel ellovagol az erdők felé s csak éjjel jön haza. Som Gergely fáért volt az erdőn s látta, mikor kijött az erdészházból. Köszönt neki, de a fiatal úr nem is fogadta, pedig máskor úgy

elbeszélgetett vele, isz együtt jártak eskolába. De az a legczifrább, hogy az erdész nem is volt otthon, csak a menyecske . . .

— Utálatos fráter! — mondta az asszonyka, s hozzátette: — Micsoda alantas izlés! Ne is jöjjön a szemem elé! Romlott lélek . . . A nevét se említsék nekem többet.

S rögtön utána elgondolta, hogy ha lánykorában Budapesten találkoztak volna! . . . Akkor talán . . . De itt, így soha! Elpirult szégyenletében, mert eszébe jutott, hogy őt az erdésznékkel sorozza együvé az az úr: «Egy kis erdészné, meg egy kis papné! . . .» Ökölbe szorította kezecskéjét s megfenyegette gondolatban.

Helyette aztán az urával gorombáskodott.

De a napok egyre teltek; a vasárnap is üresen múlt el, a következő hét is, meg még egy csomó hét, végre elközönyösödött s egyhangú megvetéssel osztályozta el az érdektelen alakok közé.

A pap teljesen meg volt nyugodva a dolgok ilyen állapotával; de közeledett karácsony s mikor a karácsonyi beszédre gondolt, mindig eszébe jutott a barátja. Neki szánta az ünnepi beszédet, pedig tudta, hogy nem fogja meghallgatni!

XVI.

Thorsa Ábris nem tudott számot adni magának róla, miről vette észre, de egyszerre csak ünnepre virradt. Karácsonyra. A nap is máskép világított, a levegő is tele volt bajúszkenőcsök, subiczkok, szappanok, tiszta ruhák szagával s az egész nép csak úgy sustorgott, a kocsisok kinn mosakodtak a szabadban, s alaposan, mert régen volt pünkösd, és akkor nem is tisztálkodtak valami szörnyű gonddal, mert akkor azt mondták: Csak most volt husvét Alig hét hete. Cselédember csak sátoros ünnepen szedi rendbe magát. Az ő idegeit is végigvégigszaladta ez az ünnepszag, a mely épen úgy terjeng a levegőben, mint tavaszszal a friss, állatbolondító szerelemszag.

Úgy érezte magát, mint gyerekkorában. S ellenállhatatlan vágya támadt, hogy visszaidézze a gyerekkori ünnepérzést.

Nem ment hát sehova, hanem elkezdte du-

dolni azt a karácsonyi éneket, a mely valahonnan a fülébe csapódott. Kissé bomlani kezdett lelkében az a kietlen hangulat, a melyhez, mióta itthon van, semmi egyéb nem illett, csak a kopasz, embertelen erdők.

A harangszót megdobbanó szivvel hallotta be szobájába, s megint úgy csengett az neki, mint gyerekkorában, szépen tisztán, istentiszteletre hivóan s mégis oly furcsán... Gyermeteg hangon.

Azért felöltözött s hozzákészült, hogy templomba menjen. Az ódon házban, a melyben semmi sem változott ötven esztendő óta, mintha öregapáinak élete ihlette volna meg. A fehérre meszelt falak, az öreg, vaskos diófabútorok, a vaspántokkal erősített karszékek, az apró, nyomott ablakok, melyeknek a közét vastag vasrudak keresztezték, a körötte élő népség Úrtisztelő szelleme mind rátelepedtek s úgy érezte, mintha ő is a régi Thorsák közül való volna, a kiknek karácsonykor föl kell venni a rókamálos mentét s templomba menni. Megtartotta az úri szokást, a mire dadája tanította meg. Az uraknak addig nem kell bemenni a temp-

lomba, míg az éneknek vége nincs. Nem szabad a parasztok közé alacsonyodni. Legjobb, ha akkor lép be a földesúr, mikor már a pap fenn van a katédrán, de még nem imádkozik, mert az imádságot nem szabad zavarni . . .

Sikerült pontosan így érkeznie.

A pap már fenn volt a katedrán, de még nem imádkozott. A népen a meglepetés eltitkolhatatlan moraja futott végig. A Thorsák földesúri székében évtizedek óta nem ült senki. A harangozó erre már harminczéves gyakorlatot szerezvén, nem is szokta letörülni a padjukat s most kétségbeesve dörmögött magában:

— Hogy az Isten verje meg. Hát ez minek jön ide! Ha nem jár ide, minek jön ide.

Nem lett semmi botrány. Áron elővett egy zsebkendőt, kidolgozott magának egy ültényi helyet, aztán állva maradt, hogy az imában ő is részt vegyen.

A meghatottság, a mely mind csupa gyermekkori emlékeiből táplálkozott, profán gondolatokkal vegyült, míg elhallgatta az ima első mondatait.

Minden különös, kicsinyeskedő és groteszk

volt előtte, de mindennél furább az az ember, a ki ott állt az emelvényen s erőltetett torokhangon beszélt.

Csaknem elmosolyodott. Ez hát az emberek istentisztelete. De folyvást ott kisértett gyermekkorának az emléke s az öreg pap, a kire minden vasárnap úgy kellett figyelnie, hogy otthon el tudja mondani, mit predikált . . . Mintha századokkal ezelőtt lett volna gyermek. Micsoda világátalakulás esett azóta e földön!

Szinte nem hisz a szemének, a mint körülnéz, hogy ugyanazokat a gubákat látja az embereken, a mit akkor . . . A földgolyónak ezen a pontján semmi sem változott. És Áron méltán gondolta el, mennyire hiú és fölösleges dolog minden haladás és czivilizáczió. Nem jobb volna, ha az egész világrend visszaállana s ő épen olyan földesúrrá lenne, a milyen parasztok maradtak a parasztok. Milyen derék volna, ha szépen le lehetne törülni az életből a múltat, a saját múltját, hogy ott folytathatná, a hol a tizedik öregapja elhagyta. S lenne ő belőle épen olyan bumfordi paraszt, mint az

ökörhajtó cselédje s mint kardforgató kurtanemes őse volt.

Azután újra a papra figyelt. Lám, milyen becsületes fiú ez az ő gyermekkori pajtása, a ki szépen belenőtt az apja palástjába. Micsoda magas helynek érezheti ez az emelvényt, a hol áll. S hogy áll! . . . És meg is házasodott! Az ám, hiszen fiatal felesége van! . . .

Rögtön körülnézett s megpillantotta az asszonykát, a ki ebben a perczben fényes arczczal nézett fel az urára, ámbár ima alatt nem szabad felemelni a lesütött szemeket.

Áron látta a szerelmes tekintetet, látta, hogy még jobban kihúzza magát a pap s még magasztosabban zengi a szókat s mosolyosan hagyta rá: az az ember a felesége előtt áll szobrot!

S milyen csinos és kedves az asszonyka. Milyen szépen áll a fehér prém gyöngéd piros arczocskájához. Ej, ej, hisz ez egész úri asszony! Milyen kifogástalan. Ez nem is papné! Hová lettek a roszúl szabott ruhájú, sovány papnék, ha már ebben a kis faluban is így dolgoztatnak a tiszteletesnék!

Az imának vége volt. Ábris nem is hallott

belőle semmit. Nagy csizmasurolás, mozgolódás közben leültek. S ekkor, míg a pap ősi szokás szerint kétszer is elmondta a textust, valami roppant kedves és rendkívül megragadó jelenetet figyelt meg. A pap és a felesége összenéztek. De milyen meleg és sugaras pillantás volt az! Szinte átszökellt a szerelem fényes sugara s mindeneket megvilágosított. Csak ő vette észre s ő épen olyan boldogan mosolyodott el, mint azok ketten. Jóleső meleg érzés telítette meg Ábrist, a mely visszaadta neki természetességét ezen idegen helyen. Naivnak és fiatalnak érezte magát s mély barátságot fogadott ez iránt a két lény iránt.

— Ti fogtok megtanítani a szeretetre, — mondta magában, már szinte maga is papi stilusban gondolkodva, — ti lesztek az én papjaim.

És már ő is tudott figyelni a predikáczióra. A gyülekezettel valami közösség érzete járta át a lelkét, mert jó kicsinek lenni a kicsinyek közt s jó megelégedettnek lenni a megelégedettek közt. És nem is nehéz. Magával viszi az embert a tömeglélek.

A pap predikácziója, mintha csak az ő szá-

mára készült volna. Vagy ő ép olyan primitiv ebben a tudományban, mint ez az egész gyülekezet s nála is az alapfogalmaknál kell kezdeni az Irás-magyarázatot. Figyelt s már nem is azért nézegetett oda a kis papnéra, hogy hasonló figyelő kedvet merítsen annak a lelkes arczából, hanem azért, hogy osztozzon vele az élvezetben.

De oda ugyan nézhetett! Az asszonyka egyszer, csak egyetlenegyszer sem pillantott rá. Annál boldogabban s szinte mutatósan sugározta a férjével való megelégedést és az iránta való szeretetet . . . Persze Ábris nem tudhatta, honnan ez a nyilvánosan tündöklő nagy szerelem. A kis papné, ha be akarta volna vallani, elismerhette volna, hogy meg van sértve. Abban a perczben, mikor Ábris bejött, fellobbant benne az az érzés, a mely hosszú hetek alatt gyűlt össze duzzogó galambszivében s készen tartott a számára egy lesujtó pillantást . . . ha elég arczátlan lett volna, hogy ránézzen: bár nem vizitelt nála! De mikor kiderült, hogy hiába a fegyverkezés, észre sem veszi az az úr, hogy ő is itt van; azazhogy, mivel nem ő a legelső gondja! hát szörnyen megharagudott

a galamb papné ezért a karácsonyi szemtelenségért. S beleolvadt, szinte beleolvadt az ura nézésébe. Daczból. Hadd lássa az az úr, hogy az ember, ha falusi asszony is, nincs szüksége senkire. Mert *van valakije!*

Ábris azonban szorgalmasan figyelt s egészen újjászületett a predikáczió alatt. Rokkant lelke mankót kapott: a csendes boldogság, csendes okosság, csendes élet reménysége volt ez a mankó.

Ugyan hát miért ne lehessen ő belőle az, a ki az apja volt, meg a nagyapja, meg az ősapja sorra mind? Falusi ember, a ki él gond és gondolat nélkül, vasárnap nagy tisztálkodást rendez s eljön a templomba, a hol ilyen megnyugtató és okos beszédeket lehet hallani. Ez volt Magyarország félezer éven át, miért ne volna elég neki ez a Magyarország erre a rövid emberéletre.

Meg kell házasodni. Egy ilyen kicsi asszonyra kell szert tenni, a ki valahogy asszonytudománynyal elrendezi az ember életét olyannak, a milyennek kell lenni egy emberéletnek. Hát nem ugyanazt az erőt köti le és foglalkoztatja a falu kisded élete, a melyet a nagyvilági élet?

S míg a Krisztus születését s a vallásban nyerhető újjászületés lehetőségét hallgatta, ő maga egészen újjá is született.

Lehet valami a «megtérő bűnös» esetében. Ő is annak érezte magát, a ki nagy tékozlás után visszatér, hogy apáinak a malaczaival kapjon bár egy táplálékot, de csak békén élhessen.

Mosolygott saját magán s elnézegette annak az asszonykának az alakját. Mennyi báj s milyen családiasság van benne! Milyen csevegő és meleg lelkű asszonyka lehet!... De jó volna a lábai előtt ülni, mint valami kiérdemült komondornak, s hallgatni a csacsogását, míg a himzésére hajol, s közben pompás urára néz fel szerelmesen.

Olyan gépies nyugalommal állott fel a predikáczió végén, mint a többiek. Már egészen beletalálta magát ebbe a hangulatba s ebbe az életbe. Megfogta gyermekkori lelke és belegyúrta az asszony.

Részt vett az úrvacsorában is. Előbb nem akart közönyösségből, aztán túlbuzgóságból, mert hiszen nincs eléggé «hozzákészülve», de végre ott maradt s élvezte, hogy ő a földesúr,

a ki vezeti a férfiak sorát s megrezzenő lélekkel hallotta, mikor a pap, a ki minden falat kenyérhez s minden korty borhoz adott egy-egy szent igét is, eléje tartván a szent kenyér tört darabját, ezt mondta: Vigasztaljon meg téged az Úr és adjon tenéked békességet.

A pap szeme egy pillanatra belemélyedt az övébe s ő lelke legvalójában találva érezte magát. Csaknem könny szökött a szemébe.

Hát csakugyan mindenkibe belát a papi szem!

Már a bort félve várta.

— Ereszszétek hozzám a kisdedeket, mert a kicsinyeké a mennyeknek országa . . .

Ábris lehajtotta a fejét s visszaszorította a könnyet, a mely csakugyan felszivárgott a szemébe.

A helyére ment. Röviden imádkozott. Hosszú idő óta ma először a maga önkéntes akaratából s aztán vette a kalapját s elment.

Lehajtott fővel, senkire sem nézve.

Csak mikor a rideg czinteremben megkondul a lépte alatt a palakőlap, akkor jut eszébe, hogy rá kellett volna pillantania még egyszer a papné gyenge sziromarczára . . .

XVII.

A kis papnén rettenetes elkeseredés vett erőt. Iszonyú szerencsétlennek és szörnyen megalázottnak érezte magát. A szemébe könnycsepp erőszakoskodott fel s alig birta megállani, hogy az ének bömbölése alatt hangos sirásba ne törjön ki.

Hát ő olyan semmiséggé, oly kicsi észrevehetetlen asszonynyá lett, hogy egy fiatalember meg sem látja, s mikor ő az egyetlen úriasszony valahol, nem tudja egy pillanatra az egyetlen úriember érdeklődését felidézni. Nem köszönt! Sem a mikor jött, sem a mikor elment! Pedig gyakran nézett rá, — de nem elég gyakran . . . Milyen megaláztatás! Bizonyára elcsúfult, mióta itt van falun, s oly közönségessé lett, hogy egy városi úr csak mosolyogni tud rajta, de észrevenni s úrnőnek nézni lehetetlennek találja . . .

De ezt mind az urának köszönheti! Ó, az a

szerencsétlen szerelem! . . . Hogy neki parasztttá kellett lennie! . . .

A zsebkendőjét felemelte a szeméhez s fejét az ima ürügye alatt lehajtva, letörülte a könnycseppeket.

Akkor felnézett az urára s annak az arczán nagy megdöbbenést látott.

Elmosolyodott rá. Hát legalább van mégis valaki, a kinek ő a főgondja. Hálásan nézett megint az urára, mintha alamizsnát kapott volna tőle. S erre elmúlt a keserű érzés, melyet az életben való nagy magányosság keltett benne.

Megint odamosolygott az urára s mikor látta, hogy annak is felderül az arcza, nevető kedv fogta el, hogy szeretett volna felugrani és körültánczolni a tágas templomban.

Hamar fel is állott s bár még teljes két sort kellett volna végighallgatni a templomi etikett szerint, pár pillanatig meghajtva bájos fejecskéjét, gyorsan kiment. Mielőtt a papnészékből kilépett volna, még egyszer odavillant a szeme az ura szemébe, köszönt neki, nem úgy, mint az a bárdolatlan és felfuvalkodott ember! . . .

Sietve ment ki.

Odakinn felmosolygott az égre. Ragyogó napsugár öntötte el egész alakját s oly fényessé lett abban a pillanatban, a melyet még a templomajtóban töltött, az ura szeme előtt, hogy a papnak mintha angyal jelent volna meg.

Sietett haza. Letette a nagy télibundát s az ablak elé állott.

Várta a népet, a melynek a papi udvaron kell keresztül menni. De nem jött senki. Az ének tovább folyt rendületlenül.

És akkor rettenetes meghökkenés kapta meg. Hisz ő most megbontotta az istentisztelet rendjét. Neki nem kijönni kellett volna a templomból, hanem odaállani az úrasztala elé s vezetni az asszonyok sorát.

Füle tövéig elvörösödött. Rémlett neki, hogy az ura intett valamit, mikor kifelé indult, bizonyára azt, hogy hova álljon . . . Na, szegény, meg lehetett lepetve, mikor látta, hogy a felesége egyszerűen elfeledkezik az egész úrvacsorai czeremóniáról s kimegy.

Hangosan felkaczagott, olyan furcsának tet-

szett neki ez a dolog. Kaczagott az urán, még jobban a parasztasszonyokon, a kikről most jut eszébe, hogy mennyire izegtek-mozogtak és nézelődtek feléje. Persze hogy őt sürgették, lépjen ki már az úrasztalához, mert addig másnak nem illik, míg a papné meg nem kezdi.

Azok ugyan hoppon maradtak, és ő kaczagott rajtuk.

És aztán egyszer csak elpirult. Az villant az eszébe, hátha az asszonyok mindent kitalálták! Már ismerte a parasztészt, a mely minden roszra jó s nem is kétkedik benne, hogy az ő elindulását rögtön összefüggésbe hozták a Thorsa Ábriséval. Jézus Krisztus, lesz itt pletyka a három ünnepen.

A száját ijedten kicsucsorította, mint a gyerek, ha hibán kapja magát s újra meg újra összecsapta a kezét.

Az ének távoli hangja beszürődött hozzá s tisztán hallotta, a mint dalolták, hogy:

Életnek vize, nyiss magadnak utat . . .
A szomju hivek keresik e kutat . . .

Ő bizony, úgy látszik, nem szomjú hiv, mert megszökött a szent kút elől! . . . Nem baj, ugyis kap belőle, ide hozzák a maradékot s azt az ebédnél el kell fogyasztani. Ráadásul itt lesz a kurátor is, meg a biró is az ünnepi ebéden. Kellemetlen szokás! S még kellemetlenebb, hogy neki ilyen hamar igazolnia kell magát.

Ej, mit, lesz, a hogy lesz! Azért van az embernek okos ura, hogy kivágja a feleségét minden bajból, a mit az maga gyűjtött szeleleségből a saját fejére.

Ebben aztán megnyugodott s újra megjött a jókedve. Csak az az ének ne tartana már soká. Roppant éhes volt s erről eszébe jutott a konyha.

Rögtön kiszaladt. Zsuzsi már készen várta. Az ebéd készen volt, semmi sem égett oda, semmi sem kozmásodott meg, a levest is épen befőzte a lány s hozzáfogott a tálaláshoz. «Mégis ritka ügyes lány ez a Zsuzsi, — ismerte el magában a tiszteletes asszony, — jól vagyok vele.» S hangosan azt mondta:

— No, csakhogy egyszer nem kell veszekedni . . . Látod, neked jó! Nekem is rosz, ha

rosz vagy, neked is. Azt hiszed, arra való az én tüdőm, hogy rád fújjam ki! Van arra még egyéb szükség is. Meg aztán nem is vagy már kisbaba, hogy ennyit se lehessen rád bizni. Ha délután vendég nem jön, elmehetsz egy órára a faluba.

Ezzel sarkonfordult s bement. Ha nem muszáj, nincs kedve ételszagúvá tenni a ruháját.

Ejnye, még mindig énekelnek. Sajnálta, hogy kijött, odabenn könnyebben múlt volna az idő. És az ugyis igen furcsa, mikor a tiszteletes úr bibliai mondásokat sugdos az ember fülébe, de az meg még furcsább, mikor a végén megebédelteti saját magát.

A kis papné még nem volt hozzászokva a szent élethez, s nem félt profán szemmel nézni a szent czeremóniát. Nevetett, de megérezte a saját hangján, hogy igen éhes.

Csak jönnének már, mert rögtön elájul.

Az ebédlőben meg volt terítve az asztal; a hosszú fehér abrosz, a ragyogó porczellántányérok, a csillogó evőeszközök, mind oly hidegek voltak, hogy Icza asszony dühös lett, s nem tudta, nem fogja-e a jövő perczben mind

földhöz csapkodni a szemtelenül szembetolakodó terítéket.

Nagyon keserves dolog a várakozás, kivált éhesen a kész ebéd mellett. Nagy jellemerő kell ahhoz, hogy az ember ne rontsa el az étvágyát. Már kék és zöld karikát szikrázott a szeme, mikor ráismert arra az énekre, a mely valahára kifelé tessékeli az embereket. A hátralevő perczek még keservesebbek voltak; kiszámította, hogy az ura szántszándékkal késik, mert útközben sorra megáll beszélgetni az emberekkel, részint azért, mert illik, hogy karácsonyi templom után sorra kezet fogjon a pap mindenkivel, részint, mert ugyis nagyon ritkán beszélhet velök, s ennek az asszony az oka.

Icza összecsikorgatta a fogát s szivesen kergette volna az egész falut a pokol fenekére, csakhogy az urát hamarabb kapja a keze közé.

Na, hál' Istennek, hát mindennek vége van egyszer! Sose hittem volna!

Nagy csizmák kopogása hallik az udvarról a lépcsőre, onnan a tornáczon végig az ajtóig. Itt a pap, de az ördög vigye el őket, itt a kísérete is.

Két nagy gubás ember lép be előre s csak utána a férje. S neki még nyájas arczot kell öltenie, mikor legszivesebben seprűt fogna rájuk.

— Édes lelkem, — mondja a pap, s gyöngéden, félve szólal meg, — mulattasd el egy kicsit a kurátor úrékat, nekem még el kell mennem.

Icza asszonynak tátva maradt a szája is a bámulattól.

— Ugyan hova?

— Beteg az öreg Csutorás, itt van a fia, hogy utolsó úrvacsorát kiván az apja. Szegény a halálos ágyon van! A haldokló kivánságát szent papi kötelességem meghallani.

— Bizony, bizony, — integettek a parasztok s lelendítették a gubát a vállukról.

A galamb papné tévelygő szemmel csak elnézett rajtuk, aztán nem szólt semmit, hanem befordult a másik szobába.

— Tessék letenni a gubát, kurátor úr, biró úr, — szorgalmaskodott a felesége helyett a pap, — tessék kényelembe tenni magukat, a feleségemnek ugyan reggel óta van valami kis baja, sajnálom is, hogy itt kell hagynom, de hiába, ez a kötelesség . . .

— Ez bizony, bizony ez! — integettek azok s otthonosan letették a gubát. Az egyházfi is bejött és hozta az úrvacsoráról fenmaradt kenyeret és a bort egy százesztendős ócska cserépkorsóban.

A pap előszedte a könyveit, a mire szüksége volt a házi istentisztelethez, aztán aggodalmas szivvel ment be a másik szobába a feleségéhez.

A legutolsó szobában, a hálóban találta meg. Ott ült mereven egy széken, háttal az ajtónak.

— Édes . . .

— Elmegy? — kérdezte fojtott hangon az asszony.

— Mit csináljak lelkem?

— Elmegy? — ismételte az asszonyka.

— Elmegyek, — mondta sóhajtva, hideg verejtékkel a férfi.

— Hát csak menjen!

Újra elfordult s mereven kinézett az ablakon. Sokáig szótlanul állott mellette a férje. Végre szóra birta magát.

— Ne légy olyan nehéz természetű, drágaságom! Lásd, minden embernek megvan a maga kötelessége. Igaz, nagyon kellemetlen

épen most, mikor a legjobban esne leülni a kis feleségem mellett a jó ebédhez! Tessék indulni, menni . . . De ez csak egyszer van egy esztendőben. Hát a katonának, a kinek akkor kell lóra pattannia, a mikor megfújják a trombitát.

— Micsoda szamár beszéd ez. Mikor fújták meg a trombitát magának karácsony első napján délben? Majd én valami baka felesége vagyok talán. A tisztek bizony meg is ebédeltek azóta az egész világon.

— Édes, hiszen még nincs is későn! Egy óra.

— Igen, tiz óra óta lesem, mikor hagyja abba már azt az unalmas darálást.

— Lásd, én is ki vagyok fáradva, mégsem panaszkodom.

— Mi közöm nekem magához, menjen, hiszen elkésik. Én, ha kiáltok a cselédemnek s ennyi ideig nem jön, elcsapom! Magának is kiáltott a gazdája. Ott várja a vén Csutorás, azt hiszik, hogyha papot hivnak hozzá, akkor már rögtön meghal.

A pap hallgatott s tétova pillantással nézte a feleségét. Szerette volna megtenni, hogy elébb megebédel s csak azután megy a vén paraszt-

hoz. De tudta, hogy ez lehetetlen. Ebben a parasztok igen követelők. Főben járó dolog lenne belőle. Nem olyanok ezek a kemény nyakú magyarok, mint a jámbor felvidéki tótok, a kikkel azt teszi a pap, a mit akar.

— Van parancs, a minek nem lehet ellentmondani, — dünnyögte kedvetlenül.

— Nagy úr vagyok! Úri asszony lett belőlem, az már igaz! Mit ér, hogy maga egész nap, egész héten lebzselhet, lophatja a napot. Nem az az uraság. Azért tartják, mert ők az urak, megengedhetik maguknak azt a lukszust, hogy egy urat tartanak maguknak, a kinek akkor parancsolnak, a mikor nekik tetszik. Nagyszerű, mondhatom, kapások parancsolnak az uramnak, piszkos csürhének a kegyétől függ, hogy lesz-e holnap ennivalóm.

— Az Isten szolgája vagyok, — igyekezett méltósággal mondani a pap.

— Igen, menjen hát az Istenhez panaszra, hogy a piszkos vén paraszt most czitálja magához. Próbáljon csak el nem menni. Holnap kicsapják.

— Dehogy, édes.

— Nem?

— Nem!

— Na hát akkor nem megy el.

— De elmegyek.

— El?

— El.

— Menjen ... Csak menjen. Magának köszöni, a mit kap.

A pap indulóra lépett s megállott. A homlokát verejték borította. Máris nagyon hosszúra nyúlt a diskurálás, mit gondolnak odakinn a parasztok!

Felsóhajtott.

— Isten veled, édes.

— Hagyjon békén ... Hozzám ne nyúljon!

— De ...

— Úgy menjen el, hogy rögtön levelet irok.

— Kinek?

— Az anyámnak!

Villámszikraszóró csend lett.

— Mert én nem tűröm ezt a czudar életet tovább. Engem itt mindenki megalázhat kedve szerint, urak, parasztok. Egy kicsapott tiszt nem tartja szükségesnek, hogy leviziteljen ná-

lam. Olyan embernek a felesége vagyok én, a kit semmibe sem vesz senki! Ha a templomba megyek, sértéseket kell nekem elszenvedni. Az a nyomorult fitymál engem? Mi lett belőlem, Úristen, mi lett énbelőlem, hogy az az ember merészel így lenézni engem. Végignéz a nyilt templom előtt, mint egy cselédet, úgy bámul rám, mint valami orfeumi dámára s nem tartja szükségesnek, hogy diszkrét legyen s hogy köszönjön, mikor jön, meg mikor elmegy. Azt mondom magának, hogyha nekem elégtételt nem szerez, akkor . . .

Csakúgy reszketett a dühtől.

A férje elsáppadva hallgatta a beszédét.

— És ez nem elég. Alig ocsudok fel az egyik halálos megszégyenítésből, a mely miatt nem birtam az úrasztalához menni, mert ha azt nem akartam, hogy ott szédüljek el mindenkinek a szeme előtt a dühtől, ki kellett jönnöm, szégyenszemre! S akkor ez nem elég! Másik szégyen jön rá. Annak a bebizonyítása, hogy csakugyan nem érdemlem meg, hogy tisztességes ember többet az életben kalapot emeljen előttem! Hiszen utolsóbb az uram az utolsók-

nál. Próbálna az a vén dög paraszt odaizenni Thorsa Ábrisnak, hogy addig nem tud jóizűen ebédelni, míg ő nem ad neki egy kis étvágygerjesztő borocskát, kenyerecskét. Tudom Istenem, repülne kifelé a követ, a helyett, hogy Thorsa Ábris egyedül hagyná a feleségét két baromi vadállattal . . . még hogy ő mulattassa őket ! . . . Hogy akasszák fel magukat.

A pap sáppadozva húzta be magukra az ajtót. Idejében, már magasra kezdett emelkedni az asszony hangja. Ha meghallják a parasztok.

— Istenem, Istenem, — nyögte, — mit tegyek, mit tegyek? Olyan szivesen megtennék mindent a kedvedért, de a mit nem lehet, nem lehet. Igazad van, szolga vagyok s nem csak az Isten szolgája, hanem a parasztoké is, és ezen nem segít más, csak ha belátod, hogy nem alacsony munka az, a mire fel vagyok használva, hanem magasztos. És bizony azon az egyszerű és tudatlan népen még akkor sem lehet csudálkozni, ha hetvenkedve bánna velem. Gondold meg, micsoda nagy áldozatába kerül annak, hogy minket papokat itt tart, úri módon ellát a maga szegényes, keserves

keresményéből. Jaj, Istenem, de nehéz az élet. Ha nem akarod belátni . . .

— Nem akarom? Nem? Hát nem eleget tűrök? Nem odáig jutottam már a nagy tűrésben, hogy nem is lehetne lejjebb sülyedni! Menjen a szemem elől, hálátlan, szivtelen, én áldozom fel magamat, a múltamat, a társadalmi állásomat, az egyéniségemet. Ugyan maga mit áldoz? Azt talán, hogy kénytelen boldog lenni! Nagy áldozat. Látszik rajta, milyen keserves dolga van. Olyan kövér máris, mint valami hizó, nem tudom, mi lesz belőle tiz esztendő múlva. Nem tom, mire hizlalom. Eh, csak menjen mindenikünk a maga dolgára. Maga menjen a beteg parasztjához, én meg irni. Megmondta az én mamukám, hogy ha bajom lesz, csak irjak, mindig nagy szivbeli örömmel lesz segítségemre, hogy elváljak az uramtól.

— Ez az oka mindennek, — sziszegte a foga közt, megdühösödve az ember. — A mama! A mama!

— Kikérem magamnak. Még csak az van hátra, hogy a mamát is bántsa, nem elég, hogy engem kínoz?

Fújt és lihegett, s legjobban bosszantotta, hogy haszontalansággal telik az idő, s az ura, a helyett, hogy már régen elintézte volna azt a vén haldoklót, itt ácsorog és szaporítja a szót.

— Mégse megy? — kiáltott rá. — Csak velem tud feleselni; azt tud! Csak menne már a szemem elől, — jobb vón, ha már haza is jött volna!

A pap észbe kapott, hamarosan meg akarta csókolni a feleségét, de az nem hagyta magát, hanem vércse-szemmel húzódott félre. Ő pedig örült, hogy több szó nélkül elmehet.

A mint az ajtót behúzta maga után, felsóhajtott. Hajh, lesz-e vége valaha ezeknek a házi pöröknek? Keserves ám így az élet . . .

Vidámnak akarta mutatni magát, de bizony az arczáról messze tüzelt az imént felkavart vihar.

— No, menjünk Gábor, — szólt a harangozónak.

— Menjünk, tiszteletes uram?

— Menjünk.

— Hát akkor menjünk, tiszteletes uram. Felszedte a csomagját s egyenesen indult.

A másik két paraszt a nagygazdák fesztelenségével ült a kályha mellett egy-egy széken, s arról diskuráltak, igaz-e, hogy a muszkák a télen ránk uszítják a ráczokat.

— Hát már a tiszteletes uram csak jobban tudja.

— Én sietek, — mondta a pap, — kérdjék meg a tiszteletes asszonyt, ő is olvassa az ujságokat.

— Na, mán a tiszteletes asszonynyal csak nem beszélünk okos dologról, — mondta a kurátor.

A pap elnevette magát s igazat adott a parasztnak. Nem jó az asszonynyal okos dologról beszélni.

A tiszteletes asszony csak akkor jött elő, mikor az ablakból látta, hogy az ura már az udvaron van.

Akkor is átkerült a konyha felől s elébb Zsuzsin adta ki a mérge fölöslegét. Csak akkor ment be, mikor már minden veszély nélkül mehetett.

— Mit csinál a kis lánya, kurátor úr? Nem ótvaros már? — kérdezte.

— Hát bizony télen nehezen múlik . . . Nagyon szeretik a diót, pedig eleget mondom, hogy ne pofázzák annyira . . .

— Pedig szép kis lány vóna, — mondta a galamb papné.

— Gyerek, hát gyerek, — mondta a kurátor bölcsen, — a parasztgyerek mind egyforma, mindnek az orra alatt a szája. Hanem majd ha a tiszteletes asszonyé fog itt ugráncsolni! A mán szép lesz.

A papné csiklandósan felnevetett.

— Ne beszéljen ilyen furcsákat, kurátor uram.

— Nem bolondság az, tiszteletes asszony. Kell a! Mer míg az első gyereke meg nincs az asszonynak, addig két ura van, az egyik az ura, a másik meg az ördög, a ki ott lakik a füle megett. Tudom én! . . .

— Nézze meg az ember, — kaczagott az asszonyka, — hogy így szemtől-szembe letromfol!

Mindnyájan nevettek, s olyan szaporán jöttek egymás után a replikák, hogy alig vették észre, már itt is volt a tiszteletes úr a betegtől.

A pap nagyon boldog volt, hogy jókedvet s hangos kaczagást talált.

Első dolga volt, hogy odalépett a feleségéhez és megcsókolta. Az asszony olyan jéghideg arczczal tűrte, mint egy szobor. A férfi megijedt tőle s aztán oly udvarias és gyöngéd lett, mintha legalább is nagybeteg volna az asszonyka.

Megebédeltek. A galamb papné igazán elragadó volt. De folyvást a parasztokkal beszélt, az urához még véletlenül sem intézett egyetlen szót sem. Énók erőltetve nevetett s várta, mikor lesz vége az ebédnek. Félt a következményektől, maga sem tudta, miért, de úgy sejtette, nincs vége semminek. Hátra van még a fekete leves.

Az ebéd után a gazdák elköszöntek.

Az asszonyka szivesen elbocsátotta őket, a pap nehéz szivvel. Most, most következik a nehéz óra, gondolta; oly fáradt volt s oly nagyon keservesen esett neki, hogy ily nehéz köd telepedett vidám és örökké napos boldog életükre, hogy nem birt semmit kitalálni, mivel lehetne megtörni a varázst.

Mikor a vendégeket kikisérte s utána bejött, nagyot sóhajtott, csak akkor nyitotta be az ajtót.

Odament a feleségéhez s lassan, gyöngéden, meghatottan állott meg felette. Az asszony az ezüstöt törülgette.

— Édes . . .

— Mit akar?

— Szeretlek.

— Hagyjon békén! — kiáltott fel az asszony, a mint az ura hozzáért, hogy megölelje.

A férfi karja lecsüggedt s téveteg szemekkel bámult rá. Nem tudta, nem üti-e meg mindjárt a guta.

Maga sem értette magát, miért van ennyire legyávulva. Máskor is volt összetűzésük, ennél hevesebb is, mégis mindig kibékültek. De fájni kezdett a szive, s egyre jobban fájt; meg lehet érteni az asszonyt?! Szivtelen? Oktalan? Szeretetlen?

A ki szeret, tűr. Az asszony nem tűr: nem is szeret. Miket mond! Eleinte felfordult benne rá az ész. De ahhoz is hozzá lehet szokni, hogy olyanokat hallgasson el az ember, a milyet

csak egyszer szabad hallani az életben. Egyszer hallani s akkor jőjjön a halál!

Míg ő érzékenykedve állt egy helyben, a felesége nagy szorgalommal törülgetett meg minden darabot s elrakta a helyére.

Úgy látta, mintha kissé lehiggadt volna. Talán ezzel a kitöréssel elmúlt az indulata! Újra merészelt egy ölelési kisérletet.

— De hagyjon békét! — kiáltott az asszony. — Utálatos hizelgő. Most persze jön hizelegni, de reggel óta nem jutott eszébe, hogy megcsókoljon.

A férfi felléleкzett. Már megindul az a furcsa eszmecsere, a melynek folyamán kibékül a hangulat. Felvette a keztyűt s ebben a jól megszokott tónusban felelt:

— Hiszen édes, a templomban is az volt a bajom, hogy nem szaladhattam oda hozzád, hogy megcsókoljalak.

— Ugyan ne hazudjon. Maga gondolna olyat! Épen maga! Ahhoz szeretni kellene a feleségét! Hát még ahhoz, hogy meg is tegye! Úgy-e nem tenné meg . . .

— Hát . . .

— Hagyjuk a maga szerelmét, az már csak olyan, mint az az étel, a mit ott tartunk a sparherten déltől estig, hogy ki ne hüljön.

A férfi felnevetett.

A felesége lenézően pillantott rá.

— Utálatos, mikor így nevet! Mit nevet? Nem tudom, mit nevet! Nagyon szomorú dolog ez! . . . Sohasem tud egyeben nevetni, csak a feleségén. Úgy-e nem jött hozzám, hogy megcsókoljon.

— De hiszen itt vagyok.

— Ah, most, mikor senki sem látja. De a templomban! Mindenki szeme előtt.

— De lelkem, azt hitték volna, hogy bolond vagyok.

— Hát aztán? Én bizonyosan nem hittem volna. Én büszke lettem volna rá, hogy az uram annyira szeret, hogy olyat tesz meg értem, a mit soha senki sem tett meg még a feleségeért. Ha megcsókol a templomban! Azt már nevezem szerelemnek.

— Drága kis galambom! — kiáltott fel a férj s most már nem tétovázott, hanem ölbe kapta a feleségét s elkezdte össze-vissza csókolni.

De az asszony mint a vadmacska sziszegte:

— Szemtelen! Nyomorult! Gazember! A ki egy védtelen nőre rohan!...

A szemtelen és nyomorult gazember minden fogát megmutatta a kis védtelen nőnek.

De az asszony egy szóval lerontotta azt a derült hatást, a mi lassan kiözönlött volna már.

— Pimasz semmiházi! — lihegte s a szeme gyűlölködve fehéredett ki. — Koldus nemzetség! Velem mer így bánni? Egy Gaáthy-leánynyal mer így bánni?

A férfi egyszerre fakón és értelmetlenül meredt el.

— Pfuj, pfuj! — ontotta a szitkot az asszony. — Megtiltom magának, hogy többet ebben az életben hozzám nyúljon. Csak akkor, ha én akarom. Én emeltem fel magamhoz, hát azt akarom, hogy úgy szolgáljon, mint egy sipszi. Ha füttyentek, akkor azt tegye, a mit én kivánok. S a mit parancsolok, megtegye, mert kirúgom, mint a rosz kutyát.

A férfi elámulva, megsemmisülve hallgatott. Mikor elhangzott a rettenetes szidalom, a mely-

nek minden szavától elállott a szive verése s látta, milyen parancsolóan és megvetően fordul el tőle a felesége, tudatára jött, hogy mégis csak oktalan dolog eltűrni, hogy így tapodják lábbal az ő férfiúi méltóságát.

Kiegyenesedett s mennydörgő hangon kiáltott rá az asszonyra:

— Csönd! . . . Megtiltom neked, hogy még egyszer ezen a hangon beszélj velem. Én tiltom meg! Én vagyok a férfi s én emeltelek magamhoz!

Most az asszony veszítette el a fejét, s meglepetésében nem tudta, hogy viselje magát.

A pap abban a pillanatban már meg is engesztelődött; valamivel alantabb hangon s kissé műharaggal folytatta:

— Gondold meg, hogy a házasságnak kölcsönös türelemmel kell tele lenni. Nem szabad a másikat játékból, könnyelműségből lelke legnemesebb pontjain sérteni meg.

Az asszony már magához tért, már megérezte, hogy megint ő van felül. Lenéző pillantással mérte végig s türelmetlenül mondta:

— Ugyan, nem szeretem, ha nekem predikál!

Ámde most a férj úgy sejtette, nem szabad engednie, hogy az emberi méltóság piedesztáljáról ledöntse a szerelem s méltósággal folytatta:

— Elfelejted, hogy nekem is vannak olyan lelki érzékenységeim, a melyek nélkül nem volnék ember, nem volnék férfi. Nyomorult pária volnék, a ki nem méltó rá, hogy élettársad legyen.

— Bizony nem méltó rá, — sóhajtott őszintén, bánatos szomorúan az asszonyka.

A férfi újra le volt sújtva.

— Hát akkor hogy élünk együtt? — kiáltott.

— Azt nem tudom.

— De édes, édes, gondold meg, mit beszélsz, hisz ez borzasztó; ha elhiszem, a mit mondasz, akkor azonnal a kétségbeesés örvényébe kell sülyednem.

— Ugyan ne szavaljon nekem örvényről... Különben is maga jól tud úszni, majd csak átvergődik.

A férfi, tudja Isten miért, úgy érezte, hogy nem szabad engedni, hogy elsekélyesedjen a vita. Példát kell statuálni! Kellő komolysággal s csinált fenséggel szólalt meg:

— Édes! . . . vagy érett ember vagy s akkor okosan lehet veled beszélni, vagy egy haszontalan kis gyerek vagy és akkor tudom, minek nézzelek.

— Mi vagyok én? — tátotta el a száját az asszonyka meglepetésében. — Mi vagyok én? Csakhogy egyszer már kibújt a szeg a zsákból. Csakhogy egyszer meg merte mondani a gondolatát. Gratulálok, végre tisztában vagyunk. Oh, nem vagyok komoly, érett ember, de haszontalan kis gyerek sem! A felől biztosíthatom . . . Félbolond! Hisz ez tisztára félbolond, hogy ilyeneket mer nekem mondani. Nem fél, nyomorult, nem reszket, hogy többet nem szólok hozzá? Hát mi vagyok én, hogy így mer velem beszélni. Már nagyon is jó voltam, már nagyon is sokat megengedtem egy ilyen alattomos gazembernek, hogy így kinyilt a szeme. De megálljon, majd elharapná még a nyelvét, a miért kimondta ezt a szót! De régen tele volt már vele, hogy nem birta tovább tartani. Fog még maga nekem hazudni, hogy nem úgy gondolta! Fog még maga könyörögni, hogy felejtsem el! . . . Szégyen, gyalázat, így mer

velem beszélni egy senki, a ki elvesztette az eszét! Pusztuljon a szemem elől, hogy ne is lássam többet! Menjen a Tiszának, ott a helye. Mi közöm hozzá! Eddig reszkettem, a szél meg ne fújja! míg jó volt, míg megérdemelte! De most már vége. Felőlem mehet ebben a perczben, a merre a szemével lát... Ez az a nagy fogadalom, a mit a mamának tett, hogy nem lehet az életben olyan pillanat, a mikor elfelejti, mivel tartozik nekem! Azért, a mit érte tettem! Ott hagytam érte mindent s most mi vagyok? Egy parasztasszony is parancsol nekem!... Úriasszony vagyok én? Úriasszony? Egy Thorsa Ábris arra sem méltat, hogy tiszteletét tegye nálam, vagy legalább tisztelettel köszönjön, ha meglát. De nem, hátat fordít!... Hátat fordít úgy, hogy nekem a szégyen miatt el kell menekülnöm az emberek szeme elől, még úrvacsorát se vehetek!... Jaj, szégyen, szégyen, utolsóbb lettem az utolsónál. Jaj, mamám, mamám!

Ezzel rettenetes zokogásban tört ki.

Pap Énók megsemmisülve hallgatott.

Vége volt már a férfiasságának; jól jósolta

Icza, szivesen borulna már térdre, hogy visszaszivjon minden szót. Oh, be szivesen levezekelné nagy bolondságát, csak most azonnal elmúlnék a hatása.

De nincs mit tenni, áll, áll, s bámul.

Az asszonyka leborul a diván sarkába s úgy zokog, oly szivettépőn, mint a ki egyszerre vesztette el minden atyafiságát, felmenő és lemenő ágon s most már egyesegyedül áll e világon. A férje meghatva nézi s átkozza magában azt a pillanatot, a mikor a felesége előtt férfiúnak akart látszani. Nincs az asszonyoknak férfiúra szükségük, férj kell nekik, a ki vakon bálványozza őket. Már-már szinte kész rá, hogy leboruljon előtte s addig könyörögjön . . . Hogy csak rá akart ijeszteni . . . De ha nem ijed meg, így is jó, csak ne haragudjék . . . Hiszen, hiszen, — biztatta magát, — hálistennek nem nagy dolog, ha az ember a feleségével szemben poltron; az asszonyoknak minden jó, ha azt bizonyítja, mit csinál a szerelem egy férfiból. Sem a hőstettek, sem a gyávaságok nem lehetnek elég nagyok ennek a bizonyítására.

De mégis, még nem rokkant meg odáig; meggondolta magát s nem szólt.

Még nagyon hamar volna, nem is hinné el! És nem tudja, nem tudja megtenni, hogy így megszégyenítse saját magát.

A homloka kivörösödött s némi haraggal, némi szánalommal nézte a feleségét, a mint ott vergődött.

Így is milyen gyönyörű volt! Perczekig elfelejtett mindent s csak arra gondolt, milyen szép, milyen gyönyörű! Micsoda áldozatot kell még neki hozni, a mivel megfizesse ezt a szépséget! Mivel érdemli ő egyáltalán, hogy ilyen szép felesége legyen!

Oda térdepelt az asszony elé s bűnbánó arczát lehajtotta szoknyája fodrára, a mely elterült a divánon.

Az asszony azt is megérezte s undorodással ugrott fel.

— Utálatos, oh, be utálom! — fújta. — Ez az a férfi, a kit én többre becsültem az Istennél.

— Az Istenhez ne hasonlíts férfit, — mondta az ura csendesen, fájdalmasan, térden.

— Nem is, hanem a Sátánhoz! Utálatos, menjen a szemem elől, de menjen a szemem elől!

Ezzel arczára csapta két kezét s kirohant.

Az ura megijedt, hogy kárt tesz magában s hogy a cseléd mindent meghall, hirtelen nem is tudta, melyik a nagyobb veszedelem. Utána szaladt, átkapta derékon s vissza akarta vinni a hálószobába.

Az asszony ütött, vágott, karmolt, harapott, s mikor látta, hogy ez mind nem elég, mert már bent voltak, akkor csak egy nagyot sikoltott s eleresztette magát, mintha megszakadt volna a szive s mindjárt meghalna.

— Jaj Istenem, jaj Istenem, — nyögött, s mindenhez kapkodott a férj, de elébb letette a divánra.

Aztán úgy állott felette, mintha azt vizsgálná nagy orvosi szakértelemmel, van-e még életszikra e gyönyörű asszonyi testben. Mikor már feltünő sokáig feküdt félig dermedten, hozzá fogott az élesztési kisérletekhez. Megfogta, rázogatta, mint egy rongyot, a fejét előre-hátra hajtogatta, mintha báb volna, felemelte, meg

letette, s végül mint a leghathatósabb orvoslószerhez, a melyről az orvosi könyvek bizonyára a legnagyobb elismerés hangján szólanak, elkezdte csókolgatni.

Ennek aztán meg is lett a nem várt eredménye.

Az asszonyka felugrott s balkezesen oly találósan csapta arczul kétségbeesett urát, hogy az teljesen meg lehetett felőle győződve, hogy most már nem kell félteni az asszonykát.

Felegyenesedett, míg a felesége kényelmesen elnyújtózkodott a divánon.

Besötétedett, pedig még alig négy óra lehetett.

Nagy csönd lett; úgy tetszett, mintha az asszonyka elszunnyadt volna, a mit nem lehet csodálni, olyan fárasztó erőprodukcziók után.

A férj leereszkedett egy székre s a sűrűsödő sötétben káprázó szemmel nézte, nézte kis feleségét. És gondolkozott.

Megpróbálta rendbeszedni gondolatait . . . Honnan indultak ki? Mi volt ennek az egész veszedelemnek az indító oka? . . . Nem birt rájönni. Valami semmiségnek kellett lenni,

mert hisz ő egész életükből nem tud kihalászni olyan okot, a mely méltó lehetne rá, hogy ekkora veszedelem nőjjön belőle.

Sóhajtott hát, sóhajtott, mint a kárvallott czigány. S azt sóhajtotta:

— Megöl lelkem, megöl bennünket a nagy szerelem!

Borzasztó, hogy mennyire nincs mértéke az asszonynál a szerelemnek. Féltékeny mindenre, a levegőre, a napsugárra, s különösen minden munkára, a mi csak egy perczig is elfoglalja tőle az urát. Emberfeletti a szerelem zsarnokságában s tudni sem akarja, hogy a férfinak kötelessége is van az életben ... Hiszen az is érted van, az is neked szól, az is neked van javadra!... Szerelmes kis bolondos kis galamb!

És nagyot nyújtózott és valami unalmat érzett. Minden összefüggés nélkül eszébe jutott, hogy mióta megházasodott, még egyszer sem lumpolt. Hát hiszen eddig sem volt lump fráter és szivesen lemond róla; de ha meggondolja, hogy ő a feleségének minden szórakozást megad, hogy elfeledtessen mindent, a mihez azelőtt hozzá volt szokva: mégis csak nagy

méltánytalanság, hogy ő meg semmit sem kap... Kell, hogy az ember kibeszélgesse magát férfiak közt. Mindjárt jobban tűri a házi semmiségeket. Mert az igaz, hogy most mindig olyan haszontalanságokon kell törnie a fejét, a mit addig meg sem akart hallani.

Bosszúsan fordította el a szemét a feleségéről, a kinek a szépsége a sötétben különben sem kápráztatta, s az ablak felé nézett.

Isten ments, hogy valaha filozófiai gondolatot bökjön ki!... Vagy pláne, hogy belefogjon valami komoly könyvet olvasni! Vagy dolgozni!... Predikácziót nem irt azóta; az egyház ügyei mind restancziában; a lapok mind olvasatlanul kerülnek a konyhába, a hol sietnek eltüzelni mind, hogy a vezérczikkek a kezébe ne kerüljenek. S mégis az a panasz, hogy soha sincs ideje a csókolódzásra azoktól az «utálatos könyvektől».

Nagy keserűségek ezek egy férfiúi szivben. Pap Énók megértette, mért tépte ki magát Herkules az asszonyok karjai közül. Nagy embernek nem azért adott nagy erőt a végzet, hogy asszonyi ölelésben satnyuljon el.

Ej, de mit, nem akar ő nagy ember lenni, csak jól akarja magát érezni. S neki szüksége van egy kis olvasásra, egy kis szórakozásra, egy kis diskurálásra, néha akár egy kis borozásra is. És igenis ki fogja csikarni a feleségétől, hogy minden családi perpatvar nélkül része lehessen mindezekben. Hát más férj mit nem csinál, még is szereti a felesége! Igazán, törvényben kellene biztosítani ezeket a jogokat.

Bosszús és fanyar mosolylyal vonta össze a szemöldökét; szeretett volna fel s alá járkálni, de nem mert, félt, hogy felébred a felesége.

Az a nagy baj, hogy itthon az iroda! Ha valahol messze volna, akkor affektálhatna kedve szerint, hogy ilyen, olyan nagy dolgai vannak, a miket nem lehet elhalasztani, de az asszony itt egészen belelát a kártyájába s hiába kezdene el most nagyképüsködni, hogy hivatalos órákat kell tartani; az asszonyka a szeme közé kaczag: talán hogy legyen hol ujságot olvasni mert az kellemesebb, mint ő vele lenni! . . .

Sóhajtott, sóhajtott, s elhagyta, meg újra kezdte a gondolkozást, míg végre rájött, milyen

kicsinyes, milyen gyerekes ez az egész tünődése, a mivel órákat tud eltölteni.

Elmúlt a vacsora ideje, éhes is volt, fáradt is, szomorú is... hogy tud aludni az az asszony!

Mintha csak megérezte volna az asszonyka ezt a gondolatát, megmozdult s nagyon is éber hangon rászólt:

— Csak hallgasson, csak még soká hallgasson!

A férj megmozdult, de nem felelt.

— Mért nem beszél? Én elmondok mindent, a mi csak a szivemen van, de maga hallgat. Én nem tudom, mit gondol.

No hisz az jó volna, — gondolta magában a férj. — Egyéb se kellene nekem.

— Különben felőlem hallgathat világ végeig, én már úgy sem törődöm többet vele, mit gondol, mit nem... De azt mégis szeretném tudni, min töri a fejét ennyi ideig.

A férj sokáig gondolkozott, mit volna legczélszerűbb mondania.

— Azon, édes, — mondta végül, — hogy lehetsz te ilyen engesztelhetetlen. Tudod, hogy már elmúlt tiz óra?

— Azt hittem, már legalább is tizenhárom! Egy örökkévalóság, a mióta várom a szavát.

A férfi gyöngéden hozzá ment, térden mellé simult s meg akarta ölelni.

— De hagyjon békén!

— Istenem, — nyögte a férfi, — hiszen nem tudom, mi lenne kedvedre.

— Azt nehéz is tudni!

Erre a szóra, a mi Isten tudja miért volt megint halálos sértés a férjre, a nagy, erős embernek minden csepp vére a fejébe szállt. Ingerülten pattant fel.

— Dehogy is nem tudom! Tudom én. Mihelyt azt mondom, hogy alázatos szolgád vagyok, a ki kész megalázkodni a végletekig, akkor mindjárt a kedvedre szólok. Ha magamat szidom és a fejemet a falba verem kínomban, akkor kedvedre teszek!

— Haha!

— Hallgass! — rikoltott magánkívül a férj. — Ne nevess. Nem nevetséges. Férfi vagyok és kihoz a sodromból az ilyen kegyetlenség. Kőszivű vagy s ha elveszíted a józanságodat,

azt sem bánnád, ha rögtön meghalnék is; rögtön, itt a szemed láttára.

Elfordult, bár ezzel nem erősbítette szavainak hatását, mert koromsötét volt s nem lehetett látni, milyen kifejezés dühöngött az arczán.

Az asszonyka csendesen pityeregni kezdett.

A férj pedig megint kijózanodott s rájött, hogy megérdemelné, ha kalodába tennék egy hétre. Hát ő most ugyan mi az ördögért kiabált olyan nagyon. Ez volt az az okosság, a mit úgy kieszelt. Hiszen már egészen elmúlt volt a dühe s elhatározta, hogy nem törődik semmivel.

Óvatosan, hogy a nesz ne hallatszék, megvakarta a fejét és savanyú arczczal állapította meg, hogy bolondot tett egyszer! Így sose lesz vége, — morfondált magában. — Ên vadállat! Mégis csak vadállat vagyok, ki tudja, nem azért szólalt-e meg szegény kicsikém, hogy megkezdje a békülést. De miért is nem enged egy szóra? Minek kiván olyan nevetséges dolgot, hogy annyira megalázzam magam. Ej, pedig mit. Az ördög vigye el az egész komédiát. Mi szükségem nekem a férfiúi büszkeségre? Nekem

házi béke kell, boldogság kell. Mert ha egyszer megdühödök, összetöröm azt a lámpát.

A sötétben is megcsillant a szeme előtt a függőlámpa s ökölbe szorított jobbját felemelte az ártatlan jószágra.

— Feküdj le, drágám! — mondta, nagy dühével arányban egyáltalán nem álló mérsékelt hangon.

— Majd lefekszem a temetőbe. Ugyis nemsokára odajutok. Tudom, min töri a fejét. Már csak azt várom, mikor üt agyon.

A férfin savanyú mosoly, savanyú érzés ment végig. Ilyet feltenni róla.

Csöndben maradtak megint. Sokáig. Az óra ketyegett. Énók éhes volt, a feje szédült. Nem tudta, mi lesz vele. Botrány, a mi itt folyik.

És ma karácsony van. A szeretet ünnepe. Hiszen ehhez képest eddig csak játék volt minden veszekedés!

— Na, mi lesz? Nem szól? Nincs szava? — tört ki az asszonyka. — Meddig várjak? — s felpattant. — Megkeserüli ezt maga még! Megkeserüli ezt még maga! Holnap irok a mamá-

nak, hogy válasszanak el magától, de addig nem is szólok hozzá egy szót!

Ledobálta magáról a ruhát s egyúttal széttúrta a saját ágyát; lefeküdt.

— Édes, — mondta a férj dühös békítéssel, — engedj meg . . .

Hogy semmi válasz nem jött, békítő dühhel kiáltott:

— Azt nem akarom megérni, hogy az én házamban olyan perpatvar üssön tanyát, a melyik hosszú ideig tart. Esküszöm neked, hogy hogy addig nem eszem, nem iszom, nem alszom, míg ki nem békülsz velem. Itt fogok állani az ágyad előtt és őrködöm az álmaid felett, ébren, míg ki nem békülsz.

— Áh, lári-fári! — mondta az asszony, s fülére húzta a takarót, hogy ne is hallja ezt az üres beszédet.

A férje összecsikorította a fogát s konokul mondta magában.

— No várj, hogy itt virradok! Bár elájulnék, vagy valami bajom lenne.

S csakugyan hozzáfogott ott állani. Hogy

gyorsabban menjen a kimerülés, iszonyú merev hapták-állásba helyezkedett.

Eltelt vagy öt percz, de már akkor alig birta. Az asszony hozzá fogott szabályosan lélegzeni, a miből azt következtette, hogy egész nyugodtan elaludt. Ez a megfigyelés elvette minden erejét. Ezt már igazán nem tette fel a feleségéről. Ez barbárság. Kiesett merev tartásából, úgy sincsen annak semmi értelme, ha alszik az asszony; meg a sötétben nem is tudja, mi történik.

Hanem valami könnyebb módszert kell kitalálni, hogyan lehet tüdőgyulladást szerezni. Gyorsan levetkezett, ledobta a czipőt; jó hangosan, hogy az asszony felébredjen rá. Ahá, meg is mozdult. Hitetlen asszony, most azt gondolod úgy-e, hogy az urad megúnta a dicsőséget s lefekszik. Oh, de borzasztó nagyon csalódol.

Egy ingben, mezitláb állott meg a szobában; le is lépett a szőnyegről a deszkára, mert hogy az hidegebb.

Nagyon hideg volt. A szoba melege már egészen elmúlt. A jó feleség ilyenkor két lábdun-

nát tesz a férj paplanára s ő ebben a farkasordító hidegben úgy áll, mint egy fakir.

Várta az első prüsszentést. De az csak nem akart jönni. Pedig hideg volt; már annyira fázott, hogy megjött a józan esze.

— Istenem, Istenem, mi lett belőlem, — sóhajtotta magában. — Mi lenne, ha valaki valaha megtudná, micsoda szamárságot teszek pap létemre. Illik ez komoly emberhez. S az asszony nem veszi észre. Szegény . . . Elaludt, s nem is tudja, mi van itt.

A foga elkezdett vaczogni; ez már egy kis jele a sikernek. Hát mégis meg fog fázni, mert már szinte letett róla, hogy meghüljön. Biztosra vette, hogy belső hősége, vesztére, megmenti a tüdőgyulladástól. Már pedig ha még ennyi eredménye sem lesz ennek az éjszakának: sohasem fogja megtaníthatni a feleségét arra, hogy vele ne játsszék.

Elkezdte nem akadályozni a fogvaczogást. Már nem okoskodott, csak tett. Úgy vaczogott a foga, mintha borsót zörgetnének a dobban. Olyan gyönyörűen vaczogott, hogy csak úgy harsogott a csöndes szobában.

De az ugyan vaczoghatott. Az asszonyka aludt már, mint a tej s álmában még nevetett is, legalább valami olyan neszt hallott az ember. És bánatára ettől elállott a fogvaczogása. Most már csak fázott, libabőrös volt az egész teste s tudta, hogy olyan kék, mint a koppasztott lud.

Kínjában nem tudott mihez kezdeni, újra elkezdett okoskodni. Volt ideje rá bőven, mert hiszen az óra egyre-másra verte a harangon a negyedeket s egyszerre csak meg sem állott a tizenkettőig.

— Nem, ez nem mehet így tovább. Egy olyan asszonynyal, a ki órák hosszat engedi az urát állani a fagyban, nem lehet megélni. Ő nem lesz hozzá rosz, s ha megtörténnék is az a sajnálatos baleset, hogy nem pusztulna el ennek a mai éjszakának következményeképen, akkor is el fognak válni. Mert ő, Pap Énók, most megedződik minden daczolásra s akkor az asszony itt hagyja... Nem baj, csak hadd hagyja! Mártir lesz. A boldogság mártirja. S ha száz évig él is, az az egy bizonyos, hogy új asszonynyal nem lesz soha köze. Egy-

részt, mert akármilyen rosz is ez az asszony, a ki ilyen nyugodt lelkiismerettel tud aludni a veszedelmek éjszakáján, mégis, ilyen asszony nincs több. Ezért érdemes itt állani fagyban, jégben! (De bolond volt, mikor levetkőzött.) Hanem más asszonyért soha! Nincs olyan asszony a világon, a kiért még egyszer ezt megtenné, pedig most már bizonyos benne, hogy minden asszonyért kell valami efféle bolondságot tenni...

Nagyot sohajtott s kicsit köhintett.

— Ahá, — mondta, — jön már, alattomosan és lopva, de biztosan jön a betegség. S úgy dobogott örömében a szive.

Csakugyan megfeszített figyelemmel sikerült egy kis torokreszelést venni észre a gégéjében. Nem köhögte ki, csak mikor már nagyon muszáj volt. Hadd nőjjön, hadd gyarapodjék! Ez lesz a nemes bosszú!

Szinte elérzékenyedett. Már látta magát a betegágyon, látta, milyen aggodalommal lesik a szeme pillantását. A felesége fenn virraszt éjfélutánig, s egyre-másra rakja a vizesborogatást a mellére, s beadja a kanalas orvosságot,

meg a port ostyában... Tokaji bort fog adni gyermekkanálban s lesz idő, a mikor semmi egyebet nem kap, csak pezsgőt...

Könny pezsdült a szemébe s szeretett volna odaborulni alvó kis feleségére, úgy sajnálta előre is. Szegény kis drágaság, hogy kétségbe fog esni, hogy vádolja majd saját magát s hogy mondja, ha én olyan rosz voltam is, neked kellett volna jónak lenned, ha én olyan haszontalan voltam, neked kellett okosnak lenned. Minek tettél olyat, minek tettél olyat!

Oly szivetszakgató hangon hallja ezeket a szemrehányásokat, hogy a saját férfiassága egészen elpárolog. Hozzá fog önmagával vitázni. Hiszen a férfiasságát már eléggé kimutatta. Egy óra is elmúlt; persze a félkettőt üti. Nem, nem szabad tovább szamárkodnia.

Tesz! Okosat tesz.

S kapja magát, minden habozás nélkül bebúvik az ágyba. A jó meleg ágyba s hideg, megfagyott testét hozzá nyomja ahhoz az angyali forró testhez.

Az asszony megmozdul, felébred, aztán csöndben marad.

Az álom kimegy a szeméből, de mozdulatlanul fekszik s még arra sem sziszszen fel, hogy jégcsap hidegség ijeszti meg.

De egyikük sem tud elaludni. Úgy feküsznek, mind a kövek, egymás mellett.

Egy jó félóra múlva, mikor az óra elütötte a kettőt, s a férfi egészen felmelegedett már, az asszonyka megszólalt.

— Hát megunta a dicsőséget?

Nem volt a hangjában különösebb gúny, de azért a szó úgy megvágja a férfit, mint a szégyen ostora.

— Persze hideg volt. Arattáskor kellene ilyen henczegést próbálni.

Énók azt hiszi, rögtön elveszti az eszét. Az asszony páratlan egyszerűséggel tudta mindig a legfájóbb sebet ütni meg.

— Jaj bizony, ahhoz férfinak kellene lenni.

— Asszony!... — ordít fel állati hangon az ember. S egyúttal felugrik, aztán torkon ragadja az asszonyt. Mintha rögtön megfojtaná.

— Csak rajta, — hangzik az asszonyka metsző szava — ez könnyebb! Engem meg tud ölni, de ilyen hidegben, mezítláb...

Mintha mind levagdalták volna, lemállottak a felbőszült férfi ujjai az asszonyka torkáról, a hol különben is olyan lágyan simultak meg, mint a karperecz a csuklón.

Leszállott az ágyról, s vérbe könnyezett szemmel támolygott körül.

— Majd mást tudok tenni, a mi még könnyebb... — hörögte.

A keze tétova járt s valami veszedelmes szerszámot keresett, de csak egy párna akadt a kezébe. Maznán állott, mert nem tudta, mit kezdjen vele.

Pár pillanatig mélységes csönd volt.

Akkor velőtrázó sikoltással kiáltott fel Icza.

— Énók!

S egy pillanat múlva ismét.

— Énók! Félek! Jaaj!

Semmi nesz. Mintha halott volna a szobában.

Az asszonyka kiugrott az ágyból s azonnal megtalálta az urát.

Ott állott az s nem tudta mitevő legyen. Várta, hogy a föld talán csak megnyilik alatta.

Az asszonyka átölelte s a nyakába kapasz-

kodott, úgy tapogatta körül, mindenik kezét s újra minden kezét a sötétben, hogy nincs-e mégis valami ártó szerszám bennük.

Nem talált semmit, a miben azonban nem akart megnyugodni, hanem rettegő hangon kérdezte:

— Édes, mit akartál tenni?

— Valami borzasztót! — mondta fojtott, ijedt hangon a férj.

Mind a ketten megborzadtak s aztán szorosan átölelték egymást.

— Látod, látod, — pisszegett az asszonyka. — Úgy-e, hogy te nem gondolsz én rám. Nem bánod te, akármi lesz én belőlem. Inkább hagynál itt örökös özvegységben ilyen fiatalon, minthogy *egy szót* kimondj.

— De micsoda szót... angyalom!

— Mit! Tudod te azt nagyon jól, mivel békíthetnél ki, de nem akarod kimondani.

A férfi tudta, mi az az egy szó: az, hogy magára vegyen mindent.

— Drágám, — nyögte ki, — hiszen tudom én jól, hogy mindennek én vagyok az oka. Én bántottalak meg téged...

— De mivel, — nyafogott az asszony türelmetlenül.

— Mindennel! — mondta a férj s aztán elgondolkozott, mivel is. — Hogy az ördög vigye el azt a vén parasztot, — kiáltott fel, — hogy annak el kellett rontani a napomat, de ha még egyszer ilyen eset fordul elő, nem bánom, ha forradalom lesz is, de nem megyek nekik beteget áldoztatni csak a délutáni templom után!

— Ez az, ez az! — nyöszörgött az asszonyka boldogan.

— Lelkem.

— És engedted, hogy mennyi ideig szenvedjek! És nem tudtál ennyit mondani a vigasztalásomra!

A nyakába ugrott és átölelte és most már kitisztult az egész zavaros ügy. Hát *ez* volt az a szó, a mely miatt egy keserves napot így kellett elszenvedni: ez a szó, hogy nem törődik többet a parasztokkal! a *hivatásával!*

Győzelem, mert visszanyerte az asszonyt. És legyőzetés, mert egy súlyos lépéssel ment vissza a házasélet rabigájában.

De az asszonykának szerencsére nem volt

sejtelme erről a férji gondolatról s szerelmesen babusgatta az emberét.

— Oh, te bolond, te kis bolondom. Gyere, mert hideg van, gyere drágám, gyere.

S betakarta kis urát, hogy meg ne fázzék.

— Úgy-e, sose leszel rosz, úgy-e, sose! — gyügyögött hozzá.

— Ha rajtam áll, — kezdett okoskodni megint a férj.

— Úgy-e, sose! — kiáltott rá az asszony.

— Sose, sose! — állította az ember, megijedve, hogy megint baj talál lenni.

Az asszony megérezte ezt az ijedtséget s boldogan elmosolyodott.

— Oh, te buksi, te, — mondta, — nincs ilyen buksi több a világon!

Azt elhiszem, — mondta magában a férj, ilyen nagy szamár nincs, mint én vagyok.

De ő is mosolygott; érezte, hogy most már megint jó hosszú ideig nem lesz bajuk egymással.

S forrón megcsókolta a feleségét, a kinek egy pillanat alatt elfelejtett mindent.

De az asszonyka hirtelen felült.

— Olyan éhes vagyok, — mondta, — nem is vacsoráztam.

Az ura felnevetett.

— Pszt! — csitította az asszonyka, — te csak maradj csendesen, én majd felkelek, gyufát gyújtok, keresek valamit. Valami jót... pszt! tessék maradni, ki ne dugd a paplan alól még az ujjodat sem. Nekem nem fogsz meghülni. Az én lelkemre, még egy náthát sem szerzel kis öregem...

XVIII.

Páratlan szépségű napok következtek. A férj sohasem volt ilyen boldog, mint most. Néha úgy tetszett neki, mintha most szerezte volna vissza a feleségét, máskor arra eszmélt, milyen sajátságos, hogy az emberi léleknek ép úgy szüksége van a viharokra, mint a természetnek. Majd ismét-ismét azon hökkent meg, a következő perczben, nem csap-e le váratlanul a derült égből az istennyila, mert számos tapasztalata volt, hogy sohasem lehet tudni, nem kerekedik-e felleg boldogságuk egén.

Nem baj, ha jön, majd elmúlik. A nagy zivatarok is elmúlnak, hát még az apró szeszélyek.

Roppant restellte volna, ha csak a legkisebb baja is lenne a minap éjszakai szamárkodás után. Nem is értette magát, mit csinált akkor. Az asszony, úgy látszik, ki tudja váltani belőle a gyereket, a ki ott lappang minden ember lelke mélyén, talán épen mint igazi természet.

Ki tudja, nem a nagyemberes észjárás-e az álarcz? . . .

Míg elhallgatta a felesége csacsogását, arra is nem egyszer gondolt, hogy csak egy pillanat s hogy fel tudná forgatni ezt a jó békességet. Csak annyit kellene mondania, hogy megy az irodába dolgozni, s vége lenne az egész vidám napnak . . . Kezdhetnék újra a czivódást, a veszedelmet.

Nem sóhajtott, csak lemondóan intett, mint a ki tudja, hogy egyszer így is, úgy is meg kell halni s nincs kedve szomorkodni rajta.

Az asszonyka valami csipkét horgolt s közben a maga rakétaszerű apró ötleteit eregette. Az ura kaczagott. Néha erőteljesen, frissen, néha szinte megszokásképen. Egy-egy ilyen satnya kaczagás után rákiáltott az asszony:

— Hangosabban!

Persze erre hangos lett a derültség.

Azután az ember megint csak elszórakozott s újra azt a lagymatag kaczagást hallatta, a mi a feleségét úgy kihozta a sodrából.

— Mi baja magának? Olyan lusta, mint egy disznó. Majd mindjárt felpiszkálom.

A férj felnevetett.

— Lomha, — piszkálódott tovább az asszonyka. — Szégyen, igazán szégyen, hogy tud egy felnőtt ember ilyen dologtalanul élni. Itt hever egész nap a felesége kötője mellett! Micsoda hivatala van magának, hogy ingyen fizetik? No, maga szerencsés ember, mondhatom. Ilyen potyán nem akárki kap fizetést. Az én apukám csak nagyobb úr magánál, de ahhoz nem is lehet szólani, mindig a hivatalban ül.

— De babukám, te nem engedsz dolgozni, én már régen mondom, hogy szeretnék . . .

— Szeretnék! Fütyülök a maga szeretnékjére! Még olyan bolondot nem hallottam, hogy valaki szeretne dolgozni. Ki szeret dolgozni? Csak a bolond szeret. Dolgozni muszáj. A kinek muszáj, annak igenis muszáj, de a kinek nem muszáj, annak rá se kell nézni arra az unalmas dologra.

A pap nevetett.

— Az igaz, hogy az én dolgom mind olyan, hogy ha akarom, eltolhatom későbbre, vagy elodázhatom, arra senki sem jön rá . . .

— Szép kis sikkasztó! . . .

— Mit csináljak, a családomért teszem! — nevetett újra a pap. — Az igaz, hogy aztán a családom bánja meg, mert most ugyan nem lesz bajom belőle, de az is igaz, hogy nem lesz belőlem soha egyéb, csak a mi ma vagyok, kis közönséges pap. S nem lesz a feleségem nagytiszteletű asszony!

— No hát mégis csak szégyen, hogy egy férj ilyenekkel traktálja a feleségét! Ha belőlem hamarosan nagytiszteletű asszonyt nem csinál! . . .

A férjnek dobogott a szive örömében; mégis sikerült az ambicziót felébreszteni a feleségében. Hiszen akkor jól van.

— Azt babukám nagyon hamar és könnyen megtehetem, csakhogy az esperes máris azt üzente, hogy nincs megelégedve velem, úgy veszi észre, a házasság nagyon ellustított.

— Az már igaz! Hogy az ördög vigye el azt az esperest! Ebben igaza van.

Kaczagtak, összeölelkeztek, úgy nevettek. A gombolyag czérna messze gurult s a kis czicza úgy szaladt utána, mint valami szökevény egér után.

— Valaki jön! — kiáltott fel az asszonyka s felugrott.

A másik perczben csakugyan kopogtak az ajtón.

— Szabad! — kiáltottak egyszerre s jóizűen összenevettek: vendég jön, mert egyszerre szóltak.

Thorsa Ábris lépett be.

Egy pillanatig mind a hárman kényelmetlenül néztek egymásra, de már a másik perczben elfelejtettek minden feszességet. A fiatal házaspár nagyon benne volt a kaczagó vidámságban s fesztelen modoruk épen alkalmas volt rá, hogy Ábris is természetesen helyezkedhessék be a társaságukba.

— No, csakhogy már egyszer itt vagy, — mondta parolára nyújtva tenyerét Énók.

Hatalmasan megrázták egymás kezét:

— Szervusz öregem! Szervusz!

— Maga az a gáti remete? — nevetett Icza, odaadva parányi kezecskéjét. — Az összes helybeli lapok a maga titokzatos életéről hoznak friss hireket.

— Akkor jó, — szólt Ábris, — legalább ne-

kem nem kell érdekeseket hazudni, ha már a szakközlönyök elvégezték helyettem.

— Nem, magának nem kell hazudni, maga csak igazakat fog beszélni. Na, üljön le és ha jól viseli magát, elfelejtem azt a sok bosszúságot, a mit már nyeltem maga miatt.

Ábrisnak nagyon tetszett ez a semmibe se vevő hang s olyan jól érezte magát, mintha hosszú távollét után hazaért volna.

— Bizony azt jó lesz, ha elfelejti, — folytatta az évődést, — ugyis tudom, sok újabbra adok okot.

— Szépen kezdi. S milyen önhitt, azt hiszi, hogy azután is tudnék bosszankodni miatta, mikor már ismerem.

A pap hallgatva ült le, de tetszett neki a felesége modora. Az asszony hangjában volt valami bájos semmibevevés, a mely úgy hatott, mint a levegő, a nyári szellő. Legyezett, hüsített, izgatott, s jó volt.

Ábris is leült, s az asszonyka a férje felé húzódva, vidáman csevegett vele, alig nézve rá egy-egy pillanatra. Mintha nem is lett volna

kiváncsi rá, mintha annyira ismerné már, hogy nincs mit keresni rajta.

— Ejnye, kihez is hasonlít maga, — kiáltott fel egyszer.

A két férfi felnevetett.

— De babukám, okvetlen kell valakihez hasonlítani mindenkinek?

— Nem kell, de ő hasonlít valakihez, — mondta komolyan az asszony. — Kettőhöz is.

Úgy ültek együtt, mintha nem régen váltak volna el egymástól. Mindenik nevetett s mindeniküknek szép fehér foga volt. S egyik sem dohányozott.

Egy percz, két percz alig telt el, már összeszoktak. Valahogy belülről indult ki a családi melegség, s érezték, hogy ez a viszony tartós lesz. Udvariasak és közömbösek, figyelmesek és kényelmesek voltak egymásközt. Énók örömmel biztatta magát, hogy itt nem lesz oka féltékenykedésre; Ábris, hogy az asszony annyira szereti az urát, hogy nincs veszedelem. Icza pedig, Icza örült, hogy van valaki, a ki valaki, van egy barát, a ki ellenség, s van egy ellenség, a ki mégis csak barát.

Felállott s fürgén ment a szekrényhez, poharakat vett elő. Míg azokat a tálczára rakta, morfondált:

— Mégis ki fogom találni, kihez hasonlít maga.

— Találja ki, nagyságos asszonyom, hálás leszek érte.

— Ki is találom.

Elővette a déli ebédről maradt fél palaczk bort s míg az ura tölteni kezdett, ő hozzá simult s mutatós feleségi szerelemmel nyugtatta a vállára a kezét.

Onnan szólt ki, mint a bástya mögül:

— Azért is tudom! Bary Elemérhez.

— Ki az? — nevetett a két férfi.

— Az ideálom. Szinész. A Királyban játszott. Így szavalt:

S szögletes mozdulattal szörnyű magasra emelte a kezét.

Mind a hárman felkaczagtak.

És úgy sejtették mindhárman, hogy révbe értek. Készen van a családi barátság. Most már teljes a tűzhely berendezése.

XIX.

Úri napok jöttek, boldog idők, a mikor úgy érzi az ember, hogy ezekre a hetekre szokás később visszagondolni, hogy «de jó volt akkor!»

Ábris, a milyen hamar beilleszkedett a fiatal házasok hangulatába, oly hamar bele is nőtt az életükbe. Mikor harmadszor jött, már úgy tetszett, nem is tudnának meglenni nála nélkül. Úgy csudálkoztak el néha, mint a paraszt, mikor krumplit eszik: «hogy tudtak meglenni e nélkül valaha!»

Nagyon hasznos ismeretei valának Ábrisnak s mint Énók örömmel jegyezte föl, nem a zongoráról, nem a könyvekről, nem a haszontalan örömökről, hanem a konyháról.

Mikor az asszonyka vidáman elpanaszolta neki, hogy kellett megtanulnia főzni, egyszeribe kiderült, hogy Ábrisban mesterére akadt. Úgy tudta ez a nagy ember az ízeket és azok vegyi

összetételét, hogy gusztus volt hallani. Énók egyáltalán nem konyított a konyhabeli rejtelmek tudományához, neki valóban nem is volt érdemes főzni, mert mindegy volt, akármit adtak elébe, ha azt hallotta, hogy a felesége főzte, megette a fűrészport is s azt mondta rá:

— Így nem tud főzni senki a világon! Ilyen jót nem ettem soha, mióta élek.

Ábris ellenben elsőrangú szakértő volt ezen a téren. Lehet, hogy egyébben is, de azt most nem vették észre. De az imponáló volt, hogy Ábris még a beszerzési forrásokat is ismeri.

Volt tehát egy rendkívül érdekes közös témájuk. Még pedig olyan, a mely közel hozza a beszélőket. E miatt Icza asszony hamarosan még azt is elfelejtette, hogy alaposan kikérdezze Ábrist a múltja felől. Csak igérgette, hogy:

— Várjon csak, várjon, de kivallatom egyszer! Akkor nem fog nekem mosolyogni, mert tudja, fütyülök a diszkrécziójára. Olyan férfit nem ismerek, a ki asszony-dologban diszkrét tudna lenni. Az olyan férfi nem is férfi, az csak afféle nagyképű, a kinek nincs is mondanivalója.

Ábris is nevetett rajta, meg az ura is, s tovább folyt a leczke, még pedig igazi szenvedélylyel.

A világtól elvonult katonatiszt kezdte azt a magasabb művelést végezni az Icza életében, a mit a Magyar Gazdasszonyok Iskolájában is meg lehet szerezni.

Énók a leczkék alatt csak azért nem únta magát, mert a feleségét hallani még akkor sem volna unalom neki, ha csupa conserv-gyár venné is körül.

A konyha azonban remekül fellendült. Nagy szerencse volt, hogy Zsuzsiban kitünő segítséget nyertek. Igaz ugyan, hogy a tiszteletes asszony most is leszidta naponként kétszázszor, de ez már igazán csak formaság volt. Erkölcsnevelés; hogy az egyszerű parasztlány el ne bízza magát.

Pompás volt, mikor Thorsa Ábris fehér kötényt kötött s kiment a konyhába, hogy személyesen bontsa ki burkaiból a bélszint. A falusi mészárost fejlevágás terhe alatt tanította ki, milyen húst hozzon.

Ilyenkor Énók, mikor már kedvére elúnta

magát a kuktáskodásban, vagy inkább a szájtátásban, — mert őrá ugyan semmit sem bíztak, levén neki egyszerre két balkeze, — szépen bevonult az írószobájába s törhette a fejét olyan predikácziókon, vagy emlékiraton, a papi fizetésrendezésről, a milyenen jól esett. Senki sem zavarta. Sőt efféle hízelgő támadásokkal aposztrofálta a kis felesége:

— Bizony, csak dolgozz te is! Mert azt akarom, hogy nagy pap legyen belőled! Hadd érvényesítsem a tudományomat! Nagy lakomákat akarok rendezni! Olyat, hogy a püspök is megnyalja utána az ujját.

Énók nevetgélt s fenekedett, mert nagy volt benne az ambiczió. Általános feltünést is keltett nagyszerű elaborátumával, a mely csaknem általános helyesléssel találkozott. Helyeselték tudniillik, hogy a papi fizetést olyan magas összegben állapította meg, a milyent eddig senki sem mert kérni. De nem helyeselték, hogy az államtól kivánja. Mikor megy az keresztül a miniszterek tárczáján!... Bizony alighanem könnyebb volna a paraszt zsebéből préseltetni ki. Azt még az állam sem bánná.

Énók hirét hallotta, hogy az esperesnek nagyon kedvére volt a munkája s azt mondta az öregúr, hogy ezt a fiatal kollegát meg kell választani a tavaszi gyűlésen egyházmegyei aljegyzőnek.

— Sic itur ad astra! — mondta a feleségének. — Ez a dicsőség első lépcsője.

Az asszonyka ugrált, tánczolt örömében s ezerszer összecsókolta. Aztán azt mondta:

— Nagyon jó! Csak hadd jőjjenek hát azok a papok. Olyan lakomát csinálok nekik, hogy tíz esztendeig nem felejtik el . . . De most már nem is habozok tovább, muszáj meghozatni azt az új fajta fagylalt-gépet. Kérek pénzt.

Bájosan nyújtotta a tenyerét, mintha ajándékot zsarolna ki az uracskájától.

Ez kihúzta az asztalfiát s kotorászott benne.

— Jaj, drágám, ha azt hiszed, hogy ott van! — kaczagott hangosan az asszony, mint a ki igen jó tréfát csinált. Onnan én már kiszedtem az utolsó fillért is.

— Az lehetetlen! — mondta az ura. — Itt volt az egész államsegély! Most már egy félévig nem kapunk annyi készpénzt. Négyszáz-

hatvan korona volt itt! Hát miből élünk akkor... Ezek a parasztok nem akarnak halni, még az a vén is meggyógyult a karácsonyi áldozás után. Nincs stóla!

Most az egyszer a tréfa nem volt igazi tréfa.

— Hát, ha nincs, akkor nem kell, — mondta Icza. — Van nekem!

Sarkon fordult s trillázva elszaladt.

Énók a pokolba kivánta az egész konyhát, Ábrissal együtt, aztán beletemetkezett a könyveibe s úgy tett, mint a régi iskolai földrajzban a teve, ha jön a számum szele: homokba dugta a fejét.

Az asszonykának csakugyan volt pénze. Volt neki a póstatakarékban kétezer koronája, a mit külön kapott apukától. Ebből került ki a fagylalt-gép is, meg az újabb bevásárlások is. Minden.

S folyt a szakácskodás vígan tovább.

Úri élet volt a háznál. Jobb nem is lehetett. Reggeltől estig törték a czukrot, szemelték a mazsolát, darálták s főzték a kávét, és két kis parasztlányt kellett csak tűzrakónak becsalogatni. Jött akármennyi. Nagyon jók a

parasztgyerekek télen, mikor az «édes szülém» nem bánja, akárhol csavarognak, csak enni ne kérjenek.

Mint az álom, úgy múlt el a hónap. Már februárba is erősen belebonyolodtak, s előreláthatólag hamar ki is keverednek abból, hiszen február a legrövidebb hónap egész esztendőben.

XX.

Egy délután ketten üldögéltek az ebédlőben, Icza és Ábris. Már azt is megszokták, hogy Énók délután is bemegy a dolgozószobába. Olyankor sem únta magát az asszonyka.

— Mondja, Ábris . . . azóta sem kérdeztem magától, mért nem jött el hozzánk vizitelni idejében?

Ábris nevetett.

— Azt hittem, valami tiszteletes asszonyt találok itt, a kinek komplimenteket kell mondani.

— S nekem nem kell?

— Magának élvezet!

— No, csak ne beszéljen, tudja, hogy nem szeretem a hiábavaló szószaporítást.

Ábris nevetett.

— Most mit nevet?

— A ki a galamb papnéval beszél, annak mindig nevetni kell.

— Miért, az a hölgy mindig nevetséges?

— Nem; mindig elragadó.

— Nagyszerű, pedig maga szakértő, úgy-e.

Ábris megint csak nevetett.

— Valamit beszélhetne már azokból a kalandokból... Mégis csak unalmas, hogy az embernek van egy igazi, hamisítatlan Don Juan ismerőse és nem tud semmit róla. Ha már pletykából nem tudhatok meg semmit, legalább maga mondhatna egyet-mást.

— Jó, de fogadja meg, hogy soha senkinek nem adja tovább.

— Soha!... Jobb, ha nem fogadtatja meg! Minek rontja el azt a kis örömet, a mit szerez. Nem elég arra emlékezni, a mit elmesél, még erre az unalmas fogadalomra is? Nem káptalan az én fejem... Már mit nevet megint? Maga nagyon éretlen ember lehet, hogy örökké mutogatja a fogát.

Ábris tovább nevetgetett s hozzáfogott mesélni.

— Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy ember...

— Szakálla volt kender... azt már hallottam, kérek érdekesebbet!

Ábris mosolyogva, csillogó szemmel nézett az asszonykára, a ki ilyen komolyan tudja a legédesebb, ennivaló tréfákat mondani. Olyan parányi, mint egy játékszer, olyan drága, mint egy zsuzsu. Szerette volna a tenyerébe venni s úgy játszani vele . . .

— Ez az ember igen boldogtalan volt, — folytatta kis szünet mulva.

— Boldogtalan? Hál' Istennek, nagyon érdekes. No, de ha boldogtalan volt, akkor ne nevessen!

— Ez a boldogtalan ember egyszer elment a templomba.

— Ah, kezd romantikus lenni.

— A templomban meglátott egy asszonyt.

— Nagyon érdekes. Rögtön beleszeretett.

— Nem!

— Hanem?

— Hanem elhatározta magában, hogy ez az asszony az az asszony, a kibe ő sohasem fog beleszeretni.

— Oh, a goromba fráter.

— Mert ez az asszony olyan szép, hogy ezt csak egy embernek szabad szeretni, az urának.

— Akkor mit bámészkodik rá ? Mi köze hozzá tovább ?

— Nem is volna hozzá köze, ha az ember, a hogy már mondtam, nagyon boldogtalan nem lett volna.

— Borzasztó érdekes.

— Elhatározta magában, hogy ez az asszony fogja őt kigyógyítani a betegségéből.

— Pfuj, beteg is !

— Lelki beteg.

— Szép asszony lehet, a ki már csak klinikai hatást tud gyakorolni . . . No, és mit csinált az a beteg ember, bevette az asszonyt, ostyában ? Óránként egy kávéskanállal ?

— Igen, azt tette.

Elhallgatott. Hátradűlt. A szemét lehúnyta. Nagy vonású férfias arczát egészen megvilágította a napfény, s a szemek alja csaknem fekete volt. Mélyen aláfestve. Arcza frissen volt borotválva, s ruganyos, puha bőre kivánta a csókot.

— No és, ne izgasson, — sürgette az asszony tréfásan, — ennyi a mese ? Ez magának mese ?

— Még van valami ! . . . A boldogtalan ember egyszer csak úgy vette észre, hogy már na-

gyon is sokat vett be az orvosságból! . . . Naponkint egy egész levesmerő kanállal.

— Baj, baj.

— Nagy baj! — s a fiatal férfi szeme lángot lövellt ki. Csak úgy égetett, a mint kiczikázott a láng s az asszonyka alig birta megőrizni a nyugalmát. Kénytelen volt elfordítani a szemét.

— Majd én folytatom, — mondta, s most már ő nevetett. Lesütött szemmel mondta. — Csakhogy az asszony, a mint utólag kiderült, korrekt asszony, s a boldogtalan ember még százszor boldogtalanabb, mint a kúra előtt.

Ábris hallotta is, nem is, legalább nem látszott rajta, csak egy hosszú pillanat múlva rezzent meg a tekintete.

— Az asszony tisztességes asszony . . . Minden asszony tisztességes. De nem kegyetlen asszony. Mert egy asszony sem kegyetlen.

S ebben a perczben, még mielőtt az asszonyka úgy érezhette volna magát, mintha kis madár volna, kit óriáskigyó igéz, nyilt az ajtó s Énók rontott be. Egy levelet lobogtatott a kezében.

— Nézzétek, gyerekek, levél a főjegyzőtől, hogy a jövő hónap első hetében lesz a papi

értekezlet. Elfogadják a meghivásomat! Cziczám, ez az a fontos értekezlet, a melyik után jön a választás a tavaszi közgyűlésen. Kész az aljegyzőség, csak jó legyen az ebéd.

Mind a hárman nevettek.

De az asszony arczán alulról elindulva erős pirosság terjedt el. S lassan-lassan elhatalmasodva, az egész arcza lángvörösre pirult: Micsoda megalázó helyzetbe kerülhetett volna most!

Énók látta, megfigyelte. Megdöbbent s megérzett valamit: Azt, hogy nem jó lesz magára hagyni «a fiatalokat».

Szive görcsösen összefacsarodott. Majd sápadt lett, mint a halott, s rémülten, könyörögve, kérően nézett Ábrisra.

Egy perczig csönd volt.

— Gyönyörű ez a tél, — szólalt meg Ábris. — Korcsolyázni kellene már egyszer.

— Jaj, de jó volna, — mondta az asszonyka, s érzett, hogy remeg a hangja.

— A Tisza-kiöntésen lehet, — mondta Énók komoran.

Ő nem tudott korcsolyázni.

XXI.

A férjnek úgy tetszett, hogy el kell intéznie ezt a dolgot. Ott maradt, leült s szótlanul, feszülten nézte a feleségét s a «házibarátot», a kik a korcsolyázásról beszéltek. Az egész belseje fel volt háborodva. A gyomrában kóválygást s a fejében olyan zürzavart érzett, a min nem birt uralkodni. Ábris nem sokára elment s a férj egyre szórakozottabb lett. Icza úgy tett, mintha nem venne észre semmit, hozzá fogott megcsinálni a papi lakoma étlapját. Mintha a vizsga lázát érezné.

— Mennyi hálával tartozunk ennek a Thorsának — mondta, — nála nélkül soha sem mertem volna arra vállalkozni, hogy egy egész gyűlést ellássak.

Énók szomorúan nézett maga elé. Miért mondja most Thorsának? Már csak úgy szokták emlegetni, hogy Ábris...

Az asszony nevetett egy kicsit. Tetszett neki,

hogy féltékenykedni kezd az ura. Óh nem árt az, — biztatta magát, önmagát is tréfás ötletekkel mulattatva, — már is nagyon hízik. Legalább megapad egy kicsit.

Magában már elintézte az ügyet, csak azt restellte, hogy olyan szamárul elpirult. Az bizony nagy ügyetlenség volt. Még ha oka lett volna rá!

Hisz az természetes, hogy egy fiatal ember szerelmes belé. Ez csak korrekt dolog, a min nincs mit csodálkozni még az idegennek sem. Fordítva lenne kompromittáló az eset.

A többi pedig, az igazán az ő dolga. Óh nem kell mindjárt kétségbeesni. Azért, mert egy úr elkezdi a szemét meresztgetni, nem esik ki a világ feneke. Nem olyan olcsó az asszonyi becsület, mint a hogy ezek az urak hiszik.

Előre kaczagott magában az Ábris úr felsülésén. Milyen kár, hogy nem volt ideje megmondani neki a válaszát. Igazán oly tapintatlan ez az ő ura. Minek jött még be. Várt volna egy kicsit, míg kedvére heczczelődik az Ábrissal. No, ha még eddig annak nem volt dolga korrekt hölgygyel, most legalább azt is köthet emlékei bokrétájába.

S már is olyan begyesen járt-kelt, mint a galamb a duczon... Sőt izgatta a vágy, hogy minél előbb szembe szállhasson a veszedelemmel. S a pirulása is azért bosszantotta, mert felhivta az ura figyelmét és az most már bizonyosan vigyázni fog. Mélyen sértette ez a gyanusító föltevés s kedve lett volna megtiltani neki, hogy felette gyámkodjék... S most már úgy járt-kelt, mint a duzzogó galamb a duczon.

Csendben telt el az este. Mind a ketten piszmogtak a maguk dolgával s mindenik nagyon el volt foglalva a gondolataival.

Énók elhatározta, hogy nem szól egy szót sem, még csak czélzást sem tesz. S elhatározása eredményeképen egyszerre csak azt mondja vigan s fütyörészve:

— Ábris úrnak felmondom a barátságot.

— Mit? — szólt rá meglepett arczczal, haragos elcsodálkozással a felesége.

— Fel hát, — mondta a férj úr. Nevetett, de már megbánta, a mit mondott.

— Maga tán megbomlott egy kicsit! Tisztul! Vagy csalódnék? — szólt higgadtan az asszony s nyugodtan tovább folytatta a horgolását.

Az ember hallgatott. Félretolta a könyvet s hátradőlt.

— Szerezni fogok egy hintaszéket, — mondta — abban nagyon kényelmes ülni.

— Szeretné maga, úgy látom, ha az egész élete átalakulna valami hintaszékké, a miben nem kell egyebet csinálni, csak ringatni a poczakot.

A férj göczögve nevetett.

— Az kell maguknak, csak a kényelem! Az a drága kényelem! Ellapulni, mint egy málé. Arra való a házasság is, hogy legyen ingyen szakácsné, szobalány, minden cseléd, a mi csak kell. S még a csók is csak arra való, hogy unalomból, na! Az is hadd legyen, mikor megkivánjuk. Jaj be utálom az életet egy ilyen megtestesült unalom mellett.

— De lelkem — mondta a férj s elhallgatott.

— Na, mit lelkem! Hát mit akar ellene mondani? Csak ki vele. Halljuk!

Az asszonyka kibontotta a hosszú csipkegombolyagot s elkezdte felmérni a könyökén.

— Persze, legkényelmesebb nem is törni azt az ellomhult agyvelőnket. Sokkal jobb hagyni

azt is, hadd érjen a napon. Úgy ismerem már magukat!

Kis hallgatás után újra kezdte.

— Azt igen, azt tudják, hogy mikor a maguk szamár feje után elindulnak, s elkezdenek szimatolni s úgy veszik észre, hogy valami veszedelem fenyegeti a hájuk nyugalmát, akkor egy-kettő, meg kell szüntetni az akadályt s ki kell adni a képzelt vetélytárson, a ki pedig nagyon jó arra az asszonynak, hogy egy kicsit felfrissítse az urát. Mert én nem fogok megpenészedni a maga kedvéért, tudja. Ha maga úgy elpotrohosodik, hogy már nem érdekli egyébb, csak azok a nyavalyás könyvei, meg az unalmas predikácziói, akkor én keresek magamnak olyan szórakozást, a mi nekem való.

Egyre emeltebb hangon beszélt s a végén már igazán pörölt. Úgy beletüzelte magát, hogy már elkeseredés környékezte, s végül csaknem sírt.

Énók még nem volt izgatott. Még nyugodtan hallgatta a szót, csak meggondolta, hogy talán mégis igaza van a feleségének, asszony szempontból, de hát mit tegyen, ha neki meg férfi szempontból van szintén igaza.

— De lelkem, hát nem szeretlek én eléggé?

— Maga!

— Lehet jobban szeretni!

— Jobban! Hát ez is valami! Szégyen! Még henczegni mer vele! De majd bizonyítványt állítok ki róla, milyen nagyon szeret!... Nincs nálam elhanyagoltabb asszony az egész világon! Ilyen lágymelegről, limonádéról. Ez kell nekem. Ezért hoztam áldozatul az egész jövőmet.

— De sokat emlegeted! — pattant fel a férj indulatosan.

— De sokszor rá kényszerít! Majd még többször is meg fogja hallani, csak meg ne változzon! Mert nem tűröm ezt tovább. Semmi sem köt engem magához, csak a szerelem, mihelyt az nem olyan tüzes, a milyennek én álmodtam, rögtön vége. Keresek magamnak valakit, a kinél megtalálom.

Ezzel felugrott s gőgösen elment a másik szobába. Nem is jött többet vissza. Lefeküdt.

Énók pedig hozzá fogott járkálni s mindenféle rémes lehetőséggel ijesztgette magát.

Elgondolta, hogy mi lenne, ha a felesége

egyszer csakugyan itt hagyná. Ez az eset egyáltalán nincs kizárva. Az asszonynak olyan kicsi a családi ragaszkodása, hogy ép olyan szeszély tőle, ha itt marad, mintha elmegy. Egy ilyen elkényeztetett kis teremtést nem lehet a polgári lények mértékével mérni. Hirtelen csudálatos lazának és semmisnek tűnt fel előtte annak a magasabb rangú osztálynak a családi erkölcse, a melyikből a felesége származott, s a melyet ő csak a regényekből ismer egy kicsit.

Úgy tűnt fel neki a felesége, mintha egy ritka madarat fogott volna kalitkába, s az csak addig marad itt vele, a míg ő mindenféle lehetetlen beczézgetéssel annyira kényezteti, hogy attól eszébe sem juthat, hogy elmenjen. De mihelyt egy pillanatra is meglazul ez a feszült figyelem, a melylyel őrzi, csábítgatja, rögtön el van feledve minden mult s elszáll a madár gondatlanul s szivtelenül.

De Istenem, egy szegény ember élete nem lehet erre alapítva. A szegény embernek doldoznia kell, kinlódnia; mi lesz, ha betegség jön, ha előre nem látott bajok jönnek, ha kel-

lemetlenségek tolakodnak elő. Hogy számíthat akkor a feleségére, a ki most a csupa örömök idején is ennyire érzékeny és túlkövetelő.

Nagyokat sóhajtott s le s föl járt. Soha sem látott még bele ilyen tisztán a saját jövőjébe. Nem volna-e áldás az égtől, ha most válnának el, még pedig az asszony hibájából. Most, a mikor ő rajta a férfin még semmi valóságos vagy képzelt felelősség nincs. Ha most elmenne tőle az asszony, akkor legalább volna annyi elégtétele, hogy csak jó emlékekkel menne el. Majd ha megjön az esze, ha másutt tanulja megismerni, milyen gazok és gonoszok az emberek, akkor csak áldással emlékezne ő rá . . . És sajnálná egykor, hogy ilyen könnyelműen végzett vele . . .

És ő, mi lenne ő belőle.

Tiszta szivbeli meghatottsággal gondolta el, hogy ő remete lesz. Vértanú, mártir, a szerelem s a hűség örök mintaképe. Mert akármi lesz is belőle, az az egy bizonyos, hogy soha más nő közel sem fog férkőzni a szivéhez . . . S már látta magát öreg embernek, a kinek durva szakállában ősz minden szál, de akkor

is gyászolni fogja az ő élete üdvösségét, a ki, ha holnap eltűnne is az élete egéről, akkor is eleget adott volna neki, hogy egy hosszú életen át legyen mit siratni.

Saját nagylelkűsége annyira meghatja, hogy könnyek szivárognak le az arczára.

Nem törüli le, hanem mereven néz a lámpafénybe, míg csak el nem káprázik a szeme.

Ejfél elmúlt, mikor bement a hálószobába.

Lehajolt a feleségére s megcsókolta.

Érezte, hogy az asszony arcza nedves. Könynyes.

Halálosan megdöbbent ettől. Levetette magát térdre, úgy csókolta a felesége lecsüngő kezét.

Az asszony felébredt s elrántotta a kezét.

Aztán ráripakodott az urára.

— Még aludni sem hagyja az embert! Olyan szép álmom volt, utaztunk, nászúton voltam!

— Drágaságom! — nyöszörögte boldogan a férj.

— Haha, — nevetett fel gúnyosan az asszonyka, — talán magával. Azt hiszi, hogy éjjel-nappal magával vagyok tele! Persze.

— Hát kivel? — mennydörgött a férj.

Az asszony befordult a falnak.

— Semmi köze hozzá. Azt álmodom, a mit akarok.

S elkezdett csendesen kunczogva nevetni.

Pap Énóknak szüksége volt nagyszerű mártir lelkére, hogy se az asszonyt, se magát ne fojtsa meg ebben a pillanatban.

XXII.

Reggel fejfájással ébredt a pap, csüggedt volt s nem tudta, mi lesz még vele, ha soká él. Annál nagyobb volt a meglepetése, mikor a felesége ragyogó jókedvvel, nevetve, vidáman ugrott fel.

Mintha semmi se történt volna tegnap.

— Hányadikán lesz az a dáridó lelkem! — kérdezte.

— Én nem tudom, — mondta mogorvaságát nehezen győzve le Énók.

— Nem tudod! Tán én tudjam, no, csak nézz utána. Egy-kettő!

Az ember félig öltözve előkereste a levelet, megnézte a napot.

— Két hét van odáig! — kiáltott az asszonyka, — nekem jól hozzá kell készülnöm, mert nem akarok szégyent vallani. Csak jönne már Ábriska, hogy megbeszélnénk...

Oly fesztelenül s természetesen beszélt, hogy

Énók megtörülte a szemét. Csakugyan kiesett a tegnap az esztendőből! Semmi sem változott! De hisz akkor bizonyosan nem is volt semmi. Csak ő képzelt megint valami bolondságot a saját elkeserítésére.

Egész délelőtt nem vett észre semmi gyanusat. Délután nem jött Ábris. Ez nagyon boszszantotta az asszonyt. Szemmel látható volt rajta a kedvetlenség.

De azért a szokott módon telt el a nap.

Énók könnyen nélkülözte a barátját s ő maga sokkal többet foglalkozott a feleségével, mint az utóbbi időben. Néha úgy vette észre, hogy az asszony meglepetve s hálásan néz rá. A szive is dobogott s kivánta lelke mélyén, hogy bár soha se jönne többet. Akkor lenne ő igazán boldog megint a feleségével!

De sajnos, látnia kellett, hogy lesz egyre idegesebb délután az asszonyka, mikor a szokott idő elmúlt s még mindig nem jött Thorsa.

— Ugyan hagyjon békén. Ne hizelegjen, tudja, hogy ki nem állhatom az ilyen üres hizelgést, — hárította el délután öt órakor ölelő karját az asszonyka.

— Mi bajod, édes!

Icza a szeme szögletéből végig nézte az álnokot s haragosan elfordult.

Kiment a konyhába és a cseléddel kezdett pörölni.

Borzasztó hosszú az este, ha nem beszél egymással a két ember. Icza bele temetkezett az olvasásba s ha az ura csak zörgött is a maga ujságjával, már szenvedélyesen támadt rá.

— Ne utálatoskodjék. Egyszer veszek a kezembe valamit, most se hagy békén. Már kibujik a bőriből a türelmetlenség miatt. Hátha én tennék így, mikor maga hétszámra ki nem veszi a szemét azokból a nyavalyás könyveiből.

Tiz órakor lecsapta az asszonyka a könyvet.

— Nem tudom, mi lenne belőlem, ha magára volna bizva az életem. Meghalnék az unalomtól.

Énók kényszeredetten nevetett.

— De hiszen épen rám vagy bizva.

— Én? Soha! Itt vagyok én magam, magamnak. Majd én gondoskodom a saját szórakozásomról. De azt ne próbálja zavarni!

Felállott, bement a hálószobába s lefeküdt.

Az ura még sétált egy keveset s vidámabban

ismételte el, a mit tegnap este tragikusan gondolt el.

Majd csak visszahódítja az asszonyt. Csak azt a léhűtőt vinné el az ördög. Holnap utána is fog nézni, hátha elutazott.

Másnap csakugyan kiment a faluba. A parasztok jól voltak szoktatva. Már az apja idejében leszoktak róla, hogy az öreg paphoz menjenek apró-cseprő, ügyes-bajos dolgaikkal, s most mióta asszony volt a háznál, azóta még jobban elkerülték a papházat. Most egy-egy hét is eltelt, hogy valami paraszttal találkozott volna a fiatal pár.

Be-be szólott itt-ott, de persze nem merte szóba hozni a fiatal urat. Hanem valahol szóba hozták kérdés nélkül.

— Aj de büszke lett a tiszteletes úr, — mondta egy takaros menyecske, a kivel azelőtt sokat évődött a tiszteletes úr.

— Miért lettem volna, Zsófi! Nem lettem én!

— Na, tudjuk! Mindennap lakodalom!

Miféle lakodalom!

— Azt mán én nem tudhassam! Becses vendég jár a házhoz!

A pap egy kicsit elpirult s eszébe ötlött, mennyit pletykálhattak ezek már őrólok.

— Ábris úr? No nem olyan becses vendég... — mondta.

— A tiszteletes úrnak meghiszem, hogy nem . . .

A pap szeme megvillámlott. A homloka egyszerre tele lett fenyegető, haragos fellegekkel.

— Fogja meg a nyelvét! — kiáltott rá az asszonyra.

— Én nem szólok egy szót se, — hőkölt vissza az asszony, — de ne tessék haragudni, mert én kimondom, ha kettőbe hasít is a tiszteletes úr, hogy az egész falu mindig azon rágódik, hogy pogányság az a nagy sütés-főzés, hosszú bőjtje lesz annak. Mert a tiszteletes asszony már legalább ezer pengőt kiszedett a télen a kasszából.

A pap majdnem sóbálványnyá lett erre a váratlan támadásra! Az arcza kivörösödött s elvesztette a hidegvérét.

— Mi köze magának ahhoz!

— Mi! Igenis közöm van, nekem is, meg a falunak is, hogy az a nagybélű egye ki a mi

áldott jó papunkat mindenéből. Nem neki adták a hozományt a tiszteletes asszony szülei, hanem a tiszteletes úrnak! De tudom tiszteletes úr, még csak egy jó falatot sem eszik abból tiszta jó szivvel.

— Zsófi! . . .

— Én nem bánom tiszteletes uram, csináljon velem, a mit akar, de én, ha becsukat is megmondom, hogy nem lesz ennek jó vége. Elszereti a feleségét a bűnös lélek, ha nem ügyel!...

Az asszony abbahagyta a mondanivalóját, mert a pap elsáppadt, s reszketve kapaszkodott az asztalba.

Tévelyegve és szédülve ment el onnan.

Kiért a mezőre, maga sem tudta, merre jár, egyre az volt az eszében, hogy vége a felesége jó hirének. Mi mindent beszéltek már róluk! Borzasztóan le volt sújtva, ha elgondolta, hogy az egész környék ép úgy meg van botránkozva, mint ez a parasztasszony. Micsoda nevetséges figura lehet ő most a pletykában.

— Nincs, nincs igazuk! — mondta végre meggyőződéssel magában. — Az egész világ téved, csak nekem van igazam.

S most pirult el igazán, mikor a feleségét saját maga előtt védte. Szégyen!

Szegény drága kis galamb papné, hát ilyen tűzön kell keresztül mennie. Tisztító tűzön. És olyanok veszik a szájukba a nevét, a kik nem méltók rá, hogy a sarujának szíjját megoldják!

Visszafelé indult s haza igyekezett. Valami csudálatos nagy bizalom és szeretet fogta el. Valami elégtételt akart adni a feleségének. Elégtételt maga fölött. A feleségének, a ki minden gyanú fölött áll. S a nőnek, az asszonynak, a feleségnek azt az eszményi ideálját idézte föl maga előtt, a kit előre elképzelt s a melynek földi megtestesüléseül tekintette a feleségét, számba sem véve azokat a lényegtelen s apró eltéréseket, a melyeket lehetetlen volt fel nem fedeznie. Most még ezt sem engedte meg magának, hogy csak egy hajszálnyi híjja van az ő feleségében az asszonyi méltóságos és magasztos tökélynek. És nagy elégtételt akart neki adni. És kivánta, hogy bár ott találná Ábrist!

A kivánsága beteljesedett. Ábris ott volt.

Hangosan kaczagtak, s a pap megborzongott.

— Édes, — kiáltott az asszonyka, — gyere csak, gyere! Ábriska korcsolyát akar rendelni. Ne rendeljünk nekem is?

Az asszonyka arcza olyan sugárzó, olyan közvetlen, olyan asszonyi, olyan feleséghez illő bizalmú volt, hogy a pap megérezte, jobban mint valaha, hogy ennek az asszonynak ő a férje. Az a másik csak játékszer, apró szórakozás, mint a korcsolya.

— Jó lesz; rendeljünk! — mondta.

— De még tán jobb lenne elkérni az enyémet. Azt elküldenék hazulról. Azt nagyon szeretem!

— Biz az még jobb lesz, — mondta a férj s kissé tréfásan, kissé komolyan ingatta a fejét. — Sokkal jobb lesz, mert *olcsóbb!*

Ezen mind a hárman nevettek.

És a házi béke egyszerre helyreállott.

XXIII.

A két férfi közé valami hidegség férkőzött. Mindenik tudta ugyan, hogy nem vétett a másiknak s hogy az sem akar neki roszat, még sem volt meg a régi fesztelen modor.

Ábris ha jött, mereven, szinte szalutálva köszönt a papnak, ez pedig feszesen nyújtotta elé a kezét s mindkettő örült, ha az asszony csapongó vidámsága elfeledtette velük a rosz érzést.

Énók nagyon tapintatosnak tartotta volna, ha Ábris kimarad. Szerette volna elvárni tőle, hogy gyöngéden, ügyesen, valami ürügyet talál s nem jön többet. Legjobb lenne, gondolta magában, ha azt mondaná, hogy ő most elutazik Indiába, s nem is jön többet vissza. Milyen szépen el tudnának búcsuzni tőle! Még meg is siratnák. Hogy elemlegetnék ezt a boldog időt, a mit együtt töltöttek, s a mit rosz nyelvek már csaknem megmérgeztek.

Ábris maga is gondolt valami effélét: milyen jó volna, ha parancsot kapna a katonaságtól, hogy haladéktalanul rukkoljon be. Ez volna a legjobb, mert ez nem tűr ellenmondást. De aztán fütyörészve mosolygott, hisz ép azért van itt, mert ez lehetetlen.

Ebben a mostani helyzetében olyan szokatlan elemek voltak, a miket eddig nem ismert, s a melyek alól nem tudta emanczipálni magát. Igazi falusi házibaráttá kezdett lenni, a kinek veszettebb a híre, mint a valóságban a milyen. Eddig mindig czélja volt, kész elhatározott czélja, ha egy asszonyhoz közeledett, most csak pihenni akart s a családiasság úgy lebilincselte, hogy attól nem tudott szabadulni.

A házuk üres volt, az apja egyre mogorvább, amolyan falusi nagyszakállas, örökké pipáló öreg úr, a kit a világon már semmi sem szórakoztatott, csak a magatermelte homoki vinkó, a mi moslékba sem való. Némi veszekedő hajlam őrizte meg benne az emberi lélek kevés nyilvánulását, de ez nem lehetett elég arra, hogy Ábris szivesen töltse vele a hátralevő életét. Egy-két napig kibirta, hogy nem ment el

a papékhoz, de aztán megint csak rájött, hogy nagy szamárság volna elmaradni onnan, a hol olyan jól érzi magát.

Szidta magát, hogy a múltkor olyan pimasz volt. Igazán csak a henyeség vitte rá, hogy az asszonyka előtt valami udvarló, sőt reménytelen szerelmes szerepében tetszelegjen. Szerencse is, kár is, hogy a férj olyan hirtelen betoppant. A valóságban szerencse, mert így megmenekült a komoly bajtól, attól, hogy az asszonynyal szemben kötelességei támadjanak. Viszont kár, mert a férjjel szemben támadtak kötelességei.

Azzal akarta jóvá tenni a hibáját, hogy igazán jól viseli magát. Olyan ártatlan lett, mint egy diákgyerek, ha a mama is bent van. De mit ér, úgy vette észre, hogy mind a két részről egyformán elégedetlenek vele. A férj úgy sem hisz neki többet, az valami báránybőrbe bújtatott farkasnak nézi. Az asszony meg úgy viseli magát, mintha megjött volna a kedve s most csak várná, várná, hogy a konyhai receptek alapos és vidám megtárgyalása közben egyszerre csak ki fog bukkanni a lóláb.

Ábris csak nyugalmat akart, semmi kedve

nem volt megzavarni a házi békét. S mégis látta, hogy már az el van rontva. Akárhányszor azon kapta a házasokat, hogy a férj veres szemekkel áll előtte s úgy fogadja, mintha kedve volna kézszorítás helyett pofon csapni. S egyszersmind azt kérdi a szemével, hogy te mégis itt vagy? Még se vitt el az ördög.

Ő pedig meghunynyászkodva és gyáván nem mer szint vallani, hanem siet az asszonyra nézni, a ki meg vágyakozva, sóvárogva, könyörögve néz rá, mintha azt suttogná: vigyél el innen messzire! Ments meg innen, és elégíts ki, oltsd el a tüzet, a mit felszítottál.

Van eszében. Inkább ma megszökik.

Látszólag nem éreztettek vele semmit.

Énók látta, tisztán látta s minél tovább figyelt, annál jobban látta, hogy Ábrisnak nemcsak hogy veszedelmes szándékai nincsenek, de egyre jobban igyekszik őket összehozni s mikor azt mondja, hogy csak azért jön el, mert nem birja ki otthon, abban a medvebarlangban, akkor nagyon igazat mond. Őszintén ragaszkodik hozzájuk, és reszket attól, hogy elfogja veszíteni őket.

— Furcsa, — gondolta hozzá — nem vagyok én apja, hogy az ő boldogságára vigyázzak! Hagyjon engem békén.

S elfordult, a mint kurtán megrázta a barátja kezét. Úgy tett, mintha sürgős dolga volna, nem érne rá semmire. S mégis többet nem ment be az irodájába, ha Ábris ott volt. Mellettük olvasgatott s összecsikorított foggal tudta, hogy azok miatta beszélnek szakgatottan, fojtva.

Hosszú csöndes délutánok következtek s az asszonykára most jöttek el az igazi veszedelmes napok. A szeme beesett, ideges lett, tűrhetetlen, pörölős. Semmi sem volt neki jó, az urát szidta, mint a bokrot s minden este külön feküdtek le.

Énók sokszor elismételte magában azokat a gondolatokat, a melyeket azon a szerencsétlen első éjszakán kigondolt, a mikor először érezte meg, hogy a felesége, meg Ábris között valami van készülőben. Egyre jobban belátta, hogy lehetetlen azt remélnie, hogy az egész életet együtt fogják eltölteni a feleségével. Megértette, hogy az asszony nincsen beledresszirozva a házasság megszokottságának, változhatatlanságának átérzésébe s neki minden férfi ma is

férfi. Csakugyan találó a neve, a ki legelőször mondta rá, hogy a galamb papné, jól sejtette meg a lényét. Olyan, mint a galamb, csinos, aranyos, begyes, czivódó, szerelmes, minden férfit himnek ismerő. Már látta, hogy belőle egészen kiábrándult, hogy maholnap tűrhetetlen lesz, ha csak a közelében tudja is s egyre többet foglalkozott az öngyilkosság, meg az elválás és magányos árva élet gondolatával.

Csak azon kesergett szivszakadt búval, hogy mi lesz az ő kis drágájával, ha elfogja hagyni az a him, a kinek ő csak egy kósza galambocska. S szinte nem is azon törte már a fejét, hogy engedje-e elmenni a feleségét, ha a sors úgy hozza, hanem azon, hogy vissza fogja-e fogadni, ha úgy hozza a sors!

E közben rettenetes gyorsan közeledett az értekezlet ideje. S Énók keserű mosolylyal figyelte az asszonyi lélek különösségét. Míg szemmel látta, nyitott szemmel, hogy az asszony azon töri a fejét, hogy minél előbb s örökre elmenjen tőle, együttal képes rá, hogy a legnagyobb gazdasszonyi ambiczióval tervezze a hires lakomát, a mely el fogja dönteni

az ura karrierjét. S nem egyszer említi is, hogy ki akar tenni magáért, a sok pletykás papné hadd irigykedjen és pukkadozzon, milyen nagyszerű gazdasszonyt kapott a gáti pap.

Nem értette ezt a különös és összetett jellemet, a melyben most a szeme előtt a legellentétesebb megfigyelésekre volt alkalma. Ugyanazon a napon, a melyiken neki úgy tűnt fel, mintha az a két ember, a felesége, meg annak a kedvese úgy ülnek egymás mellett az ő szeme láttára, mintha csak a titkos jelt várnák, a melyben fel fognak kerekedni s repülni, messze, messze: ugyanakkor Icza veszekedett a cseléddel, hogy a veteménymagvakat nagyon is közel rakta a sparherthez; azok ott megromlanak.

Mi köze a veteménymagvakhoz? Hol lesz ő már akkor! S mi köze neki a gáti pap karrierjéhez, kié lesz ő akkor, mikor az kivirithatna!

Egyszer csak váratlanul, mert már szinte meg is feledkeztek róla, megjött a korcsolya.

Iczának rögtön roppant kedve jött hozzá. Menni akart még aznap délután korcsolyázni. De nem lehetett elmenni, csunya idő volt, nagy hófuvás. Vártak másnapra. Akkor sem lehetett,

vendégek jöttek s olyankor igazán rosz nap volt. Ha Ábris ilyenkor jött, egy perczig sem maradt, valami ürügyet talált, mért szólott be, s azonnal elment. Valóban, mióta itthon van, egyáltalán nem váltott szót senkivel, csak velük.

Megint eltelt pár nap s csak az összejövetel előtti délutánon mehettek el korcsolyázni.

Énók a maga szelid, csendes modorában könyörögve szólott, hogy ne menjenek. Az asszony csak azért is, megjegyzés nélkül, mintha figyelembe se venné már az urát, indult.

Kis prémes kabát volt rajta. Az ura czipelte a bundáját. Ábris komolyan, udvariasan ment velük.

A kerten mentek le a Tisza felé. Egyenesen ki a mezőre. A hó tetején mehettek előre, mert szép simára s keményre volt az fagyva. Szinte korcsolyázni lehetett volna azon is. Az asszonykának a friss levegőn megjött a kedve, nagyokat kaczagott, ha a sarka alatt beszakadt a hó szironya.

Az ura karonfogta s nagyon megmelegedett a szive, a mint érezte, hogy az asszonya nem tiltakozik ellene. Már olyan szerény igényű

volt, hogy azt is kitüntetésnek vette, ha nem volt rideg és eltaszító.

A végtelen hómező gyönyörűen szikrázott a szemük előtt s hunyorgatva kellett nézniök, ha kutatva pillantottak előre, merre menjenek.

Az asszonyka eltévedt s erővel azon disputált, hogy jobbra van a Tiszaöntés, nem balra. Énók, a ki itt nőtt fel, jobban ismerte a határt, mint a tenyerét s nevetett. Megint valami olyan érzésük kezdett támadni, mint a mézes napokban.

Bizony, hogy eltelt az idő! Már félesztendős házasok!

Találtak egy hatalmas tükörsima jeget.

Icza tapsolt, visongatott és ujjongott örömében.

Mind a két férfi egyszerre ajánlkozott, hogy felcsatolja a korcsolyáját. Icza az urának adta a lábacskáját, de a másikkal kaczérkodott.

Énók csak úgy talpon merészkedett be a jégre, a mely szélen havas volt, de beljebb simább, mint az üveg s onnan nézte, hogy ereszkednek be a síkra amazok.

Kar karba fonva, egymást átölelve siklottak el előle s nem hallották, jaj, nem hallották

többé az ő kiáltását, hogy vigyázzanak: lékbe, repedésbe ne ütközzenek.

Csak egymást hallották. Egymás szive dobogását. Nem szólottak egy szót sem, csak sikamodtak, sikamlottak, mint a sirály a levegőben.

Mind a kettő kitünő korcsolyázó volt.

S a szegény férj a legkomikusabb és a legszánalmasabb látvány volt, a mint ott sikárkózott széles, biztos talpain, míg az életpárját rábízta egy pár sin korcsolyára, meg egy világkalandorra . . .

Már agyonfagyott, mikor a teljes sötétségben előkerültek a szökevények.

Hallgatva és furcsán, sokszorosan elváltozott érzésekkel mentek hazafelé a sötétben, a mely roppant sűrűn és szörnyű rémesen fogta körül őket.

Az asszony eleinte nem fogadta el egyiknek a karját sem, de egyszer megsiklott s a két férfikar közül, a melyek egyszerre nyúltak eléje, az uráét fogadta el.

S most elfacsarodott az Énók szive.

Tudta, hogy az ő karján is a másikról ábrándozik.

XXIV.

Ábris csomagolt.

Egész nap jöttek az ablakok alatt a kocsik és szánok, a papéknál együtt van a hires, a régen várt nagy társaság.

Elmosolyodott magában, a mikor arra gondolt, hogy a galamb papné most főzi ki az ura karrierjét.

Aztán tovább csomagolt. Végre elhatározta, hogy elutazik. Talán épen Indiába, de ha csak Budapestre is, olyan jól és igazán elutazik, hogy ide többé nem jön vissza soha.

— No, majd kiheverik! — mondta magában. — Igaz, kellemetlen, hogy nem lesz kinek elmesélni a nagyszerű esetet, a lakomát, de majd csak kiheverik.

A vén huszár jött be hozzá.

— Instállom, valami levelet hoztak.

— Add ide.

Intett neki, hogy menjen ki.

Felbontotta a levelet. El nem tudta gondolni, ki küldi, gyerekes, vagy asszonyos irás, ismeretlen betűk.

Elolvasta.

Kedves Thorsa.

Tudom, nagyon elcsodálkozik, ha a levelemet látja, de nekem okvetetlen kelletett irni magának. Tudja, meghalok az utálattól. Egészen oda vagyok. Már azt sem tudom, fiú vagyok-e, vagy lány. Ha csak egy csepp szive van, az Istenért, jőjjön értem! Jőjjön értem, Ábriska. Ábriskám, drágám, egyetlen, imádom magát, maga azt tudja. Te tudod, gyere értem, mert meghalok az utálattól . . . Légy este hat órakor kocsival, vagy jobb lesz szánnal, a kert hátulsó kapujánál és vigyél el innen! Meg kell őrülni az utálattól!

Iczád.

Ábris szomorúan nézte a levélkét. A reménytelen kis levélkét, a melynek, hajh, nincs foganatja.

— Drága kis jószág, — mondta.

Könny gyűlt a szemébe.

— Szegényke, kis angyal, drága! Hogy sohasem látom többet. Csak majd ha vén asszony lesz, csak majd akkor, mikor már nem hal meg az utálattól, ha egy csomó papné beállít hozzá.

Sokáig nézte a betűket s nagyon furcsa volt neki, hogy sohasem látta még irását ennek az édes kis furcsa asszonynak.

Drága kis betűk. Kis bolondos betűk. Olyan furcsák, olyan aranyosak vagytok, mint a ki ide körmölt benneteket. Ti kis iskolásgyerek betűk . . .

Megcsókolta őket s aztán gyorsan tovább pakolt.

XXV.

Este hat órakor Icza a vállára borított egy nagykendőt.

— Hová mégy drágám? — szólt oda neki Miskolczyné, a legkellemetlenebb minden vendég papné közt. Egy szűcsnek a lánya, a ki tiz esztendeig várt az urára, míg az elvégezte a kollégiumot s még csak nem is titkolja a gyalázatos, sőt maga beszélte el, hogy diák volt az ura s náluk lakott, mikor megfogta magának. Képzelni lehet, milyen vén lány lehetett, mikor összeesküdtek, ha ő már tiz évvel azelőtt is olyan nagy lány volt, a kinek házasságon jár az esze s gavallért fog magának.

— Kimegyek, drágám, — mondta Icza, — valamit elrendeltem a — személyzetnek, s most meg akarom mondani, hogy már nem kell.

Gúnyosan beszélt, sértően és kötekedve.

Miskolczyné nevetett.

— Minek tartasz *személyzetet*, akkor nem kellene annyi ellentmondó parancsot adni!

— Hozzá vagyok szokva, kedves, — mondta Icza robbantó nyájassággal, — nagyon hozzá szoktam otthon.

Ezzel elment, s kaczagott magában, hogy: most kapott egy falatot a nyavalyás.

És sietett ki a kertbe. Ábrisnak akarta megmondani, hogy már letett a dologról. Nem utazik el, hadd maradjon csak minden a régiben. Jőjjön el holnap, hiszen inkább azt várják meg, hogy ezek a szarkák elmenjenek, mint hogy ők hagyják el a fészket.

A kert mögött minden csendes volt. Sehol semmi kocsi, semmi szán.

Icza elámulva nézett körül. Az ő számítása szerint már itt kellene várnia a szánnak.

Hallatlan! Az az ötlet döbbentette meg, hogy talán nem is jött el.

Az lehetetlen.

Dobbantott a lábacskájával.

Aztán várt, várt, semmi zaj. Nem terem elő a szán a két tüzes paripával a föld alól, a hó alól.

Mégis csak hallatlan!

— Ilyen csalódás! — kiáltott fel magában Icza.

S tovább várt, még egy pár perczig.

— Hitvány fráter! — mondta ki az itéletet. — Hitvány fráter! A szemem elé ne kerüljön többet! Ha Énóknak izentem volna ezt, pláne irtam! irtam! Hallatlan! Énók négylovas hintóval várt volna. Ah, nincs is több olyan ember a világon, mint Énók.

Még pár pillanatig várt, aztán gyorsan megfordult, s felszaladt a kerten.

Beleütődött a sötétben egy fába.

Aztán elesett, alig tudott feltápászkodni.

Úgy szepegett, mint egy gyerek. Pisszegett, s nem mert sirni!

A mikor már egészen közel volt az udvarhoz, valami gyanus neszt hallott, a mitől úgy megijedt, hogy meg kellett állania. A térde remegett, a lélekzete elakadt s biztos volt benne, hogy mindjárt megeszi a farkas.

— Jaj Istenem, — gondolta el, — minek is jöttem ide, a hol mindenki gazember és farkasokkal van tele még az udvar is.

— Icza, Icza, Iczám! — kiabált az ura.

Ő nem mert szólani.

De Énók mégis megtalálta, meglátta a sötétben is és hozzá szaladt.

Felfogta erős karjaiban az ájuldozó asszonykát.

— Lelkem, egyetlenem, hol jársz itt? Te kis angyalom, édes, édes!

Nem talált szavakat, hogy hirtelen kifejezze ijedtségét, szerelmét, örömét, csak egyre ismételte:

— Édes, édes!

És bebugyolálta a nagykendőbe.

Az asszonyka kényszeredetten elnevette magát. Az jutott eszébe, hogy az ura épen úgy csavarja körül rajta a kendőt, s úgy veszi az ölébe őt, mint a pólyásbabát szokás.

És erről hirtelen eszébe jutott valami, úgy, hogy elhallgatott s remegni kezdett.

— Mi bajod gyermekem? — suttogta szenvedélyesen az ura.

— Beteg leszek! — suttogta az asszony.

— Az Istenért, mi bajod?

Az asszonyka csak szepegett.

Énók igyekezett meglátni az arczát, de olyan sötét volt, hogy lehetetlen volt, hát odaszorította az arczához, hogy érezze.

— Mi bajod, mit érzel? — sürgette rettegve.

— Nekem gyerekem lesz! — nyögte az asszony.

A férfi úgy érezte, mintha megnyilt volna alattuk a föld s most rettenetes sebességgel repülnének világtalan világokon keresztül.

— Én már régen tudom, — suttogta az asszony, — csak nem mertem megmondani!

A férfinak repesett a szive és édes könnypatak eredt meg a szeméből.

Forrón magához szoritotta az asszonyt, de abban a pillanatban kiméletesen el is tartotta. Nem szabad! . . .

S nem birt mozdulni, mintha gyökeret vert volna a lába.

Úgy emelte terhét, mintha a téli éjszakában ő volna az a boldog csodafa, a mely érett gyümölcsökkel virágzik.

— Édes, édes feleségem, mindenem, mindedem, életem, üdvösségem, mindenem, — dadogta, szinte megbénult szivvel.

Hiszen akkor mindent ért. Azt a sok szeszélyt s mégis sok gondoskodást.

Az angyal. Öntudatlanul hogy vivódott benne a lány s az anya.

Az első szabad akart lenni, a másik pedig építette a fészket. És milyen nagyon, nagyon jól sikerült minden, a mit csinált.

Lám az angyal, még a szeszélye is mind igazi gyümölcsöt terem. Az imént vérig megbántott egy papnét, egy vendéget. S a többiek mind alig-alig várják, hogy körülrajongják és agyonbeczézzék. Mert mindannyiuk szivéből volt, hogy végre van valaki, a ki jól letörte a szarvát a szűcsmester pökhendi lányának.

Ki merte volna ezt más megtenni, mint a galamb papné!

S Pap Énók oly hő szerelemmel öleli magához s úgy tartja karjain a maga mennyországát, a hogy csak tarthatja egy szerelmes férj a maga dicső kis feleségét, a kinek minden szava, minden mozdulata álom és áldás! Áldás!

